

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

Monika Sarapinavičiūtė

**BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ FINANSAVIMO ANALIZĖ: KAUNO
RAJONO ATVEJIS**

Magistro darbas

Darbo vadovė
doc. dr. R. Šnapštienė

KAUNAS 2015

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS**

**BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ FINANSAVIMO ANALIZĖ: KAUNO
RAJONO ATVEJIS**

**Viešojo administravimo magistro darbas
Studijų programa 621N70001**

Darbo vadovė

(parašas)

**doc. dr. R. Šnapštienė
2015-05-**

Recenzentas

(parašas)

**prof. habil. dr. G. Merkys
2015-....-....**

Atliko

(parašas)

**SMV-3/2 gr. stud.
M. Sarapinavičiūtė
el. paštas:
monika.sarapinaviciute@ktu.edu
2015-05-26**

PATVIRTINIMAS APIE MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad parengtas **magistro darbas**

Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo analizė: Kauno rajono atvejis

(įrašyti pavadinimą)

- atliktas savarankiškai ir jo dalys arba visas darbas nėra nukopijuotas nuo kitų autorių darbų;
- nebuvo pateiktas atsiskaitymui šiame ar kitame KTU fakultete arba kitoje aukštojoje mokykloje;
- pateiktos nuorodos į visus kitų autorių darbus, kurių medžiaga pasinaudota.

Monika Sarapinavičiūtė

Vardas, pavardė

Parašas

2015-05-26

Data

Sarapinavičiūtė, M. *Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo analizė: Kauno rajono atvejis*. Viešojo administravimo magistro darbas. Studijų programa 621N70001. Vadovė doc. dr. R. Šnapštienė. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, 2015, 93 p.

SANTRAUKA

Temos aktualumas. Viena pagrindinių priežasčių, skatinusi keisti mokyklų finansavimo tvarką, tai nepasitenkinimas esama švietimo kokybe ir įsitikinimas, kad pakeitus finansavimo tvarką, mokyklos dirbs racionaliau, efektyviau, kokybiškiau. Dėl to nuo 2002 m. Lietuvos bendrojo ugdymo sistemoje pradėjo funkcionuoti Mokinio krepšelis. Įvedus mokinio krepšelį, atsirado finansavimo standartas, kuris pagal atitinkamą metodiką sudaro tikslinę valstybės dotaciją švietimui. Mokinio krepšelio funkcionavimas turi užtikrinti švietimo paslaugų kokybiškumą, mokyklų finansavimo skaidrumą.

Darbe tiriama problema. Ar mokinio krepšelis atitinka bendrojo ugdymo mokyklų poreikius?

Darbo objektas – viešųjų paslaugų finansavimas.

Darbo dalykas – bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas.

Darbo tikslas – įvertinti bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo sistemą, remiantis Kauno rajono atveju.

Darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti teorinius bendrojo ugdymo mokyklų, kaip viešosios paslaugos teikėjo, finansavimo aspektus.
2. Atlikti Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo analizę.
3. Atlikti bendrojo ugdymo finansavimo Kauno rajono mokyklose tyrimą.
4. Pateikti tobulintinas bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo kryptis.

Metodai: mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, antrinė kiekybinių duomenų analizė, anketa.

Magistro baigiamajame darbe analizuojami bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo teoriniai ir praktiniai aspektai. Teorinėje darbo dalyje aprašoma viešųjų paslaugų ir jų finansavimo esmė, bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo principai, metodai, lėšų rūšys. Praktinėje darbo dalyje apžvelgta Lietuvos bendrojo ugdymo samprata bei mokyklų finansavimo modelis. Atliktas tyrimas, kuris atskleidė, kad mokinio krepšelis skaidrina švietimo sistemos finansavimą, skatina mokyklų konkurenciją, užtikrina kokybišką ir įvairiapusį mokinių ugdymą. Tyrimas atskleidė, kad mokinio krepšelio lėšų pakanka: pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui, mokyklos bibliotekos darbuotojams išlaikyti, darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą bei vadovėliams įsigyti. Lėšų trūksta mokymo priemonių įsigijimui bei informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti.

Sarapinavičiūtė, M. *Analysis of General Education Schools Financing: Case of Kaunas District*. Master's Thesis in Public Administration. Study Programme 621N70001. Supervisor assoc. doc. dr. R. Šnapštienė. Kaunas: Faculty of Social Sciences, Humanities and Arts, Kaunas University of Technology, 2015, 93 p.

SUMMARY

The relevance of the research. One of the main reasons that lead to the changes in the funding arrangements for schools was dissatisfaction with the quality of education and the belief that, due to the changes in the funding arrangements, the performance of schools will become more rational and more efficient, and its quality will improve. Since 2002 the student's basket has been functioning in the Lithuanian system of general education. The introduction of the student's basket has resulted in a standard of funding, which, on the basis of the appropriate methodology, comprises of a special state grant for education.

The problem of the research. Does the student's basket correspond to educational needs of general education schools?

Research object – the funding of public service provider.

Research subject – the funding general education school.

The aim of the research – to assess the funding system of general education school, following the case of Kaunas District.

Objectives of the research:

1. To describe the theoretical aspects of funding of general education schools, as a public service provider.
2. To carry out an analysis regarding funding of general education school in Lithuania.
3. To conduct a research on funding of general education school of Kaunas District.
4. To identify the areas of general education school requiring improvement.

Research methods: analysis of scientific literature, analysis of legal documents, secondary analysis of quantitative data, a questionnaire.

The Master's thesis analyses the theoretical and practical aspects of funding of schools of general education. The theoretical part describes the essence of public services and their financing, the principles and methods of funding of general education school. The practical part presents the concept of the general education school funding in Lithuania. The conducted research has revealed that the student's basket leads to more transparent funding of the education system and ensures that education of students is more diverse and of better quality. The research has shown the student's basket are sufficient for the following purposes: to train the pedagogical staff, to maintain the staff of the school library, to distribute wages according to the education plan. There is a lack of funds necessary to purchase teaching aids and to implement and use information and communication technologies.

TURINYS

Lentelių sąrašas	7
Paveikslų sąrašas	8
Priedų sąrašas	9
Pagrindinės sąvokos	10
ĮVADAS.....	12
1. TEORINIAI BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ FINANSAVIMO ASPEKTAI	14
1.1. Viešųjų paslaugų samprata ir esmė	14
1.2. Viešųjų paslaugų finansavimo samprata ir esmė	18
1.3. Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo aspektai.....	21
1.3.1. Centralizuotas ir decentralizuotas bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas.....	21
1.3.2. „Mokyklų finansavimo pagal formules“ sistema	24
1.3.3. Finansinis mokyklų savarankiškumas	27
1.4. Bendrojo ugdymo mokyklų lėšų rūšys.....	28
1.5. Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo principai.....	34
2. LIETUVOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ FINANSAVIMO ANALIZĖ	38
2.1. Lietuvos bendrojo ugdymo samprata	38
2.2. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modelis.....	43
2.3. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modelio silpnosios ir stipriosios pusės.....	58
3. BENDROJO UGDYMO FINANSAVIMO KAUNO RAJONO MOKYKLOSE TYRIMAS....	60
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	60
3.2. Tyrimo duomenų analizė.....	62
IŠVADOS	75
REKOMENDACIJOS	77
LITERATŪRA	78
1 PRIEDAS	84
2 PRIEDAS	85
3 PRIEDAS	86
4 PRIEDAS	87
5 PRIEDAS	91
6 PRIEDAS	92

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Mokinio krepšelio samprata	30
2 lentelė. Argumentai už ir prieš mokinio krepšelio taikymą	32
3 lentelė. Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo šaltiniai „kitos lėšos“	47
4 lentelė. Bendrojo ugdymo mokyklų pajamos ir išlaidos 2010–2013 m.	48
5 lentelė. Mokymo reikmių koeficientai ir rekomenduojamos mokinio krepšelio lėšų sumos	54
6 lentelė. Klausimyno instrumentarijus	61
7 lentelė. Darbo ir vadovaujamojo darbo stažas švietimo sistemoje	62
8 lentelė. Ryšys tarp mokinių skaičiaus ir lėšų trūkumo Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklose..	73

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Teorinis mokinio krepšelio poveikis	31
2 pav. Lietuvos švietimo sistema	39
3 pav. Bendrojo ugdymo paslaugos teikėjų tipai Lietuvoje	41
4 pav. Institucijos, atsakingos už finansinių išteklių skyrimą Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloms.	44
5 pav. Finansavimo metodai, kuriuos centrinio lygmens ministerijos taiko bendrojo ugdymo mokyklų finansavimui	45
6 pav. Šalys, kurių tarpinės valdžios institucijos naudoja nuosavas pajamas mokyklų finansavimui ...	46
7 pav. Lėšų poreikio savivaldybėje ar mokykloje apskaičiavimas	50
8 pav. Veiksniai, darantys poveikį sutartinių mokinių apskaičiavimo koeficientams	51
9 pav. Mokinio krepšelio dydžio kitimas 2002–2015 m.	55
10 pav. Mokinių skaičiaus ir mokinio krepšelio lėšų kitimas 2002–2014 m. m.	56
11 pav. Mokinio krepšelio lėšų planas ir panaudojimas 2011–2014 m. Lietuvoje	57
12 pav. Atsakymų į klausimą „Kiek mokinių mokosi Jūsų vadovaujamoje mokykloje?“ rezultatai	63
13 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslų vertinimų vidurkis	65
14 pav. Mokinio krepšelio dotacijos planas ir panaudojimas 2011–2014 m. Kauno rajone	66
15 pav. Atsakymų į klausimą „Ar pakanka, Jūsų vadovaujamoje mokykloje, mokinio krepšelio lėšų“ rezultatai	67
16 pav. Mokinio krepšelio lėšos skirtos, pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui, 2011–2014 m. Kauno rajone	67
17 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą ir bibliotekos darbuotojams išlaikyti, 2011–2014 m. Kauno rajone	68
18 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms, 2011-2014 m. Kauno rajone	69
19 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos neformaliojo švietimo, pažintinės veiklos ir profesinio orientavimo organizavimui, 2011–2014 m. Kauno rajone	71
20 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti, 2011–2014 m. Kauno rajone	72

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 PRIEDAS	84
2 PRIEDAS	85
3 PRIEDAS	86
4 PRIEDAS	87
5 PRIEDAS	91
6 PRIEDAS	92

PAGRINDINĖS SAŲVOKOS

Bendrasis ugdymas – pradinis ugdymas, pagrindinis ugdymas, vidurinis ugdymas (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Formalusis švietimas – švietimas, vykdomas pagal Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintas ir įregistruotas švietimo programas, kurias baigus įgyjamas pradinis, pagrindinis, vidurinis arba aukštasis išsilavinimas ir (ar) kvalifikacija arba pripažįstama kompetencija, reikalinga įstatymų reglamentuojamam darbui ar funkcijai atlikti (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Mokykla – juridinis asmuo, valstybės narės juridinio asmens ar kitos organizacijos padalinys, įsteigtas Lietuvos Respublikoje teisės aktų nustatyta tvarka, kurio pagrindinė veikla yra formalusis arba (ir) neformalusis švietimas (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Mokinio krepšelis – lėšos, skiriamos vienam sutartiniam mokiniui vienų metų mokymo reikmėms (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Mokymo lėšos – tiesiogiai švietimo procesui būtinos lėšos – darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą, mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kvalifikacijai tobulinti, vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms, taip pat ugdymo procesui organizuoti ir valdyti, mokyklos bibliotekai, psichologinei, specialiajai pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai, profesiniam orientavimui, mokyklų vykdomai sveikatos stiprinimo veiklai ir kitoms mokymo reikmėms skiriamos lėšos (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Mokyklos ūkio lėšos – netiesiogiai su švietimo procesu susijusios lėšos mokyklos ūkiui valdyti ir naudoti, mokiniams vežioti ir kitoms ūkio išlaidoms skiriamos lėšos (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Nevalstybinė mokykla – mokykla, kurios savininkė ar viena iš dalininkų nėra valstybė ar savivaldybė (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Privalomasis švietimas – Lietuvos Respublikos piliečiams, gyvenantiems Lietuvos Respublikoje, ir užsieniečiams, turintiems teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, privalomas ir valstybės garantuojamas ugdymas iki 16 metų pagal pradinio, pagrindinio ugdymo programas (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Savivaldybės mokykla – mokykla, kurios savininkė arba viena iš dalininkų yra savivaldybė (kai valstybė nedalyvauja dalininkės teisėmis) (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Švietimo pagalba – mokiniams, jų tėvams (globėjams, rūpintojams), mokytojams ir švietimo teikėjams specialistų teikiama pagalba, kurios tikslas – didinti švietimo veiksmingumą (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Valstybinė mokykla – mokykla, kurios savininkė arba viena iš dalininkų yra valstybė (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

Ugdymas – dvasinių, intelektinių, fizinių asmens galių auginimas bendraujant ir mokant (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2 straipsnis).

IVADAS

Temos aktualumas. Švietimo finansavimas yra aktualus klausimas tiek visuomenei, tiek valstybei, perkeltas į aukščiausias politikos ir mokslinių tyrimų darbotvarkių pozicijas. Europos ir nacionalinio lygmenų institucijų sprendimus priimančys asmenys, mokyklų vadovai ieško būdų kaip užtikrinti pakankamą mokyklų finansavimą.

Europos komisija tinklo „Eurydice“ 2014 m. ataskaitoje „Mokyklų finansavimas Europoje: mechanizmai, metodai ir kriterijai“ nurodo, kad per pastarąjį dešimtmetį keliuose svarbiuose ES politikos dokumentuose akcentuojama, kad šalies pajėgumas investuoti į švietimo ir mokymo sistemas yra susijęs su gebėjimu skatinti spartų, tvarų ir žiniomis grindžiamą ekonomikos augimą, socialinę sanglaudą.

2008 m. finansų ir ekonomikos krizė lėmė tai, kad daugelyje Europos šalių buvo sumažintas švietimo biudžetas. Tokiomis sąlygomis labiau nei bet kada buvo pabrėžiama būtinybė pasiekti daugiau turint mažiau. 2012 m. Europos Komisijos komunikate Europos parlamentui, tarybai „Švietimo persvarstymas. Investavimas į gebėjimus siekiant geresnių socialinių ir ekonominių rezultatų“ nurodoma, kad Europos šalims tenka spręsti dvejopas problemas: „teikti prioritetą investicijoms į švietimo ir mokymo sektorių ir rasti veiksmingesnių būdų nustatyti prieinamus finansinius išteklius“ (p. 13). Europos Sąjungos oficialiame leidinyje „Tarybos išvados dėl investicijų į švietimą ir mokymą. Veikla, susijusi su komunikatu „Švietimo persvarstymas. Investavimas į gebėjimus siekiant geresnių socialinių ir ekonominių rezultatų“ ir 2013 m. metine augimo apžvalga“ Europos Sąjungos taryba valstybių narių prašo didinti investicijas į švietimą ir mokymą, didinti tokių išlaidų efektyvumą, ir skatinti rengti nacionalinius debatus apie tvarius ir proporcingus švietimo finansavimo mechanizmus, į debatus įtraukiant suinteresuotuosius subjektus. Nors minėti tikslai yra bendri visoms Europos šalims, jų įgyvendinimui reikalingos priemonės turi būti pritaikytos konkrečiai šaliai, atsižvelgiant į aplinkybes ir sunkumus, kuriuos patiria konkreči šalis.

Visos švietimo įstaigos privalo nuolat keistis, kad deramai atliktų savo paskirtį – tarnautų sparčiai kintančios visuomenės poreikiams. Vienas svarbiausių bendrojo ugdymo sistemos plėtotės uždavinių – įdiegti atsakingą valdymo sistemą, pagrįstą strateginiu planavimu, aiškiai apibrėžta atskaitomybe, visuomenės informavimu bei jos dalyvavimu. Anot Zabulionio (2001) viena pagrindinių priežasčių, skatinusi keisti mokyklų finansavimo tvarką, tai nepasitenkinimas esama švietimo kokybe ir įsitikinimas, kad pakeitus finansavimo tvarką, mokyklos dirbs racionaliau, efektyviau, kokybiškiau, todėl nuo 2002 m. Lietuvos bendrojo ugdymo sistemoje pradėjo funkcionuoti Mokinio krepšelis. Mokinio krepšelio funkcionavimas turi užtikrinti švietimo paslaugų kokybiškumą, mokyklų finansavimo skaidrumą. Iki reformos pradžios mokyklas finansuodavo savivaldybės, nuo kurių pajėgumo, geros valios ir norų priklausydavo mokyklų finansavimas. Įvedus mokinio krepšelį, atsirado finansavimo standartas, kuris pagal atitinkamą metodiką sudaro tikslinę valstybės dotaciją švietimui.

Naudingos informacijos analizuojant bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo sistemas suteikia lietuvių ir užsienio šalių mokslininkų darbai. Lee V., Wong E. (2002), Zabulionis A. (2003), Yinger J. (2004), Atkinson M., Lamont E., Gulliver C., White R., Kinder K. (2005), Finkler S. A. (2005), Jeffrey M. P., Osher D. (2006), Levačic R. (2008), Mėdžius T. (2010), Urbanovič J. (2011), Fazekas M. (2012), Kučaidze N., Miškinis A. (2012), Paurienė L., Vaičiūnaitė D. (2013), Trakšėlys K. (2013), Vaicekauskienė V. (2013) nagrinėjo mokyklų finansavimo metodus, mokinio krepšelio ypatumus.

Darbe tiriama problema. Ar mokinio krepšelis atitinka bendrojo ugdymo mokyklų poreikius?

Darbo objektas – viešųjų paslaugų finansavimas.

Darbo dalykas – bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas.

Darbo tikslas – įvertinti bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo sistemą, remiantis Kauno rajono atveju.

Darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti teorinius bendrojo ugdymo mokyklų, kaip viešosios paslaugos teikėjo, finansavimo aspektus.

2. Atlikti Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo analizę.

3. Atlikti bendrojo ugdymo finansavimo Kauno rajono mokyklose tyrimą.

4. Pateikti tobulintinas bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo kryptis.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, antrinė kiekybinių duomenų analizė, anketa.

Taikant mokslinės literatūros analizės metodą išanalizuota bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo samprata ir būdai. Naudojant teisinių dokumentų analizę ištirtas teisinis bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reglamentavimas Lietuvoje. Taikant antrinę kiekybinių duomenų analizę išanalizuotas mokinio krepšelio lėšų panaudojimas Kauno rajone 2011-2014 m. Pasitelkus anketos metodą išsiaiškinta Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklų direktorių nuomonė ar mokinio krepšelis atitinka bendrojo ugdymo mokyklų poreikius.

Darbo struktūra. Magistro baigiamajame darbe analizuojami bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo teoriniai ir praktiniai aspektai. Teorinėje darbo dalyje aprašoma viešųjų paslaugų ir jų finansavimo samprata, bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo metodai, lėšų rūšys bei mokyklų finansavimo principai. Antrajame darbo skyriuje apžvelgta Lietuvos bendrojo ugdymo samprata, bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modelis, išskirtos silpnosios ir stipriosios modelio pusės. Trečioje darbo dalyje atliktas tyrimas, kuriuo išsiaiškintas Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklų direktorių požiūris ar mokinio krepšelis tenkina mokyklų poreikius. Išanalizavus bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo teorinius ir praktinius aspektus suformuluotos išvados ir rekomendacijos.

Darbo apimtis. Darbą sudaro 93 lapai, 8 lentelės, 20 paveikslų, 6 priedai. Rašant darbą naudotasi 97 literatūros šaltiniais.

1. TEORINIAI BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ FINANSAVIMO ASPEKTAI

Švietimas atlieka svarbų vaidmenį, siekiant išugdyti sąmoningą, pilietišką, žiniomis grįstą visuomenę bei rengiant darbo rinkoje paklausius specialistus. Tam, kad švietimo sistema veiksmingai ir tinkamai funkcionuotų, būtina užtikrinti atitinkamą finansavimą. Norint tinkamai atskleisti bendrojo ugdymo sistemos finansavimo esmę, pirmiausia, reikia išsiaiškinti viešųjų paslaugų ir jų finansavimo sampratą ir esmę, mokyklų finansavimo metodus ir principus.

Šiame skyriuje aprašoma viešųjų paslaugų ir jų finansavimo samprata ir esmė, apibūdinami pagrindiniai mokyklų finansavimo metodai, gaunamų lėšų rūšys bei finansavimo principai.

1.1. Viešųjų paslaugų samprata ir esmė

Sunku įsivaizduoti šiuolaikinio žmogaus, verslo įmonių, viešųjų įstaigų, nevyriausybinų organizacijų veiklą be paslaugų. Bagdonienės, Hopenienės (2009) teigimu paslaugos padeda bendrauti, įgyti naujos patirties, o pasaulinė tendencija rodo, kad paslaugų įvairovė sistemingai didėja.

Mokslinėje literatūroje paslauga suprantama įvairiai ir vieningo paslaugos apibrėžimo nėra. Pasak Kučaidze, Miškinio (2012) teoriniuose paslaugų apibrėžimuose akcentuojamos esminės paslaugų savybės bei skirtinga materialiujų prekių ir paslaugų ekonominio proceso logika.

Vitkienė (2004) paslaugą apibūdina, kaip komplikuoatą reiškinį, nes paslauga tuo pačiu metu yra ir veikla, ir rezultatas. Anot Vengrienės (2006) paslauga – tai veiksmas ar daugiafazis veiklos procesas, kuris neturi materialaus apčiuopiamo rezultato, skirto patenkinti kito ūkinio subjekto poreikiams. Pasak Šalkauskienės, Žalio, Žalienės (2006) paslauga – tai prekė, kurios savybės yra neapčiuopiamos, gamyba ir vartojimas vyksta tuo pačiu metu, gamybos procese gali dalyvauti pats paslaugos vartotojas, o turinys ir kokybė priklauso nuo paslaugos teikėjo, vartotojo bei kitų aplinkybių.

Viena iš priežasčių dėl ko egzistuoja tiek paslaugų apibrėžimų tai – iškeliamą viena ar kelios paslaugų savybės, kurias teoretikai laiko universaliomis. Langvinienė, Vengrienė (2005), Šalkauskienė, Žalys, Žalienės (2006), Vengrienė (2006), Bagdonienė, Hopenienė (2009), Kučaidze, Miškinis (2012) išskiria pagrindines paslaugų savybes:

1. Neapčiuopiamumas – paslaugos turi nematerialinę išraišką. Vartotojas apibūdinamas paslaugą remiasi savijauta, patirtimi, patikimumu.

2. Nekaupiamumas – paslauga teikiama ir suvartojama tuo pačiu metu, todėl paslaugos negalima iš anksto pagaminti bei kaupti.

3. Paslaugos gamybos ir vartojimo neatskiriamumas – paslauga teikiama ir suvartojama tuo pat metu.

4. Kliento dalyvavimas – paslaugos gamybos ir vartojimo neatskiriamumas nulemia kliento dalyvavimą paslaugos gamybos, teikimo procese. Paslaugos teikimo procesas neįmanomas be paslaugos gavėjo dalyvavimo.

5. Heterogeniškumas (nevienodumas) – paslaugos teikimo procesas yra daugiapakopis, o kūrimo procesui turi įtakos specifinė subjektyvi paslaugos teikėjo ir vartotojo sąveika (aplinka, laikas, vieta) bei savitas paslaugos vertės suvokimas. Dėl šios priežasties paslauga, suteikta vienam vartotojui, nėra visiškai tokia pati, kaip suteikta kitam vartotojui.

6. Nuosavybės nekeičiamumas – paslauga procesas, kuris neturi nuosavybės. Paslaugų teikėjai laikinam naudojimuisi perduoda tam tikras materialines vertybes, bet ne pačią paslaugą.

Taigi dėl neapčiuopiamumo paslaugų negalima pademonstruoti, kaupiti jų atsargų, perduoti nuosavybės. Paslauga yra procesas, kuris egzistuoja tol, kol paslauga teikiama ir vartojama. Tai neišvengiamai sąlygoja vartotojo dalyvavimą paslaugos teikimo procese, o ši aplinkybė yra viena svarbiausių paslaugos heterogeniškumo priežasčių.

Atsižvelgiant į tai, kad paslaugų veikla yra labai įvairiapusė, atsiranda būtinybė šias veiklos rūšis suskirstyti į tam tikras grupes. Paslaugos gali būti klasifikuojamos pagal jas jungiančius požymius (skirti atskiras paslaugų veiklos rūšis arba šakas) bei viešosios valdžios įtaką (valdžia reguliuoja ar nereguliuoja paslaugų teikimą).

Šiuolaikinėse valstybėse apie 30 proc. bendrojo nacionalinio produkto sukuriama viešajame sektoriuje, teikiant visuomenei prekes ir viešąsias paslaugas (Raipa, 2002, p. 12). Paprastai viešosios paslaugos koncentruojamos reguliuoti šias sferas – energetiką, aplinkosaugą, švietimą, mokslą, kultūrą, sveikatos apsaugą, ir kita. Taigi viešosios paslaugos yra tiesiogiai susijusios su pagrindinėmis valstybės funkcijomis, kurios užtikrina piliečių svarbiausių poreikių tenkinimą, pagrindinių laisvių ir teisių įgyvendinimą. Pasak Stasiukyno (2010) valstybių kūrimosi pradžioje svarbiausios valdžios funkcijos buvo gyventojų bei jų turto apsauga nuo galimų kitų valstybių karinių veiksmų ir vidaus tvarkos palaikymas. Vaitkienė, Vidrinskaitė (2001) pastebi, kad įvairūs mąstytojai akcentavo savo piliečiais besirūpinančios valstybės svarbą. Pavyzdžiui, Aristotelis ir Platonas pabrėžė, jog valstybės paskirtis yra ugdyti ir įtvirtinti dorovę, D. Bentamas teigė, kad valstybės paskirtis – siekti kuo didesnės žmonių gerovės (p. 136). Anot Stasiukyno (2010) M. Romeris valstybei priskiria tam tikrą socialinių tikslų siekimo funkciją – rūpintis piliečiais, užtikrinant pagrindinius piliečių poreikius tenkinančių paslaugų teikimą.

Stasiukynas (2010) pastebi, kad iki XIX a. vidurio didžiąją dalį paslaugų, tokių kaip švietimas, sveikatos apsauga ir kt. teikė privatus sektorius. Ilgainiui šios paslaugos pradėtos vertinti kaip ypač svarbios visuomenės gerovei, tačiau privatus sektorius negalėjo užtikrinti šių paslaugų prieinamumo visiems piliečiams dėl jų ribotų galimybių patiems susimokėti už teikiamas paslaugas. Pasak Obrazcovo, Savo, Jančiausko (2003) tam tikros prekės ir paslaugos (išsilavinimas, sveikatos apsauga)

buvo pripažintos tokiomis vertingomis, kad jų vartojimas žmonėms turi būti užtikrintas, neatsižvelgiant į jų mokumą (p. 66). Taigi, ilgainiui valstybės funkcijos išsiplėtė apimdamos vis daugiau piliečių gyvenimo sričių (švietimas, sveikata, kultūra ir t. t.).

Viešųjų paslaugų įvairovė ir valstybių bandymai skirtingas paslaugas priskirti prie viešųjų paslaugų lėmė viešosios paslaugos apibrėžimo problematiką. Kokios paslaugos turėtų būti laikomos viešosiomis paslaugomis priklauso nuo valstybės politinės ideologijos, susiklosčiusių viešojo administravimo tradicijų. Nors nėra vieningo viešosios paslaugos apibrėžimo Parsons (2001), Čaikovski (2007), Stasiukynas (2010) išskiria bendruosius viešųjų paslaugų bruožus:

1. Užtikrina visuotinai svarbios veiklos kryptingumą.
2. Neribotas paslaugomis besinaudojančių subjektų skaičius.
3. Paslaugas teikia valstybinės, vietos savivaldos institucijos arba kiti subjektai.
4. Paslaugas kuriamos tiek viešosios, tiek privačiosios nuosavybės.
5. Paslauga turi būti prižiūrima, kontroliuojama ir kitaip administruojama viešojo administravimo subjektų.

Parsons (2001), Raipa (2002) siūlo atkreipti dėmesį į tai, kad seniau buvo įprasta, jog viešųjų paslaugų organizavimu ir teikimu pasirūpindavo valstybė, tačiau dabar viešąsias paslaugas gali teikti tiek viešosios, tiek nevalstybinės institucijos. Apibendrinant viešųjų paslaugų bruožus, galima teigti, kad nepriklausomai koks subjektas (valstybinė institucija, savivaldos institucija) teikia paslaugą, viešojo valdžia privalo užtikrinti šios paslaugos teikimą.

Atkinson, Lamont, Gulliver, White, Kinder (2005) nurodo, kad viešųjų paslaugų teikimą valstybės lygiu reglamentuoja centriniai valstybinio administravimo subjektai pagal teisės aktuose jiems priskirtą valdymo sritį, teritoriniu lygiu – vietos savivaldos administravimo subjektai ir teritoriniai valstybinio administravimo subjektai pagal centrinės valdžios suteiktus įgaliojimus. Stasiukynas (2010) teigia, kad teritoriniai subjektai negali dubliuoti ar keisti centrinių valstybinio administravimo subjektų viešųjų paslaugų teikimo reglamentavimo, tačiau gali jiems teikti siūlymus dėl viešųjų paslaugų teikimo tvarkos tobulinimo ar naujos viešosios paslaugos nustatymo.

Pasak Obrazcovo, Savo, Jančiausko (2003), Čaikovski (2007) nagrinėjant viešųjų paslaugų teikimą, svarbu nurodyti šio proceso dalyvius:

- 1) paslaugos vartotojas;
- 2) paslaugos teikėjas;
- 3) paslaugos organizatorius (administratorius).

Apibrėžti viešųjų paslaugų vartotojo sąvoką yra sudėtinga. Pasak Lane (2001) šį sudėtingumą lemia skirtingi vartotojų vaidmenys naudojantis viešosiomis paslaugomis ir skirtingas viešųjų paslaugų pobūdis, t. y., tiesioginės viešosios paslaugos (pavyzdžiui, mokykla), kur galima išskirti individualų vartotoją ir universalios viešosios paslaugos (pavyzdžiui, gatvių apšvietimas, aplinkos priežiūra ir

pan.). Šios paslaugos naudojamos bendrai ir yra prieinamos visiems. Taigi paslaugos vartotoju gali būti individas, šeima, valstybinė institucija ar individų klasės, turinčios bendrą savybių (pvz., socialiai remtini asmenys, moksleiviai, studentai), kai kuriais atvejais, atsižvelgiant į paslaugos pobūdį ir reikšmę – visuomenė. Paslaugos teikėjas atlieka paslaugos teikimo darbą. Teikėju gali būti valstybinė institucija, vietos valdžia, privati institucija bei kiti asmenys, tačiau tik įstatymų numatytais atvejais. Paslaugos organizatorius paskiria arba išrenka gamintoją vartotojui aptarnauti. Pavyzdžiui, miesto valdžia pasamdo rangovą (įmonę) suremontuoti mokyklą, miestas tampa organizatoriumi, įmonė – gamintoja, o mokiniai, kurie mokosi toje mokykloje – viešosios paslaugos vartotojais. Obrazcovas, Savas, Jančauskas (2003) nurodo, kad administratorius prisiima didelę atsakomybę už viešąsias paslaugas. Jis turi surinkti mokesčius, nuspręsti, kokios paslaugos turi būti numatytos, koks bus paslaugų lygis bei išlaidos.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nors viešųjų paslaugų skiriamieji bruožai teoriškai yra aiškūs, bet jų pritaikymas praktikoje nėra paprastas. Ar paslauga turi viešąją naudą, ar ji svarbi gyvenimo kokybei yra sąlyginis dalykas. Kiekvienoje valstybėje viešųjų paslaugų apibrėžimas gali skirtis priklausomai nuo šalies ekonominio, socialinio, kultūrinio išsivystymo lygio, valstybės dalyvavimo paslaugų teikime. Dažniausiai viešosios paslaugos klasifikuojamos į tam tikras grupes pagal jas jungiančius požymius, pavyzdžiui: komunalinio ūkio, aplinkos tvarkymo, kultūros, sporto paslaugos, priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo, socialinės, susisiekimo, sveikatos apsaugos, teisinės, švietimo paslaugos. Taigi švietimas – viena iš viešųjų paslaugų sričių. Šiame darbe bus analizuojama švietimo paslauga, teikiama bendrojo ugdymo mokyklose.

Pasak Kučaidze, Miškinio (2012) švietimas yra prioritetiškai valstybės remiama visuomenės raidos sritis, užimanti išskirtinę vietą kiekvieno žmogaus gyvenime, todėl jam skiriamas ypatingas dėmesys. Vertinant švietimo paslaugas, vartotojų požiūriai ir lūkesčiai skiriasi, nes kiekvienas vartotojas unikalus, jo vertybės, žinios, poreikiai, įgūdžiai taip pat nėra identiški. Ugdymo įstaigos vartotojai yra vaikai, kurie lanko mokyklą, ir jų tėvai, todėl, teikdama švietimo paslaugas, švietimo institucija turi atsižvelgti į mokinių ir jų tėvų poreikius bei lūkesčius. Martišauskienė, Trakšelys (2013) nurodo, kad ugdymo įstaiga, siekdama įgyvendinti valstybinę, regioninę švietimo politiką, identifikuoti savo paslaugų vartotojų poreikius, turi įvertinti švietimo politiką, paslaugų teikėjų ir vartotojų lūkesčius, tikslus bei siekius (p. 1126). Taigi ugdymo įstaigos turi gebėti ne tik vykdyti valstybinę, regioninę švietimo politiką, bet ir sudaryti tinkamas sąlygas vaikų ugdymuisi ir socializacijai (Šimanskienė, Trakšelys, 2009, p. 76).

Taigi švietimo paslaugą galima apibrėžti kaip veiksmą, kurio metu pasireiškia sąveika (ryšys) tarp vartotojų (mokinių, jų tėvų, globėjų ar rūpintojų) ir švietimo teikėjų (mokyklų), paslaugų teikėjams pasiūlius fizinius išteklius vartotojų problemoms spręsti (t. y. ugdymui bei išsilavinimo

teikimui). Iš švietimo paslaugos apibrėžimo matoma, kad švietimo paslaugos subjektai yra teikėjai ir vartotojai, švietimo paslaugos objektas – ugdymas, išsilavinimo teikimas.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai viešųjų paslaugų bruožai yra gyventojų poreikių tenkinimas, visuomeninio gyvenimo kokybės užtikrinimas, prieinamumas ir bendras naudojimas. Nors viešųjų paslaugų požymiai aiškūs, jų pritaikymas praktikoje gana sudėtingas. Todėl kokios paslaugos laikomos viešosiomis paslaugomis priklauso nuo valstybės politinės ideologijos, susiklosčiusių viešojo administravimo tradicijų.

1.2. Viešųjų paslaugų finansavimo samprata ir esmė

Vienas svarbiausių viešųjų paslaugų aspektas – jų finansavimas. Paprastai šios paslaugos finansuojamos per tarpininką – valstybę. Valstybė surenka ir paskirsto fizinių ir juridinių asmenų sumokėtus mokesčius, rinkliavas, įmokas. Pažymėtina, kad tikrai vieša ir visiems prieinama paslauga yra ta, už kurią tiesiogiai nereikia mokėti. Kitaip tariant, idealiausias finansavimo variantas, tai visiškas paslaugos teikimo išlaidų padengimas iš valstybės surinktų lėšų. Tačiau visada egzistavo dilema, kiek valstybė turėtų paimti iš mokesčių mokėtojų, ir kaip paskirstyti. Kol kas nėra aiškaus atsakymo į šią dilemą. Todėl viešųjų paslaugų finansavimas remiasi mišriu modeliu, kai dalį reikalingų išlaidų tiesiogiai padengia paslaugų gavėjas, o dalis yra finansuojama iš valstybės lėšų. Nors vėl susiduriame su problema – kokią dalį išlaidų turi padengti valstybė, o kokią pats gavėjas. Akivaizdu viena – viešosios paslaugos kaina turi neviršyti jos savikainos, t.y. tokių paslaugų teikimas, nėra ir neturi būti pelningas.

Skirtingų mokslininkų darbuose randama įvairių termino „finansai“ apibrėžimų. Tarptautiniame žodžių žodyne finansai apibrėžiami kaip lėšų, priklausančių individui, įmonei ar valstybei, visuma bei šių lėšų sudarymo, paskirstymo ir panaudojimo sistema. Anot Mačerinskienės, Ivaškevičiūtės, Sabaitės (2002) finansavimas – tai kapitalo suteikimas ūkio subjektui, kad pastarasis galėtų įgyvendinti savo tikslus. Buckūnienė, Meidūnas, Puzinauskas (2003) finansus apibūdina kaip kiekvienoje valstybėje būtinų ekonominių santykių sistemą, kurios turinys yra centralizuotų ir decentralizuotų piniginių lėšų fondų sudarymas ir panaudojimas. Pasak Levišauskaitės, Rūškio (2003) finansai – tai piniginiai santykiai, kurie atsiranda bendrojo nacionalinio produkto vertės ir dalies nacionalinių pajamų paskirstymo ir perskirstymo metu. Aleknavičienė (2005) teigia, kad finansai – tai ekonominiai piniginiai santykiai, kuriais remiantis, paskirstant ir perskirstant bendrąjį vidaus produktą ir nacionalines pajamas, yra sudaromi ir panaudojami decentralizuoti ir centralizuoti pinigų fondai, siekiant vykdyti valstybės funkcijas ir užtikrinti ekonomikos plėtros sąlygas. Gaulė (2009) viešojo sektoriaus finansus apibūdina kaip ekonomikos mokslo sritį, kuri apima viešojo sektoriaus vienetų (dažniausiai valdžios) pajamų ir išlaidų biudžetinį finansavimą. Kazlauskienė (2012) teigia, kad finansai – tai mokslas, kuris nagrinėja šalies centralizuotų ir decentralizuotų pinigų fondų sudarymą,

paskirstymą, panaudojimą ir kontrolę. Kučaidze, Miškinis (2012) finansavimą apibrėžia kaip būtinų finansinių išteklių teikimą šalies ūkiui, verslui, regionams, piliečiams, o taip pat įvairioms ekonominėms programoms įgyvendinti ir ekonominės veiklos rūšims vykdyti. Iš pateiktų apibrėžimų matoma, kad finansai yra pakankamai platus mokslinis terminas, kuris gali būti skirstomas į įvairias sritis. Apibendrinant pateiktus finansų apibrėžimus, galima teigti, kad finansai siejami su valstybės piniginių išteklių kaupimu ir panaudojimu.

Pasak Gaulės (2009) geras valstybinis valdymas garantuoja valstybės makroekonominį stabilumą, tinkamą ekonomikos reguliavimą, fizinę ir finansinę infrastruktūrą bei žmonių įgalinimą veiksmingai teikiant svarbiausias viešąsias paslaugas. Valstybinio valdymo veiksmingumas pasiekiamas suderinus valstybės vaidmenį su instituciniais ir finansiniais gebėjimais (Gaulė, 2009, p. 133). Valstybės finansai svarbus visuomenės ir ekonomikos stabilumo, sėkmingo augimo veiksnys. Viešieji finansai užtikrina valstybės atliekamų funkcijų aktyvėjimą, plečia atliekamų funkcijų ratą (socialinė apsauga, švietimas, mokslas).

Raipa (2002) teigia, kad vienas svarbiausių valstybinės politikos elementų yra materialinių vertybių paskirstymas konkrečioms viešiesiems tikslams įgyvendinti. Valdžia dažniausiai nustato paslaugų prioritetus, teikiančius tiesioginę naudą visuomenei. Niekas kitas negali priimti sprendimų leisti naudoti turimus resursus vienai ar kitai visuomenės grupei (Raipa, 2002, p. 12). Politikos specialistai domisi, kaip racionaliai ši tiesioginė nauda paskirstoma visuomenei (pagal ekonominę padėtį, gyvenamąją vietą ir kt.), nesvarbu, ar tai būtų valstybinis mokslo finansavimas, ar savivaldybių veikla. Vadinasi, pagrindinė viešųjų paslaugų, tame tarpe ir švietimo, finansavimo lėšų dalis yra gaunama iš valstybės ir savivaldybių biudžetų asignavimų, todėl siekiant kuo išsamiau įsigilinti į šio darbo temą, svarbu išsiaiškinti biudžetinio finansavimo sampratą bei su tuo susijusias sąvokas ir procedūras.

Finansų teorijoje ir praktikoje yra įvairių požiūrių į žodžio „biudžetas“ apibūdinimą. Anot Finklerio (2005) biudžetas – planas, atspindintis pinigų, kuriuos planuoja viešosios, sveikatos priežiūros ir pelno nesiekiančios organizacijos gauti ir išleisti, kiekis. Rakauskienė (2006) teigia, kad biudžetas yra universalus finansinis planas, nes jo rodikliai apima visas šalies ekonominės – socialinės plėtros sferas. Kazlauskienė (2012) valstybės biudžetą apibūdina, kaip pagrindinį valstybės finansinį planą, turintį įstatyminę galią. Tai centralizuotas pinigų fondas, skirtas tam tikro valdymo lygmens organų (valstybės, vietinės valdžios) funkcijoms ir uždaviniams įgyvendinti (Kazlauskienė, 2012, p. 31). Taigi biudžetas yra valstybės finansinis planas, pasireiškiantis ekonominiais santykiais tarp valstybės, ekonominių subjektų ir visuomenės. Šie santykiai atsiranda paskirstant ir perskirstant nacionalines pajamas valstybės ir vietinės valdžios funkcijoms įgyvendinti.

Teorijoje skiriamos įvairios finansavimo rūšys, nagrinėjami temai aktualios šios finansavimo rūšys – biudžetinis ir sąmatinis-biudžetinis finansavimas (t.y. biudžetinio finansavimo atmaina),

kadangi nacionalinio biudžeto išlaidos daromos būtent šio finansavimo dėka. Biudžetinis finansavimas – tai teisės normomis sureguliuotas valstybės ir savivaldybių piniginių išteklių teikimas juridiniams bei fiziniams asmenims, kurie įgyvendina įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytą veiklą, finansuotiną iš atitinkamo lygio biudžeto, remiantis negražintinumo ir neatlygintinumo principais (Kučaidze, Miškinis, 2012, p. 22). Taigi biudžetinis finansavimas suprantamas kaip įmonių, įstaigų, organizacijų neatlygintinas aprūpinimas finansiniais ištekliais iš valstybės ar savivaldybių biudžetų iš anksto nustatytiems tikslams pasiekti. Tai būtina švietimo, mokslo, kultūros, socialinės apsaugos ir kitų valstybės gyvenimo sričių palaikymo bei vystymosi priemonė.

Literatūroje pasitaiko įvairių požiūrių į viešųjų paslaugų finansavimo struktūrą. Aleknavičienė (2005), Kazlauskienė (2012) skiria centralizuotus (valstybės) ir decentralizuotus (vietinius) finansus. Centralizuotas ir decentralizuotas viešųjų paslaugų finansavimas būdingas kiekvienai valstybei, tačiau priklauso nuo konkrečios valstybės vykdomos ekonominės politikos. Kazlauskienė (2012) nurodo, kad centralizuoto viešųjų paslaugų finansavimo pagrindas – valstybės finansai, decentralizuoto – vietiniai (savivaldybių) finansai. Stačiokas (2008) teigia, kad esant centralizuotam viešųjų paslaugų finansavimui biudžete sukauptos lėšos naudojamos bendravalstybinėms reikmėms tenkinti. Centrinė valdžia kontroliuoja mokesčių tarifus, bazes ir jų administravimą, surinktąsias pajamas paskisto vietos valdžiai per įvairius pajamų paskirstymo mechanizmus. Asignavimai skiriami: švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos, sporto ir kitoms paslaugoms finansuoti (Stačiokas, 2008, p. 328). Toks viešųjų paslaugų finansavimo būdas pasirinktas dėl to, kad centrinė valdžia gali surinkti daugiau pinigų, valstybiniai mokesčiai yra neutralūs vietos prasme.

Viešųjų paslaugų finansavime ypatingas vaidmuo tenka decentralizuotiems finansams. Esant decentralizuotam viešųjų paslaugų finansavimui naudojami vietos valdžios biudžete sukaupti pinigai. Vietos savivalda atspindi tam tikros teritorijos žmonių interesus, todėl pagrindiniai vietos savivaldos veiklos uždaviniai susiję su žmonių gyvenimo kokybės gerinimu, reikalingų paslaugų teikimu. Anot Stačioko (2008), Kazlauskienės (2012) vietos valdžios asignavimai skiriami: švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos, savivaldybių ūkiui plėtoti ir reguliuoti. Taigi savivaldybių finansai labiausiai artimi konkrečios teritorijos poreikiams, nes skirtingai nuo valstybės finansų, savivaldybių finansai skirti ne visos visuomenės, bet tik tam tikroje teritorijoje gyvenančių žmonių poreikiams tenkinti.

Kučaidze, Miškinis (2012) teigia, kad viešosios paslaugos „švietimo“ finansiniai santykiai atsiranda tuomet, kai mokytojas moko, t.y. suteikia mokiniui tam tikrą švietimo paslaugą, o mokinys atitinkamai tą paslaugą priima ir sumoka už ją tiesiogiai arba netiesiogiai. Nors dauguma autorių švietimo paslaugas prilygina viešajai gėrybei, tačiau už viešųjų gėrybių teikimą taip pat turi būti atlyginama. Stačiokas (2008) teigia, kad viešosios gėrybės paprastai dengiamos iš valstybės biudžeto (p. 327). Gudelis (2010) nurodo, kad viešoji paslauga „švietimas“ – rekomenduotina gėrybė. Rekomenduotinas gėrybes finansuoja viešasis sektorius. Sprendimas tokias gėrybes finansuoti per

viešuosius biudžetus iš mokesčių mokėtojų lėšų, o vartotojams jas teikti nemokamai yra grindžiamas socialinio teisingumo principu, užtikrinant teisę švietimo paslauga pasinaudoti ir mažas pajamas gaunantiems asmenims.

Iš principo nemokamo švietimo nėra, kadangi švietime, kaip ir bet kurioje kitoje ekonominėje veikloje, viskas yra mokama, klausimas – kas turi mokėti už atitinkamas švietimo paslaugas: valstybė, savivaldybė, pats mokinys arba jo tėvai, globėjai, rūpintojai. Pasak Kučaidze, Miškinio (2012) valstybė bei savivaldybės turi pareigą užtikrinti mokyklų aprūpinimą būtinais piniginiiais ištekliais, t.y. iš valstybės ir (arba) savivaldybės biudžeto išmokėti atlyginimus mokytojams, apmokėti paslaugas, susijusias su mokyklos aptarnavimu, remontu, šilumos ir elektros energijos teikimu, ugdymo proceso aprūpinimu. Tačiau nereikėtų pamiršti to fakto, kad biudžeto pagrindinis pajamų šaltinis yra mokesčiai, kuriuos įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti kiekvienas gyventojas, todėl mokiniai, jų tėvai už bendrąjį ugdymą moka ne tiesiogiai, bet per mokesčių sistemą. Atsižvelgiant į tai, valstybė pasirinkdama ir nustatydamą mokyklų finansavimo sistemą turi užtikrinti mokesčių mokėtojų lėšų panaudojimo finansinį efektyvumą, veiksmingumą ir socialinį teisingumą.

Apibendrinant galima teigti, kad švietimo finansavimas yra švietimo paslaugos teikėjų aprūpinimas būtinais finansiniais resursais siekiant padengti ugdymo proceso išlaidas. Mokyklos iš atitinkamų finansinių šaltinių pagal galiojančius principus, nustatytą tvarką, būdus ir priemones, gauna lėšas savo funkcionavimui palaikyti bei teikiamų švietimo paslaugų kokybei užtikrinti.

1.3. Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo aspektai

Analizuojant švietimo būklę dažniausiai remiamasi švietimui skiriamų lėšų kiekio ar bendrojo vidaus produkto dalies rodikliais. Todėl sukuriamas įspūdis, kad svarbiausias švietimo finansavimo klausimas yra kiekis (Vaicekauskienė, 2013, p. 1). Tačiau iš tiesų švietimo finansavimas yra sudėtingas valdymo įrankis, priklausantis nuo daugelio aspektų – valstybės švietimo biudžeto dydžio, biudžeto skirstymo principų ir būdų, dotacijų gavėjų pasirinkimo, priežiūros ir atskaitomybės. Mokyklos, kaip ir kiti ekonominės veiklos subjektai turi savo finansavimo sistemą, t.y. visumą finansavimo šaltinių, būdų ir priemonių, kurių pagalba ekonominės veiklos subjektas gauna finansinius išteklius savo veiklai įgyvendinti.

1.3.1. Centralizuotas ir decentralizuotas bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas

Bendrojo ugdymo mokykloms finansavimą gali skirti: centrinė valdžia, vietos valdžia. Svarbu pastebėti, kad praktikoje finansavimas dažniausiai gaunamas iš kelių valdžios lygių. Pavyzdžiui, vietos valdžia, skirdama finansavimą mokykloms, naudoja savo finansinius išteklius (vietos mokesčius, rinkliavas) bei išteklius gautus iš centrinės valdžios.

Pasak Atkinson, et al. (2005) įvairiose šalyse mokykloms skiriamo finansavimo proporcijos yra skirtingos. Finansiniai ištekliai gaunami iš regiono ar vietos valdžios gali sudaryti labai nedidelę dalį visų mokyklos gaunamų lėšų, o didžioji finansavimo dalis gali būti gaunama iš centrinės valdžios. Kita vertus, vietos valdžios skiriamos lėšos gali sudaryti ženkliai didesnę mokyklų finansavimo dalį. Pavyzdžiui, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalių patirtis rodo, kad vidutiniškai vos 49 procentai gaunamų lėšų yra centrinės valdžios skirtos lėšos. Tai rodo, kad decentralizacija yra svarbus veiksnys analizuojant bendrojo ugdymo įstaigų finansavimą (OECD, 2003). Taigi analizuojant bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo būdus svarbu atkreipti dėmesį į mokyklų finansavime dalyvaujančios valdžios lygius (tiek skiriančius finansavimą, tiek perduodančius finansinius išteklius).

Per paskutiniuosius du dešimtmečius daugelyje šalių vyko bandymas pagerinti mokyklos skiriamų lėšų tvarkymo efektyvumą. Tai paskatino išanalizuoti įvairių institucijų įsitraukimo į mokyklų finansavimą vaidmenį. Skiriami šie bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modeliai:

1. Finansavimą skiria centrinė valdžia.
2. Finansavimą skiria centrinė ir vietos valdžia.
3. Finansavimą skiria vietos valdžia (Atkinson, et al., 2005, p. 13).

Pasak Rado (2003) pirmajame modelyje bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas yra centralizuotas, nes centrinė valdžia prisiima atsakomybę už mokyklų finansavimą ir nustato mokykloms skiriamas sumas.

Esant antrajam modeliui bendrojo ugdymo įstaigos finansuojamos pasidalijant atsakomybę tarp centrinės valdžios ir vietos valdžios institucijų. Centrinė valdžia skiria tikslines arba netikslines dotacijas vietos valdžiai, o ši gali lanksčiai disponuoti gautomis lėšomis. Atkinson, et al. (2005) teigia, kad vietos valdžia turi sprendimo laisvę dėl netikslinių lėšų panaudojimo finansuojant mokyklos veiklos (turto valdymo ir eksploatavimo) reikmes. Tikslinės dotacijos (pavyzdžiui, pedagogų darbo užmokesčiui, nekilnojamajam turtui įsigyti), kurias vietos valdžia gauna iš centrinės valdžios, skirstomos pagal griežtai nustatytas taisykles.

Daugelyje šalių vietos valdžia atlieka svarbų vaidmenį finansuojant bendrojo ugdymo mokyklas. Tai reiškia, kad bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas yra decentralizuotas, atsakomybę už finansavimą prisiima vietos valdžia. Vietos valdžia yra atsakinga už mokyklos veiklos (ugdymo proceso ir ūkio veiklos organizavimo ir vykdymo) finansavimą. OECD (2012) nurodoma, kad vienose šalyse vietos valdžia nusprendžia kiek pinigų skirti konkrečiai mokyklai. Kitose šalyse iš centrinės valdžios gaunama nustatyto dydžio suma, o vietos valdžia privalo savarankiškai padengti trūkstamą lėšų dalį. Dar kitur gaunama konkreti pinigų suma, o vietos valdžia tik paskirsto gautas lėšas mokykloms. Skiriami trys vietos valdžios atsakomybės, už finansinių išteklių paskirstymą bendrojo ugdymo mokykloms, modeliai:

1. Finansinio savarankiškumo modelis.

2. Pasidalintos atsakomybės modelis.

3. Gautų lėšų paskirstymo modelis (Atkinson, et al., 2005, p. 16).

Esant pirmajam, finansinio savarankiškumo, modeliui vietos valdžia gali dalyvauti ruošiant ir panaudojant mokyklos biudžetą. Dažniausiai finansiniai ištekliai gaunami iš skirtingų šaltinių, pavyzdžiui, vyriausybės dotacijos, vietos mokesčiai ir kitos pajamos. Anot Atkinson, et al. (2005) vietos valdžia turi teisę paskirstyti išteklius kiekvienai mokyklai, jos prisideda prie pastatų eksploatacijos, renovacijos, mokyklų autobusų išlaikymo, sporto ar valgyklų įrangos įsigijimo. Pavyzdžiui, Vokietijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Austrijoje ir Portugalijoje vietos valdžia finansuoja mokyklų kapitalo valdymo ir eksploatacijos išlaidas.

Esant antrajam, pasidalintos atsakomybės, modeliui atsakomybe tarp centrinės valdžios ir vietos valdžios pasidalijama priklausomai nuo to ar vietos valdžia privalo, ar neprivalo remti mokyklas nuosavomis lėšomis. Pavyzdžiui, Belgijoje ir Lichtenšteine centrinė ir vietos valdžia dalijasi atsakomybe už mokyklos turto valdymo ir eksploatacijos išlaidas. Kilvert (2001) teigia, kad šiuo atveju, vietos valdžia dotacijas, gautas iš centrinės valdžios, papildo savo ištekliais. Italijoje vietos valdžia – atsakinga už mokyklų valymo ir komunalinių paslaugų finansavimą, o vyriausybė – už mokyklų administravimą ir mokymo priemonių pirkimą. Taigi vietos valdžia turi tam tikrą savarankiškumą, bet centrinė valdžia gali taikyti apribojimus (nustatyti išteklių paskirstymo taisykles, reikalauti atsiskaityti už išlaidas).

Esant trečiajam modeliui, vietos valdžia laisvai sprendžia kaip panaudoti lėšas, gautas mokyklų finansavimui. Pasak Atkinson, et al. (2005) modelis taikomas šalyse, kuriose vietos valdžia turi didelę autonomiją. Mokyklos finansavimas gaunamas tik iš vietos valdžios, kuri ir daro didžiausią įtaką švietimo finansavimui.

Taigi atsakomybė už mokyklų finansavimą tenka centrinei arba vietos valdžiai. Finansinius išteklius skirstant centralizuotai, galima lengviau prognozuoti finansavimo poreikį. Be to, centralizuotas paskirstymas pasižymi skaidrumu, nes visos mokyklos finansavimą gauna vienodomis sąlygomis. Harrison (2004) teigia, kad finansinius išteklius skirstant centralizuotai sprendimai priimami vadovaujantis ribota informacija ir neatsižvelgiant į vietos poreikius. Šiuo atveju neteisingi sprendimai brangiai kainuoja. Pagrindinis decentralizuoto mokyklų finansavimo privalumas tas, kad sprendimai dėl mokyklų finansavimo priimami arčiau tų, kuriuos liečia. Šiuo atveju sprendimai priimami atsižvelgiant į vietos poreikius, lanksčiau reaguojant į kiekvienos mokyklos reikmes. Taigi finansavimo decentralizacija ir savivaldybių savarankiškumas paskirstant išteklius mokykloms yra būtinas. Svarbu užtikrinti, kad tokius pačius mokymosi poreikius turintys, bet skirtingose mokyklose besimokantys mokiniai, gautų vienodas švietimo paslaugas.

1.3.2. „Mokyklų finansavimo pagal formules“ sistema

Analizuojant mokslinę, teorinę literatūrą apie bendrojo ugdymo mokyklų finansavimą dažniausiai sutinkamas terminas „mokyklų finansavimas pagal formulę“. Šioje darbo dalyje detalizuojami finansavimo formulių kintamieji ir koeficientai.

Mokyklų finansavimo formulė yra matematinė formulė su keliais kintamaisiais (mokinių skaičius klasėje, mokyklos teritorija, skurdas) pagal kuriuos, skiriama tam tikra pinigų suma (Levačic, 2008, p. 206). Fazekas (2012) teigia, kad finansavimas pagal formulę yra sutartų kriterijų visuma, kurie taikomi skiriant išteklius mokykloms.

Fazekas (2012) nurodo, kad bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo formulės pradėtos taikyti 1960-ųjų metų pabaigoje ir 1970 m. Tokią finansavimo sistemą taikė JAV, Australija, Prancūzija ir Jungtinė Karalystė. Eurydice (2007) nurodoma, kad ryškūs pokyčiai įvyko 1990 m., kai kurios šalys radikaliai decentralizavo savo mokyklų sistemas, išplėsdamos mokyklų autonomiją valdant joms skirtus išteklius. Tai reiškė, kad finansavimas pagal formulę turi būti taikomas visoje bendrojo ugdymo sistemoje. Levačic, Downes (2004) nurodo, kad tokius pakeitimus įvedė Naujoji Zelandija, Nyderlandai, Kanada, Švedija.

Levačic (2008) teigia, kad 2000 m. pradžioje 13 Europos šalių pradėjo taikyti mokyklų finansavimą pagal formulę, tokiu būdu suteikdamos mokykloms reikšmingų finansinių įgaliojimų. Pasak Fazeko (2012) nuo 1990 m. mokyklų finansavimas pagal formules pasikeitė. Išryškėjo dvi finansavimo pagal formules kryptys. Pirmuoju atveju, formulės buvo išplėstos ir tapo daug sudėtingesnės. Kitu atveju, priešingai – formulės radikaliai supaprastintos. Vis dėlto susiformavo aiški formulės sudarymo kryptis: šalys atsisako paprastos, vien tik mokinių skaičiumi pagrįstos formulės ir pradeda atsižvelgti į mokinių mokymosi poreikių skirtumus, ugdymo programų ir ugdymo planų tikslus, skirtingas mokyklų išlaidas vietos atžvilgiu. Pasak Yinger (2004), Hanushek (2005) kai kuriose šalyse mokslinis ir tikėtina objektyvus išlaidų skaičiavimas vaidina vis svarbesnį vaidmenį nustatant finansavimo formulės detales.

Levačic, Downes (2004), Levačic (2008), Bischoff (2009), Fazekas (2012) išskiria keturias pagrindines kintamųjų, naudojamų mokyklų finansavimo formulėse, grupes:

1. Mokinių skaičius, klasės lygis.
2. Mokinių mokymosi poreikiai.
3. Ugdymo planas ir ugdymo programos.
4. Mokyklos charakteristikos.

Plačiausiai naudojami – mokinių skaičiaus ir klasės lygio kintamieji. Fazekas (2012) nurodo, kad dažniausiai pinigai mokykloms skiriami pagal mokinių skaičių jose. Finansuojant mokyklas pagal klasės lygį būtina atsižvelgti į klasėje besimokančių vaikų mokymosi poreikius, mokomų dalykų

skaičių, mokinių, kurie mokosi pagal standartinį ugdymo planą skaičių. Iš principo esami indikatoriai nesudėtingi, bet praktikoje kyla sunkumų, nes mokyklos turi planuoti savo veiklą bent vienerius metus į priekį, tad skiriant biudžetą, tikslūs mokinių ar mokomųjų dalykų skaičiai nėra žinomi. Tais atvejais, kai mokslo metai ir finansiniai metai nesutampa, turi egzistuoti mechanizmas, kuris užtikrintų mokyklų finansinį stabilumą, pasikeitus formulės koeficientams.

Pasak Levačic (2008) tokio finansavimo pavyzdys – Anglija. Anglijoje mokslo metai trunka nuo rugsėjo iki rugpjūčio mėnesio, tuo tarpu finansiniai metai – nuo balandžio iki kovo mėnesio. Mokyklos biudžetas formuojamas pagal numatomo mokinių skaičiaus planą, kurį rengia vietinė švietimo valdžios įstaiga kartu su konkrečios mokyklos administracija.

Mokinių mokymosi poreikiai įtraukiami į mokyklų finansavimo formules dėl to, kad būtų atsižvelgta į papildomų išteklių poreikį mokant specialiųjų mokymosi poreikių turinčius mokinius. Dažniausiai skiriami papildomi ištekliai – papildomas mokymo laikas, specializuotos mokymo priemonės. Anot Levačic, Ross, Caldwell, Odden (2000) daugelyje šalių mokymosi sutrikimus nustato institucijos, kurios veikia nepriklausomai nuo mokyklų ir teikia prieinamus, patikimus duomenis apie mokinių mokymosi sutrikimus. Institucijų teikiami duomenys naudojami, kaip finansavimo formulės indikatoriai.

Ugdymo planu ar ugdymo programa pagrįsti finansavimo formulės kintamieji naudojami mokyklose, turinčiose sustiprintas ar specifines ugdymo programas, pavyzdžiui, muzikos, kalbų ar sporto. Pasak Fazeko (2012) didesnės išlaidos gali atsirasti dėl papildomų mokymo valandų skaičiaus, brangesnių mokymo priemonių, didesnių darbo užmokesčio išlaidų aukštos kvalifikacijos specialistams.

Pasak Fazeko (2012) mokyklų finansavimas pagal mokyklų charakteristikas atspindi išlaidų skirtumus, atsirandančius dėl mokyklos dydžio, vietos, kurioje veikia mokykla, mokyklos pastatų būklės. Galima teigti, kad nuo mokyklos dydžio priklauso ugdymo sąnaudos, t. y. ugdymo sąnaudos vienam mokiniui mažose mokyklose paprastai yra didesnės nei didelėse mokyklose. Kaimo vietovėse veikiančių mokyklų sąnaudos gali išaugti dėl kelionės išlaidų į mokyklą kompensavimo. Kai kurių mokyklų pastatai yra seni, dideli, todėl juos brangiau išlaikyti palyginus su naujais, renovuotais, nedideliais pastatais.

Pagrindinės kintamųjų, naudojamų mokyklų finansavimo formulėse, grupės rodo, kad istoriškai mokyklų finansavimo formulės buvo pagrįstos sąnaudomis, o ne rezultatais. Pasak Jespersen (2002) yra išimčių, kai mokykloms skiriamos lėšos atsižvelgiant į standartizuotų testų, baigiamųjų egzaminų rezultatus, mokinių lankomumą ar mokyklos siūlomus mokomuosius dalykus. Anot Levačic (2008) net tada, kai skiriant finansavimą mokykloms, atsižvelgiama į mokinių mokymosi rezultatus, jie naudojami nustatant tik papildomų išteklių poreikį. Fazekas (2012) teigia, kad mokyklų finansavimo pagal formulę schemas nesiejamos su pasiekimų, rezultatų vertinimu, nes daugelyje šalių trūksta

patikimų statistinių duomenų arba sunku juos susieti su mokyklos įdėtomis pastangomis. Guthrie (2006) atkreipia dėmesį į tai, kad net pažangiausia mokinių vertinimo sistema neįvertina kitų itin svarbių ugdymo aspektų: bendradarbiavimo įgūdžių, tolerancijos ir kitų demokratinėje visuomenėje svarbių savybių.

Fazekas (2012) teigia, kad mokyklų finansavimo formulių taikymas ir poveikis labai priklauso nuo politinės aplinkos, kurioje ji taikoma, charakteristikų. Pirma, formulės visapusiškumas, t. y. kokia mokykloms reikiamų finansų dalis, skiriama taikant formulę. Antra, kiek pačios mokyklos yra savarankiškos tvarkant ir naudojant gautus finansinius išteklius. Trečia, už formulės ribų esančios tikslinės programos.

Apsisprendus dėl formulės charakteristikų: indikatorių ir koeficientų, lieka keletas esminių klausimų dėl finansavimo formulės taikymo. Pats svarbiausias klausimas – kiek formulė yra visapusiška. Pasak Levačic, Downes (2004), Levačic (2008) pasitaiko atveju, kai tam tikra lėšų dalis neįtraukiama į formulę. Šiais pinigais paprastai padengiamos išlaidos, susijusios su mokytojų rengimu, karjeros konsultacijomis. Levačic, Downes (2004), Fazekas (2012) nurodo, kad kai kuriais atvejais mokyklų finansavime naudojamos formulės užtikrina tik nedidelę mokyklos biudžeto dalį. Pavyzdžiui, Rio Grande du Sol, Brazilijoje skiriami tik 3% viso mokyklos biudžeto.

Jau minėta, kad mokyklos gali būti finansuojamos centralizuotu arba decentralizuotu būdu. Anot Levačic (2008), Fazeko (2012) net tais atvejais, kai mokyklų finansavimas yra decentralizuotas, o mokyklos gali savarankiškai valdyti savo išteklius, finansavimo formulės elementai gali būti taikomi tik konkrečioms tikslams, t. y. formulė suskirstyta dalimis. Daugelyje šalių mokyklos turi didelę finansinę autonomiją. Pasak Kendall, O'Donnell, Golden, Ridley, Machin, Rutt, McNally, Meghir, Stoney, Morris, West, Noden, (2005), Fazeko (2012) tais atvejais, kai mokyklos turi finansinę autonomiją, sudėtinga nustatyti ar mokyklos skirtus finansinius išteklius naudoja pagal paskirtį, pavyzdžiui, ar papildomi pinigai skiriami mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Dėl šios priežasties valstybės pradėjo rengti tikslines programas. Atsiskaitymas už šių programų įgyvendinimą daug griežtesnis nei įgyvendinant įprastines programas.

Literatūroje ypatingas dėmesys skiriamas mokyklų finansavimui pagal formules, mažiau dėmesio skiriant istoriniam mokyklų finansavimui ar mokyklų finansavimui pagal vykdomosios valdžios priimamus sprendimus. Peters (2001) nurodo, kad pagrindinis istorinio finansavimo bruožas – kiekvienais metais mokyklos gauną finansavimą, kuris nežymiai koreguojamas, dažniausiai į didesnę pusę. Finansavimui pagal vykdomosios valdžios sprendimus būdinga tai, kad švietimo ministerija ar vietinis/regiono švietimo skyrius priima sprendimą dėl lėšų skyrimo konkrečiai mokyklai. Pasak Fazeko (2012) šis metodas taip pat gali turėti tam tikrus elementus, indikatorius, tačiau didžiausia sprendimo dėl skiriamų sumų atsakomybė tenka ministerijai ar vietinei/regioninei valdžiai. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad valdžia gali nepaisyti pateiktos informacijos.

Nepaisant to, kad autoriai dažniausiai analizuoja ir aprašo mokyklų finansavimo formules, susijusias su decentralizacija, mokyklų finansavimas pagal formules gali būti taikomas ir centralizuotoms švietimo sistemoms. Šiuo atveju pagrindinis dėmesys sutelkiamas į lėšų paskirstymo mechanizmą, o ne į tai kaip pinigai išleidžiami.

1.3.3. Finansinis mokyklų savarankiškumas

Įvairiose šalyse skiriasi mokyklų savarankiškumas valdant ir naudojant finansinius išteklius. Mokyklų savarankiškumą lemia tai, ar jos pačios gali numatyti, paskirstyti ir nuspręsti, koku būdu panaudoti gautas lėšas. Skiriami trys finansinio mokyklų savarankiškumo modeliai:

1. Savarankiškumas sudarant biudžetą.
2. Savarankiškumas panaudojant lėšas.
3. Ribotas savarankiškumas (Atkinson, et al., 2005, p. 19-20).

Savarankiškumas sudarant biudžetą – šiame modelyje, mokyklos pačios suformuoja biudžetą ir kontroliuoja jo vykdymą. Jos pačios numato būsimas išlaidas, samdo darbuotojus, reguliuoja jų atlyginimus. Be abejo numatant darbuotojų atlyginimus vadovaujamosi kolektyviai sudarytais susitarimais.

Savarankiškumas panaudojant lėšas – šiame modelyje mokyklos turi sprendimo laisvę, kaip panaudoti centralizuoto paskirstymo metu gautas lėšas. Pasak Atkinson, et al. (2005) tokiu būdu dažniausiai skirstomos veiklos organizavimo ir darbuotojų apmokėjimo lėšos. Pavyzdžiui, lėšos, pedagoginio personalo darbo užmokesčiui, skiriamos pagal jų dirbamas valandas, kurios perskaičiuojamos atitinkamam mokytojų skaičiui. Šiame modelyje mokyklos neturi teisės perskirstyti finansinių išteklių iš vienos biudžeto eilutės į kitą.

Ribotas savarankiškumas – šiame modelyje mokyklos gauna finansinius išteklius iš centrinės arba vietos valdžios. Harrison (2004) nurodo, kad daugumoje šalių, taikant šį modelį, finansinis mokyklų savarankiškumas siejamas su veiklos organizavimu, nes savivaldybės linkusios sprendimus šioje srityje perleisti mokykloms. Kai kuriose šalyse mokyklos gali turėti sprendimo laisvę ir dėl darbuotojų apmokėjimo. Pavyzdžiui, Islandijos valdžia mokykloms perveda tam tikra pinigų sumą, o mokyklos turi teisę ją panaudoti savo nuožiūra. Mokyklos administracija kasmet parengia ir vietos valdžiai pateikia paskaičiavimus, kiek pedagoginio darbo valandų reikės apmokėti.

Anot Atkinson, et al. (2005) kai mokyklos turi finansinį savarankiškumą, savivaldybės turi daugiau dėmesio skirti finansinei jų priežiūrai, o ne patarimams ir paramai. Savivaldybės turi turėti aišką strategiją kaip atpažinti rūpesčių turinčias mokyklas ir padėti juos išspręsti. Anot Harrison (2004), Atkinson, et al. (2005) parama turėtų būti teikiama, kol dar nėra problemų, ir nereikia tiesioginio įsikišimo. Kai mokyklos patenka į rimtos rizikos zoną, vietos savivaldybė turi galios įsikišti

ir net suspenduoti biudžetą. Finansiniai mokyklų savarankiškumo modeliai sukelia tam tikras vadybos ir valdymo problemas:

1. Stebėseną – nesant didelių biudžeto poreikvojimų, finansiniai nesklandumai mokyklose lieka nepastebėti. Pasak Atkinson, et al. (2005) gali vyrauti labai siauras požiūris – tiesiog vengiama biudžeto deficito ar poreikvojimo, bet niekas negali pasakyti, ar panaudotos lėšos atnešė lauktą naudą.

2. Patarimai ir parama finansiniais klausimais – siekiant efektyvaus finansinių išteklių valdymo parama mokyklos vadovams ir darbuotojams būtina. Tačiau dažniausiai pagalba ir patarimai teikiami tik deficito ir poreikvojimo atvejais. Kilvert (2001), Atkinson, et al. (2005) teigia, kad mokyklos skatinamos sudaryti biudžetus trejiems metams, tačiau patarimai duodami dėl skaičiavimų, infliacijos ir pan., bet ne dėl bendro biudžeto sudarymo. Mokyklos turėtų gauti naujausią informaciją, kad galėtų priimti tinkamus sprendimus.

3. Finansinis planavimas – mokyklos veikloje svarbūs veiksniai yra finansinė vadyba ir racionalus išteklių paskirstymas. Kilvert (2001) nurodo, kad mokyklose, kuriose žvelgiama į ateitį, numatomi aiškūs tikslai, realistiškai paskaičiuojamos sąnaudos, užtikrinamas subalansuotas biudžetas.

4. Laikas ir kaštai – finansinį savarankiškumą turinčiose mokyklose laikas ir administravimo kaštai yra svarbi problema. Pasak Atkinson, et al. (2005) kai biudžetas valdomas mokykloje, mokytojai, ypač pavaduotojai gali būti apkraunami darbu, nesusijusiu su ugdymu. Biudžeto administravimas mokyklai gali būti našta, todėl mokyklos gali nepasinaudoti papildomu finansavimu gaunamu iš įvairių fondų.

Didžiausia mokyklų savarankiškumo kliūtis – finansinių įgūdžių trūkumas. Tais atvejais, kai mokyklos kontroliuoja visą biudžetą, priima sprendimus dėl jo panaudojimo, pačioms tenka patirti ir biudžeto deficitą. Tačiau finansinis mokyklų savarankiškumas turi ir privalumų. Mokyklos turi daugiau informacijos apie mokinių mokymosi poreikius ir lūkesčius, todėl gali tikslingiau paskirstyti išteklius atitinkamų programų vykdymui, mokinių mokymosi poreikių tenkinimui.

1.4. Bendrojo ugdymo mokyklų lėšų rūšys

Šioje darbo dalyje aprašomos bendrojo lavinimo mokyklų finansinių lėšų rūšys. Pagrindiniai bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo šaltiniai yra valstybės, savivaldybių ir kitos lėšos. Valstybės biudžeto lėšos mokykloms skiriamos pagal principą pinigai paskui mokinį, kitaip dar vadinamu „mokinio krepšelis“, kuris pasaulyje žinomas kaip mokyklos čekis. Savivaldybių biudžeto lėšos skiriamos netiesiogiai su švietimo procesu susijusioms mokyklos ūkio reikmėms tenkinti. Po sąvoka „kitos lėšos“ slypi Europos Sąjungos bei mokyklų fonduose kaupiama parama.

Mokinio krepšelio lėšos. Valstybės biudžeto lėšos mokykloms skiriamos pagal principą „pinigai paskui mokinį“, kitaip dar vadinamu „mokinio krepšelis“. Tai reiškia, kad finansavimas, kurį gauna mokykla, tiesiogiai priklauso nuo moksleivių skaičiaus joje.

Mėdžius (2010) teigia, kad pirmoji sistema, panašiausia į mokinio krepšelio metodiką, buvo pradėta taikyti dar 1869 m. JAV, Vermonto valstijoje. Įgyvendinant šią programą tėvams, gyvenantiems kaimo vietovėse, kuriose nėra valstybinės mokyklos, ir leidžiantiems vaikus į mokyklas, buvo skiriama lėšų, t. y. mokinio krepšeliai.

Pirmasis mokinio krepšelio metodiką suformulavo ir detalai aprašė, 1976 metų Nobelio premijos laureatas, ekonomistas, Miltonas Friedmanas 1955 m. straipsnyje „Valstybės vaidmuo švietime“. M. Friedmanas pasiūlė įvesti švietimo čekį, kurio vertė atitiktų vieno moksleivio mokymui skiriamas lėšas. Mokinio tėvai galėtų pateikti čekį pasirinktai mokyklai. Mokykla būtų finansuojama įvertinus mokinių skaičių joje. Mokyklos varžytųsi dėl moksleivių, stengdamosios juos patraukti aukštesne mokymo kokybe. Valstybei ar jos įgaliotoms institucijoms tektų priežiūros vaidmuo. Anot Zabulionio (2001) tuo metu toks mokyklų finansavimo būdas buvo daugiau teorinė galimybė, nesulaukusi didesnio švietimo praktikų bei politikų palaikymo. Vėliau buvo pradėtos nagrinėti įvairios tokio finansavimo modifikacijos: bandyta atkreipti dėmesį į nelygias mokinių šeimų finansines galimybes (vargingoje šeimoje gyvenančio mokinio krepšelis turi būti didesnis), mokinių su negalia poreikius, rasinius skirtumus, religinių mokyklų problemas.

Zabulionis (2001) nurodo, kad 1954 m. Virdžinijoje, Misisipėje, Alabamoje ir Luizianoje baltaodžiai vaikai gavo valstybės dotacijas, skirtas mokytis specialiose tik baltiesiems skirtose privačiose mokyklose. Vėliau ši programa buvo pripažinta antikonstitucine ir sustabdyta (Zabulionis, 2001, p. 7). Jeffrey, Osher (2006) teigia, kad 1792 m. Tomas Peinas, analizuodamas Anglijos fiskalinę politiką, pasiūlė skirti kiekvienai vargingai šeimai, auginančiai vaikus iki 14 metų, po 4 svarus vaiko švietimo išlaidoms apmokėti. Nerimą kėlė tai, kad mažai gyvenamose vietovėse mokiniams gali būti sunku pasiekti mokyklas, todėl šių regionų gyventojams jis siūlė skirti papildomai po 10 šilingų.

Ilgą laiką mokyklų finansavimas pagal čekio principą buvo tik akademinų diskusijų objektas ir tik 1990 m. ši idėja vėl buvo pradėta taikyti praktikoje Milvukio valstijoje, vėliau Klyvlende, Viskonsine, Floridoje ir Niujorke. Akademinio požiūriu pilniausiai ši idėja buvo įgyvendinta paskutiniame XX a. dešimtmetyje Čilėje.

Lietuvoje finansavimo vienam mokiniui arba mokinio krepšelio principas bendrojo ugdymo sistemoje, skirstant valstybės biudžeto lėšas bendrajam ugdymui, buvo pradėtas taikyti 2002 metais.

Įvairūs autoriai mokinio krepšelį apibūdina skirtingai, suteikdami paprastesnę ar sudėtingesnę apibrėžimą (žr. 1 lentelę, p. 30).

1 lentelė. Mokinio krepšelio samprata

Autorius	Mokinio krepšelio apibūdinimas
Merriam-Webster žodynas Babylon dictionary	Lėšos, skirtos mokyklos reikmėms tenkinti, pavyzdžiui vadovėlių įsigijimui.
Lee, Wong (2002, p. 4)	Virtualus sertifikatas, išduotas valstybės mokinių tėvams, pagal kurį apmokomas jų vaikų mokymasis pasirinktoje mokykloje, nepriklausomai nuo teritorinio priskyrimo pagal vaiko gyvenamąją vietą.
Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2009)	Viešųjų finansų paskirstymo mechanizmas, kai viešųjų finansų gavėją pasirenka šiomis lėšomis finansuojamų paslaugų gavėjas.
Mėdžius (2010)	Mokyklų finansavimo modelis, kuriame pinigai paskirstomi pagal tai, kiek mokykloje mokosi mokinių. Kuo daugiau mokinių, tuo didesnis finansavimas. Jeigu nusprendžiama keisti mokyklą, pinigai „seka“ paskui mokinį į kitą švietimo įstaigą.
Urbanovič (2011, p. 24)	Lėšos, skiriamos vienam sutartiniam mokiniui vienu metų mokymo reikmėms.
Paurienė, Vaičiūnaitė (2013, p. 3)	Tai dviejų modelių – finansavimo per capita ir švietimo čekio – derinys. Švietimo čekio požymis yra tėvų teisė rinktis mokyklą, tačiau ne visur egzistuoja įvairi pasiūla ir galimybė rinktis. Klasių ar mokyklų dydžio koeficientai yra finansavimo taikant per capita principą požymiai. Dėl to vienu metu remiamas mokinio pasirinkimas, kuris turėtų skatinti mokyklų veiklos efektyvumą ir ugdymo kokybę, ir esamas mokyklų tinklas neatsižvelgiant į jo (ne)efektyvumą.

Įvairūs autoriai, mokinio krepšelį apibūdina skirtingai, tačiau dauguma jų pabrėžia, kad mokinio krepšelio lėšos skiriamos mokinio mokymosi išlaidoms padengti. Šiame darbe vadovaujamesi Urbanovič (2011) pateikiama mokinio krepšelio samprata – tai lėšos, skirtos vienam sutartiniam mokiniui vienu metų mokymo reikmėms.

Mokinio krepšelio lėšos yra tiesiogiai švietimo procesui būtinos lėšos – darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą, pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui, vadovėlių ir kitų mokymo priemonių pirkimui, ugdymo proceso organizavimui ir valdymui, mokyklos bibliotekai, psichologinei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti ir vykdyti, profesiniam orientavimui ir kitoms ugdymo reikmėms tenkinti.

Teorija, kuria buvo pagrįstas bendrojo ugdymo mokinio krepšelio įdiegimas vaizduojama 1 paveiksle.

Kiekvienas siekis turi privalumų ir trūkumų. 2 lentelėje pateikiami argumentai už ir prieš mokinio krepšelio taikymą.

2 lentelė. Argumentai už ir prieš mokinio krepšelio taikymą

Argumentai „Už“	Argumentai „Prieš“
Priverčia konkuruoti mokyklas, todėl sumažinamas lėšų švaistymas, lėšos naudojamos efektyviau ir prasmingiau.	Galima mokyklų konkurencija, kuri turėtų gerinti ugdymo kokybę, gali neturėti pasisekimo. Jei aplinkoje yra viena mokykla tėvai realiai neturi pasirinkimo kaip tik savo vaiką leisti į arčiausiai prie jų gyvenamosios vietos esančią mokyklą.
Didina švietimo išlaidų skaidrumą. Tiesioginių subsidijų mokykloms panaikinimas padeda sutaupyti lėšas, skirtas kovai su lobizmu.	Mokykloms kyla pagunda sukurti fiktyvių mokinių tam, kad gautų daugiau mokinio krepšelio lėšų. Mokyklos atsainiau žiūri į mokymąsi, lankomumą, kad mokiniai neišeitų ir „neišsineštų“ krepšelio.
Mokyklos skatina naujoves, tampa patrauklesnės, kartu gerindamos bendrą švietimo kokybę. Stiprios ir gerą reputaciją turinčios mokyklos išlieka ir klesti. Mokyklos, kurios negali įtikinti tėvų leisti į jas savo vaikus, turi paskatą keisti susidariusią situaciją.	Didinama socialinė atskirtis. Esant ribotam mokinių skaičiui mokyklose, geros mokyklos greitai pritraukia geriausius mokinius ir baigia priėmimą. Silpnėsni mokiniai yra siunčiami į kitas mokyklas, taip užkertant kelią nuosekliam jų tobulėjimui ir mobilumui.
Skatinamas privačių mokyklų atsiradimas, todėl valstybinės mokyklos gali mokytis, pasisemti patirties iš nevalstybinių mokyklų.	Siekdami atitikti įstojimo kriterijus privačiose mokyklose, nepasiturintys mokiniai atsiduria keblioje padėtyje. Todėl tikrosios pasirinkimų galimybės šiems vaikams gali ir neatsirasti.
Didinama mokyklų įvairovė. Mokyklos, norėdamos atliepti skirtingus tėvų poreikius, tampa įvairesnės. Mokyklos susiduria su dviem galimais sprendimais: 1. Aukščiausia kokybė už mažiausią kainą ir bendroji konkurencija. 2. Specifinės nišos radimas ir atitiktis skirtingiems tėvų ir mokinių poreikiams.	Gilėjanti socialinė diferenciacija – susikurs prestižinių mokyklų tinklas, į kurias galės patekti tik vaikai iš atitinkamų socialinių grupių. Populiariesnės mokyklos plečiasi, kuria naujas darbo vietas, tuo tarpu mažiau populiaros mokyklos mažėja arba užsidaro. Papildomos išlaidos auga išlaikant pusiau tuščias mokyklas.
Tėvai analizuoja galimus pasirinkimus, renkasi mokyklą ir iš dalies prisiimą atsakomybę už savo pasirinkimą. Taip skatinamas tėvų suinteresuotumas, dalyvavimas.	Moksleivio krepšelio teikiama galimybe pasirinkti mokyklą galės pasinaudoti tik pakankamai išsilavinę tėvai, suprantantys mokyklų teikiamų paslaugų skirtumus ir turintys realias galimybes leisti vaiką į kitą (toliau nuo gyvenamosios vietos) mokyklą.
Švietimo paslaugų teikėjai labiau atliepia ir reaguoja į vartotojų norus ir reikmes.	Dideli finansavimo ir mokinių skaičiaus pokyčiai kuria nestabilumo būseną mokytojams, kurie kenčia dėl darbo vietos neužtikrintumo ir pašalinių trukdžių.

Šaltinis: Zabulionis, 2001, p. 18-21, Mėdžius, 2010, p. 4, Baker, Sciarra, Farie, 2014, p. 5

Anot Mėdžiaus (2010) pradėjus gauti valstybės lėšas pagal mokinių skaičių, mokyklos vietą ir teikiamų programų tipą, ugdymo proceso aprūpinimas pagerėjo ir tapo tolygesnis, drauge sumažėjo savivaldybių teisė persikirstyti lėšas ir tokiu būdu riboti mokyklų savarankiškumą (p. 6).

Apibendrinant lentelėje išskirtus argumentus „prieš“ mokinio krepšelio taikymą bendrojo ugdymo sistemoje galima teigti, kad šis finansavimo būdas neturi didelės įtakos ugdymo kokybei, nes kai kuriose vietovėse dėl mažo gyventojų tankumo ir didelio atstumo tarp mokyklų, mažo mokyklų skaičiaus nėra alternatyvios ugdymo pasiūlos, skatinančios mokyklas konkuruoti. Vietos valdžios teisė nustatyti komplektavimo taisykles bei koordinuoti mokinių srautus, taip pat neskatina konkurencijos tarp mokyklų, ugdymo kokybės gerinimo. Svarbu pastebėti tai, kad konkurencija tarp mokyklų gali reikšti ne tik geresnį ugdymą, bet ir mažesnius reikalavimus mokiniams.

Apibendrinant lentelėje išskirtus argumentus „už“ mokinio krepšelio taikymą bendrojo ugdymo sistemoje galima teigti, kad šis finansavimo būdas užtikrina tolygų ir vienodą mokinio ugdymui skirtų lėšų paskirstymą visoje šalyje, sudaro sąlygas mokyklai pasiskaičiuoti jai priklausantį ugdymo biudžetą ir tokiu būdu apsaugo nuo steigėjo šališkumo ir savivalės.

Urbanovič (2011) teigia, kad įvedant mokinio krepšėlį buvo siekiama sukurti skaidrią švietimo finansavimo sistemą, racionaliau sutvarkyti bendrojo lavinimo mokyklų tinklą, stiprinti mokyklų finansinį savarankiškumą. Tokiu būdu sumažinamas lėšų švaistymas, siūlomos įvairesnės ir šiuolaikiškos švietimo paslaugos.

Mokyklos ūkio lėšos. Savivaldybės iš savo biudžeto skiria mokyklos ūkio lėšas, kurios skirtos netiesiogiai su švietimo procesu susijusioms mokyklos ūkio reikmėms (mokyklos ūkiui valdyti ir naudoti, mokiniams vežioti ir kitoms ūkio išlaidoms) padengti. Kučaidze, Miškinis (2012) teigia, kad mokykloms ūkio lėšas skiria mokyklos savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija savo nustatyta tvarka, tuo tarpu nevalstybinėms mokykloms ūkio lėšos skiriamos iš savininko (dalyvių susirinkimo) ir kitų lėšų, nustatytų mokyklos įstatuose.

Bartaševičius (2012) nurodo, kad savivaldybės biudžeto lėšos skiriamos šioms mokyklos ūkio reikmėms tenkinti:

1. Turto įsigijimui, renovacijai.
2. Mokyklinio transporto įsigijimui ir atnaujinimui.
3. Mokinių sveikatos priežiūrai mokykloje.
4. Eksploatacinėms išlaidoms padengti.
5. Komunalinėms paslaugoms apmokėti.
6. Kompensacijoms už mokinių vežiojimą viešuoju transportu.
7. Aptarnaujančio personalo darbo užmokesčiui.
8. Kanceliarinėms prekėms įsigyti.

Reikia pripažinti, kad savivaldybių funkcijos daugiausia susijusios su tinkamu švietimo organizavimu, administravimu ir proceso aprūpinimu (mokinių vežiojimu, maitinimo paslaugų teikimu ir pan.). Anot Bartaševičiaus (2012) savivaldybei suteikiamos galios kurti savo regiono (rajono)

švietimo politiką ir numatyti jos įgyvendinimui reikiamas priemones. Tai labai svarbu, nes tik savivaldybė gali geriausiai įvertinti vietos bendruomenės poreikius bei turimus išteklius.

Kitos lėšos. Dažniausiai sutinkamos mokyklų finansavimo šaltinių kategorijos – valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų asignavimai ir kitos lėšos. Anot Kučaidze, Miškinio (2012) šis sąrašas nėra baigtinis, nes įstatymų leidėjas bendrojo lavinimo mokykloms, palieka galimybę gauti lėšas ne tik iš valstybės ir savivaldybių biudžetų, bet ir iš kitų šaltinių. Atsižvelgiant į finansavimo šaltinių kategorijas, po kategorija „kitos lėšos“ patenka tokie mokyklų finansavimo šaltiniai:

1. Tarptautinių ir užsienio fondų, organizacijų lėšos – Europos Sąjungos struktūrinių fondų skiriamas finansavimas.

2. Paramos lėšos – paramos teikėjų savanoriškas ir neatlygintinas paramos teikimas bendrojo lavinimo mokykloms, teisės aktuose nustatytais tikslais ir būdais.

3. Mokestis už mokslą – mokinių, kurie mokosi privačiose mokyklose, įmoka už mokymąsi.

4. Mokyklų gautos pajamos – tam tikrais atvejais mokyklos, gali verstis ūkine komercine veikla ir gauti pajamų iš savo veiklos.

5. Investicinės lėšos į švietimą – gali būti skiriamos iš valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų, tarptautinių ir užsienio fondų bei organizacijų.

6. Dalininkų įnašai – mokyklos ar joje vykdomų programų finansavimas savininko arba dalininko lėšomis.

7. Religinių bendruomenių lėšos – tai mokyklų bei jų vykdomų programų finansavimas religinių bendruomenių lėšomis (Kučaidze, Miškinis, 2012, p. 24).

Anot Kučaidze, Miškinio (2012) galimų mokyklų finansavimo šaltinių įvairovė priklauso ne vien tik nuo teisės aktuose įtvirtintų finansavimo šaltinių sąrašo, bet ir nuo mokyklos teisinės formos. Mokykla, veikianti kaip viešoji įstaiga, turi platesnes finansinės veiklos galimybes. Tokia mokykla gali verstis įstatymų nedraudžiama ūkine komercine veikla, kuri susijusi su jos veiklos tikslais, ir iš tokios veiklos gautą pelną toliau reinvestuoti į vykdomą švietimo veiklą. Mokykla, veikianti kaip biudžetinė įstaiga, taip pat gali gauti papildomų pajamų, pavyzdžiui, nuomojant mokyklos sporto salę, tačiau šias pajamas mokykla turi grąžinti į atitinkamo lygio biudžetą.

1.5. Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo principai

Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo sistemos tobulinimas ar keitimas negali būti pateikiamas tik kaip techninis administravimo sprendimas. Fazekas (2012), Vaicekauskienė (2013) išskiria šiuos bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo principus:

1. Lygybė – tai teisingas mokymosi galimybių ir išteklių paskirstymas, mokymosi prieinamumo užtikrinimas.

2. Teisingumas – apima horizontalų ir vertikalų teisingumą. Horizontalus teisingumas – vienodomis sąlygomis funkcionuojantys subjektai finansuojami vienodai. Šis kriterijus taikomas tuo atveju, kai mokyklos veikia skirtingose geografinėse vietose arba tada, kai mokyklose mokosi mokiniai, turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių. Vertikalus teisingumas – mokyklos veikiančios skirtingomis sąlygomis, finansuojamos skirtingai, atsižvelgiant į skirtingus mokinių mokymosi poreikius. Taikant šį teisingumo kriterijų, būtina nustatyti konkrečius mokinių mokymosi poreikių skirtumus.

3. Pakankamumas – mokykloms skiriami išteklių turi būti tokio dydžio, kad užtikrintų pageidaujamą ugdymo kokybę, būtų patenkinti visuomenės ir besimokančių asmenų poreikiai.

4. Efektyvumas – aukščiausios ugdymo kokybės pasiekimas turimais finansiniais ištekliais. Skiriamas dviejų tipų efektyvumas: išorinis ir vidinis. Išorinis efektyvumas siejamas su asmens gaunamomis pajamomis, visą jo likusį gyvenimą ir ištekliais, skirtais jo ugdymo procesui. Vidinis efektyvumas siejamas su ištekliais, panaudotais ugdymo procese ir pasiekta ugdymo kokybe, pavyzdžiui testų, brandos egzaminų rezultatais. Efektyvumas glaudžiai susijęs su pakankamumo principu, nes pirmiausia reikia nustatyti pakankamą finansinių išteklių kiekį, kad būtų pasiekta norima ugdymo kokybė, numatyti rezultatai.

5. Skaidrumas – mokyklų finansavimo sistema turi būti paprasta, suprantama, aiški, tiksliai apibrėžti mokyklų finansavimo šaltiniai, jų panaudojimo būdai. Informacija apie mokyklų finansavimo sistemą turi būti lengvai prieinama suinteresuotoms šalims.

6. Atsakingumas – bendrojo ugdymo mokykloms skiriami finansiniai ištekliai privalo būti pakankamo dydžio. Mokyklos savo ruožtu finansinius išteklius privalo naudoti taip, kad užtikrintų kokybišką ugdymo procesą, suteiktų mokiniams reikiamas žinias.

7. Atskaitomybė – atsiskaitymas aukštesnei valdymo institucijai, pavyzdžiui, mokyklos steigėjui, savivaldybei dėl finansinių išteklių naudojimo. Atsiskaitymas vyksta pateikiant nustatytos formos finansinės veiklos ataskaitas, nurodant kokiems tikslams panaudotos mokyklai skirtos lėšos. Informavimas ir ataskaitų pateikimas kuria efektyvius, nešališkus santykius, padeda užtikrinti grįžtamojo ryšio gavimą, ugdo mokyklos bendruomenės narių tarpusavio pasitikėjimą.

Pasak Levačic (2008), Fazeko (2012) bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas pagal formulę skatiną horizontalų teisingumą. Horizontalus teisingumas veiksmingesnis už kitus paskirstymo mechanizmus, pavyzdžiui, finansinių išteklių paskirstymą valdžios nuožiūra. Taip yra dėlto, kad finansavimas skiriamas naudojant vienodus indikatorius ir koeficientus vienodomis sąlygomis veikiančioms bendrojo ugdymo mokykloms. Anot Levačic (2008) finansų skirstymas administracinės valdžios nuožiūra ar įsakymu laikui bėgant veda išskirtinio finansavimo link.

Siekiant užtikrinti horizontalų teisingumą svarbus vaidmuo tenka skirtingiems valdžios lygmenims ir papildomam finansavimui. Li (2008), Fazekas (2012) teigia, kad šalyse, kuriose mokyklų

finansavimą vykdo centrinė valdžia, vietinės valdžios indėlis yra menkas, nes kiekvienas vietinės valdžios švietimo padalinys finansavimą gauna pagal nustatytus indikatorius ir koeficientus. Horizontalaus teisingumo principas gali būti pažeidžiamas tais atvejais, kai mokyklos gali gauti papildomą finansavimą iš vietos valdžios. Pavyzdžiui, Vengrijoje bendrojo ugdymo mokyklos didžiąją dalį finansinių išteklių gauna iš centrinės valdžios, tačiau jos turi galimybę gauti papildomų pajamų iš vietos valdžios. Vietos valdžios prioritetai kam skirti finansavimą gali lemti horizontalų šališkumą.

Anot Fazeko (2012) teoriškai, mokyklų finansavimas pagal formules gali užtikrinti vertikalų teisingumą, jeigu į finansavimo formulę įtraukiami indikatoriai ir koeficientai, atliepiantys skirtingus mokinių mokymosi poreikius. Dėl indikatorių ir koeficientų vyksta politinės ir mokslinės diskusijos, kuriose teigiama, kad nėra aiškaus pradinio indikatoriaus, kuris leistų atlikti tinkamą vertinimą. Pasak Levačic (2008) dauguma šalių stengiasi užtikrinti vertikalų teisingumą. West (2009) pateikia Anglijos pavyzdį. Šioje šalyje vietos valdžia skiria gerokai mažesnę papildomą finansavimą nepasiturintiems mokiniams, nes centrinė valdžia skiria atskirą tiesioginį finansavimą mokykloms. Simkins (2004) teigimu tokiu būdu centrinė valdžia riboja mokyklų laisvę spręsti, kaip panaudoti gautus pinigus. Taigi siekiant užtikrinti vertikalų teisingumą esminė problema yra indikatoriai, kuriuos reikia naudoti suskirstant mokinius pagal atskiras kategorijas. Tai kelia mokyklų vadovų ir mokytojų susirūpinimą, nes naudojami indikatoriai gali būti netikslūs ir netinkami įvertinti poreikių rimtumui.

Iš esmės, mokyklų finansavimas yra efektyvus tada, kai mokykloms paskirstomi tik minimalūs ištekliai ir taip išvengiama istorinio (augančio) finansavimo. Anot Fazeko (2012) efektyvumas pasiekiamas tik tada, kai mokyklos gali savarankiškai kontroliuoti savo išteklius ir juos panaudoti savo nuožiūra. Schenker-Wicki (2008) nesutinka su Fazeku (2012). Schenker-Wicki (2008) manymu, neaišku, kokie motyvai gali paskatinti mokyklas taupiai naudoti gautus išteklius. Mokyklos finansinis savarankiškumas negarantuoja atsakingo elgesio, todėl teigiamiems rezultatams pasiekti būtinos išorinės atsiskaitymo priemonės, pavyzdžiui, baigiamieji egzaminai, patikrinimai.

Levačic, Downes (2004), Levačic (2008) teigia, kad mokyklų finansavimas pagal formulę didina finansinį mokyklų skaidrumą, nes aiškiai ir detalai nurodoma kas ir kokia suma finansuojama.

Padidėjęs finansinis mokyklų skaidrumas prisideda prie mokyklų atskaitomybės ypač tais atvejais, kai mokyklos negali manipuliuoti formulėje naudojamais koeficientais. Ne tik formulės garantuoja didesnę skaidrumą, visi skaičiai, susiję su mokyklų finansavimu, turi būti skelbiami ir prieinami suinteresuotoms šalims.

Apibendrinant mokslinę – teorinę literatūrą, galima teigti, kad bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas yra sudėtingas procesas, priklausantis nuo daugelio aspektų – valstybės biudžeto dydžio, biudžeto skirstymo principų ir būdų, dotacijų gavėjų pasirinkimo, priežiūros ir atskaitomybės. Nepriklausomai nuo finansavimo šaltinio, atsakomybė už mokyklų finansavimą tenka centrinei arba vietos valdžiai. Finansinius išteklius skirstant centralizuotai, galima lengviau prognozuoti finansavimo

poreikį, garantuojamas finansavimo skaidrumas – visos mokyklos finansavimą gauna vienodomis sąlygomis. Kita vertus, finansinius išteklius skirstant centralizuotai sprendimai priimami vadovaujantis ribota informacija ir neatsižvelgiant į vietos poreikius. Taikant decentralizuotą mokyklų finansavimą sprendimai priimami atsižvelgiant į vietos poreikius, lanksčiau reaguojant į kiekvienos mokyklos reikmes. Literatūroje aprašomas finansinis mokyklų savarankiškumas, nurodant, kad didžiausia mokyklų savarankiškumo kliūtis – finansinių įgūdžių trūkumas. Tačiau finansinis mokyklų savarankiškumas turi ir privalumų. Mokyklos turi daugiau informacijos apie mokinių mokymosi poreikius ir lūkesčius, todėl gali tikslingiau paskirstyti išteklius atitinkamų programų vykdymui, mokinių mokymosi poreikių tenkinimui.

Apibendrinant galima teigti, kad sukurti ir administruoti mokyklų finansavimo schemas reikia nemenkų techninių įgūdžių ir administracinių pajėgumų. Mokslinėje – teorinėje literatūroje ypatingas dėmesys skiriamas mokyklų finansavimui pagal formules. Nors autoriai dažniausiai analizuoja ir aprašo mokyklų finansavimo formules, naudojamas decentralizuotose švietimo sistemose, finansavimas pagal formules gali būti taikomas ir centralizuotose švietimo sistemose. Apskritai, nėra aiškaus atsakymo į klausimą ar finansavimas pagal formulę pranoksta kitas egzistuojančias alternatyvias finansavimo schemas. Labai daug priklauso nuo formulės detalių ir platesnės švietimo politikos aplinkos. Vis dėlto finansavimas pagal formulę skatina skaidrumą, atsakingą, nešališką ir efektyvų mokyklų finansavimą.

2. LIETUVOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ FINANSAVIMO ANALIZĖ

Bendrasis ugdymas atlieka svarbų vaidmenį, siekiant išugdyti sąmoningą, pilietišką, žiniomis grįstą visuomenę, rengiant darbo rinkoje paklausius specialistus. Tam, kad bendrojo ugdymo sistema veiksmingai ir tinkamai funkcionuotų, būtina užtikrinti atitinkamą finansavimą. Norint tinkamai atskleisti Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo sistemos esmę, pirmiausia, reikia išsiaiškinti kas būdinga Lietuvos bendrajam ugdymui.

Šiame skyriuje aprašoma Lietuvos bendrojo ugdymo samprata, analizuojamas bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modelis.

2.1. Lietuvos bendrojo ugdymo samprata

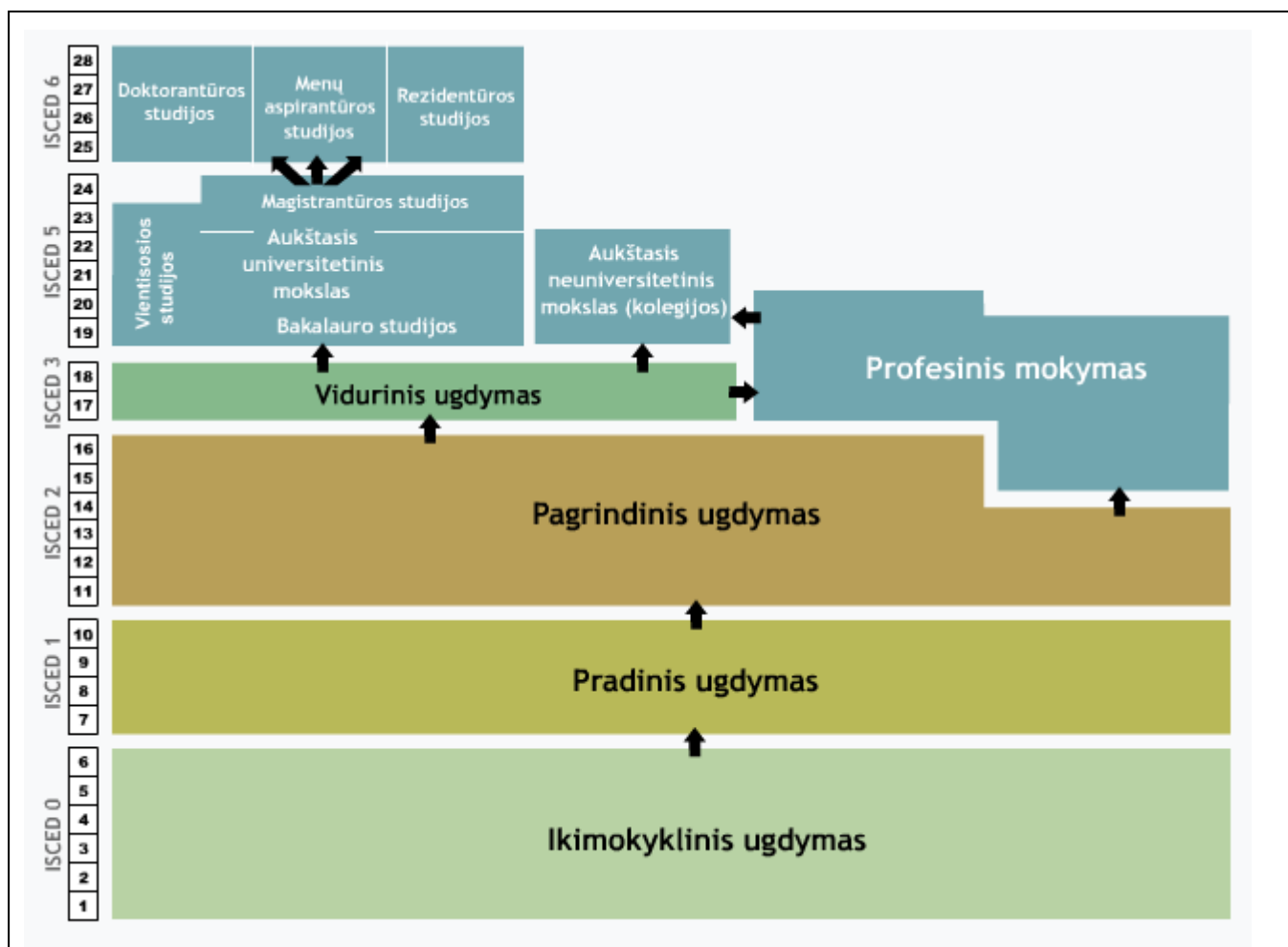
Pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis švietimą Lietuvoje, yra Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (toliau Švietimo įstatymas), patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. kovo 17 d., reglamentuojantis švietimo tikslus, švietimo sistemos principus, švietimo sistemos sandarą, švietimo santykių pagrindus, valstybės įsipareigojimus švietimo srityje. Švietimo įstatymo 5 straipsnyje nurodyti pagrindiniai Lietuvos švietimo sistemos principai:

1. Lygios galimybės – socialiai teisinga sistema, kuri užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo įgijimą.
2. Kontekstualumas – švietimo sistema yra glaudžiai susijusi su šalies ekonomine, socialine, kultūrine raida ir atitinka nuolat kintančias visuomenės poreikius;
3. Veiksmingumas – švietimo sistema siekia geros kokybės rezultatų sumaniai ir taupiai naudodama turimus išteklius, nuolat vertindama, analizuodama ir planuodama savo veiklą, laiku priimdama reikiamus sprendimus;
4. Tęstinumas – lanksti, atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika sistema, sudaranti sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą.

Švietimo įstatymo 6 straipsnyje nurodyta švietimo sistemos sandara, kuri apima:

1. Formalųjį švietimą (pradinis, pagrindinis, vidurinis ugdymas, formalusis profesinis mokymas ir aukštojo mokslo studijos).
2. Neformalųjį švietimą (ikimokyklinis, priešmokyklinis, kitas neformalusis vaikų ir suaugusiųjų švietimas).
3. Savišvietą.
4. Švietimo pagalbą (profesinis orientavimas, švietimo informacinė, psichologinė socialinė pedagoginė, specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba, sveikatos priežiūra mokykloje, konsultacinė, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir kita pagalba).

Apibendrinta Lietuvos švietimo sistemos sandara pateikiama 2 paveiksle.

2 pav. Lietuvos švietimo sistema (Profesijos vadovas, 2010)

Bendrasis ugdymas – tai formalusis ugdymas, kuris dažniausiai pradedamas 6–7 metų ir baigiamas 17–19 metų. Bendrojo ugdymo sistemą Lietuvoje sudaro 3 lygmenys – pradinis ugdymas, pagrindinis ugdymas, vidurinis ugdymas. Šiuos lygmenis galima palyginti su tarptautinės standartizuotos švietimo klasifikacijos (ISCED) lygmenimis.

1 lygmuo (ISCED 1) – pradinis ugdymas. Nustatyta, kad į 1-ąją klasę privalo ateiti tie vaikai, kuriems tais kalendoriniais metais sukaks septyneri metai. Jeigu vaikas rugsėjo 1 d. neturi septynerių metų, o septintojo gimtadienio sulauks metų pabaigoje, jis vis tiek privalo pradėti lankyti mokyklą (Pradinis ugdymas, 2015). Euroguidance tinklas (2005) nurodo, kad pradinio ugdymo paskirtis yra suteikti vaikui dorinės, kultūrinės ir socialinės brandos pradmenis, mokyti elementariojo raštingumo ir padėti pasirengti pagrindinio ugdymo programai (p. 6). Pradinio ugdymo trukmė – 4 metai, t. y. nuo 1 iki 4 klasės. Lietuvos statistikos departamentas nurodo, kad 2010 m. pagal ISCED 1 mokėsi 98,1 proc. šį lygmenį atitinkančio amžiaus vaikų dalis, 2011 m. – 98,8 proc., 2012 – 98,9 proc., 2013 – 99,2 proc. Išleisti septynmetį vaiką į mokyklą – tėvų pareiga. Jeigu septynmetis vaikas neišleidžiamas į pirmąją klasę, tėvams yra taikoma administracinė atsakomybė. Vaikai baigę pradinio ugdymo programą įgyja

privalomą pradinį išsilavinimą. Baigus pradinio ugdymo programą išduodamas dokumentas, patvirtinantis pradinio ugdymo programos baigimą – pradinio ugdymo pasiekimų pažymėjimas.

2 lygmuo (ISCED 2) – pagrindinis ugdymas. Mokiniai, įgiję pradinį išsilavinimą, pradeda mokytis pagal pagrindinio ugdymo programą. Euroguidance (2005) nurodoma, kad pagrindinio ugdymo paskirtis yra suteikti sociokultūrinės ir pilietinės brandos pagrindus, bendrąjį raštingumą, technologinio raštingumo pradmenis, išugdyti siekimą mokytis toliau (p. 6). Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro ataskaitoje (2012) pagrindinio ugdymo paskirtis papildoma šiais aspektais – ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą (p. 14). Mokinių, kurie mokosi pagal ISCED 2 lygmenį amžius paprastai svyruoja nuo 11 iki 16 metų (Eurydice, 2014, p. 6). Privaloma pagrindinio ugdymo programa trunka 6 metus. Privaloma pagrindinio ugdymo programa sudaryta iš dviejų dalių:

I dalis – įgyvendinama 5–8 klasėse, jos trukmė – ketveri metai. Mokinių, kurie mokosi pagal I-ąją ISCED 2 lygmens dalį, amžius svyruoja tarp 11–14 metų.

II dalis – įgyvendinama 9–10 klasėse arba I–II gimnazijos klasėse, jos trukmė – dveji metai. Mokinių, kurie mokosi pagal II-ąją ISCED 2 lygmens dalį, amžius svyruoja tarp 14–16 metų.

Lietuvos statistikos departamentas nurodo, kad 2010 m. pagal ISCED 2 mokėsi 97,2 proc. šį lygmenį atitinkančio amžiaus vaikų dalis, 2011 m. – 97,4 proc., 2012 – 97,3 proc., 2013 – 96,8 proc.

Privalomasis mokymasis trunka iki 10 klasės. LR Švietimo ir mokslo ministerija nurodo, kad pagrindinis išsilavinimas įgyjamas baigus pagrindinio ugdymo programą ir patikrinus mokymosi pasiekimus (Pagrindinis ugdymas, 2015). Svarbu pastebėti tai, kad programa laikoma baigta tada, kai mokinys visų mokomųjų dalykų yra pasiekęs patenkinamą mokymosi pasiekimų lygį. Baigę 10 klasių ir įgiję pagrindinį išsilavinimą, mokiniai gali mokytis pagal vidurinio ugdymo programą. Baigus pagrindinio ugdymo programą išduodamas dokumentas, patvirtinantis pagrindinio ugdymo programos baigimą – pagrindinio ugdymo pasiekimų pažymėjimas.

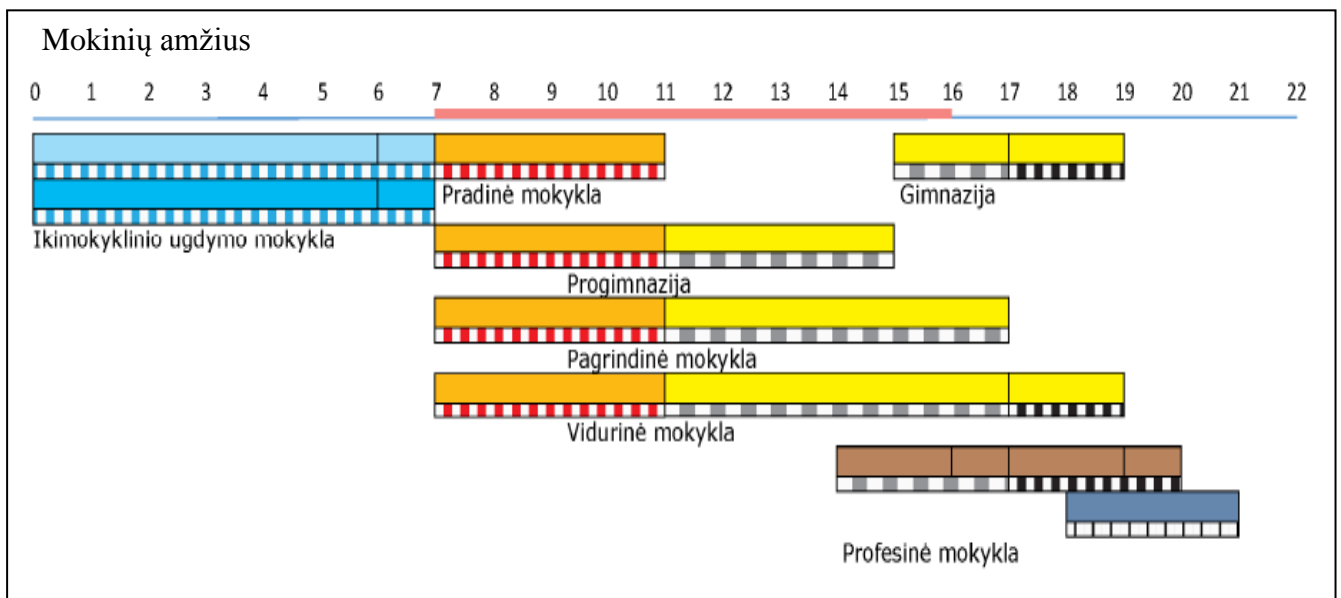
3 lygmuo (ISCED 3) – vidurinis ugdymas. Vidurinis ugdymas teikiamas mokiniams, kurie įgijo pagrindinį išsilavinimą, tačiau ši ugdymo pakopa nėra privaloma. Vidurinis ugdymas įgyvendinamas 11–12 klasėse arba III–IV gimnazijos klasėse, mokymo trukmė – dveji metai.

Lietuvos statistikos departamentas nurodo, kad 2010 m. pagal ISCED 3 mokėsi 85,7 proc. šį lygmenį atitinkančio amžiaus jaunuolių dalis, 2011 m. – 85,2 proc., 2012 – 84,8 proc., 2013 – 85,5 proc.

Mokiniai, pasirinkę mokymąsi pagal vidurinio ugdymo programą, mokosi pagal individualius ugdymosi planus (Vidurinis ugdymas, 2015). Mokiniai gali rinktis ugdymą, labiau atitinkantį jų vertybes, pasaulėžiūrą, religinius įsitikinimus, filosofines pažiūras. Švietimo įstatymo 11 straipsnio 3 punkte įtvirtinta nuostata, kad vidurinio ugdymo programą sudaro privalomieji ir pasirenkamieji bendrojo ugdymo dalykai bei galimi profesinio mokymo programos moduliai. Galimos dvi skirtingos

to paties dalyko kurso programos: bendrojo ir išplėstinio. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro ataskaitoje (2012) teigiama, kad dalyko bendrojo kurso programa padeda mokiniui plėtoti pagrindinio ugdymo programoje įgytas bendrąsias ir dalykines kompetencijas, nukreiptas į bendrąją raštingumą, pagrindinius dėsningumus, svarbiausių idėjų kontekstą ir praktinį jų taikymą, vertybines nuostatas (p. 15). Vidurinio ugdymo programa padeda mokiniui plėtoti įgytas bendrąsias ir dalykines kompetencijas, reikalingas tolesnėms studijoms ir būsimai profesinei veiklai pasirengti. Vidurinis išsilavinimas įgyjamas baigus vidurinio ugdymo programą ir nustatyta tvarka išlaikius brandos egzaminus. Baigus vidurinio ugdymo programą išduodami dokumentai, patvirtinantys vidurinio ugdymo programos baigimą – brandos atestatas ir brandos atestato priedas.

Švietimo paslaugas teikia švietimo teikėjai, sudarantys švietimo teikėjų tinklą. Švietimo įstatymo 28 straipsnyje nurodyta švietimo teikėjų paskirtis – užtikrinti visiems piliečiams ir užsieniečiams, turintiems teisę nuolat ar laikinai gyventi šalyje, privalomojo ir visuotinio švietimo prieinamumą, jo įvairovę bei galimybę mokytis visą gyvenimą. Švietimo teikėjų tinklą sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės bendrojo ugdymo mokyklos, profesinio mokymo įstaigos, aukštosios mokyklos, neformaliojo švietimo mokyklos, kiti švietimo teikėjai. Bendrojo ugdymo paslaugas teikia bendrojo ugdymo mokyklos, t. y. juridiniai asmenys, įsteigti teisės aktų nustatyta tvarka, kurių pagrindinė veikla yra formalusis arba (ir) neformalusis švietimas. Lietuvos bendrojo ugdymo paslaugos teikėjų tipai pateikti 3 paveiksle.

3 pav. Bendrojo ugdymo paslaugos teikėjų tipai Lietuvoje (Euroguidance, 2015)

Bendrojo ugdymo paslauga gali būti teikiama skirtingose įstaigose, pavyzdžiui: pradinėje mokykloje, progimnazijoje ir gimnazijoje, pagrindinėje mokykloje ir gimnazijoje arba tik vidurinėje mokykloje. Lietuvos statistikos departamentas nurodo, kad 2009–2010 m. m. Lietuvoje veikė 1364

bendrojo ugdymo mokyklos, 2010–2011 m. m. – 1321, 2011–2012 m. m. – 1309, 2012–2013 m. m. – 1242, 2013–2014 m. m. – 1208, 2014–2015 m. m. veikė 1200 bendrojo ugdymo mokyklų. Iš pateiktų skaičių matoma, kad kasmet bendrojo ugdymo mokyklų skaičius mažėja. Taip yra dėl to, kad Lietuvoje optimizuojamas bendrojo ugdymo mokyklų tinklas: mažos mokyklos uždaromos arba prijungiamos prie didesnių mokyklų. LR Švietimo įstatymo 41 straipsnyje nurodyta, kad iki 2015 m. rugpjūčio 31 d. bendrojo ugdymo mokyklų tipai yra: pradinė mokykla, progimnazija, pagrindinė mokykla, vidurinė mokykla, gimnazija. Nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. bendrojo ugdymo mokyklų tipai Lietuvoje bus: pradinė mokykla, progimnazija, pagrindinė mokykla, gimnazija. Toliau detalizuojami pagrindiniai šių mokyklų bruožai.

Pradinė mokykla – tai keturmetė (1–4 klasių) bendrojo ugdymo mokykla, teikianti formalųjį pradinį ugdymą. Atsižvelgiant į besimokančiųjų poreikius bei ekonominę situaciją, pradinės mokyklos gali veikti tiek savarankiškai, tiek kaip struktūriniai kitų mokyklų padaliniai (skyriniai, filialai).

Progimnazija – teikia pradinį ir pagrindinį ugdymą pagal programos pirmąją dalį (1–8 klasės) arba teikia pagrindinį ugdymą pagal programos pirmąją dalį (5–8 klasės).

Pagrindinė mokykla – teikia pradinį ir pagrindinį ugdymą pagal programos pirmąją ir antrąją dalis (1–10 klasės) arba teikia pagrindinį ugdymą pagal programos pirmąją ir antrąją dalis (5–10 klasės).

Vidurinė mokykla – gali teikti pagrindinį ugdymą kartu su viduriniu. Galimi variantai 1–12 klasės, 5–12 klasės arba 9–12 klasės.

Gimnazija – gali teikti pagrindinį ugdymą kartu su viduriniu ugdymu pagal akredituotą vidurinio ugdymo programą. Galimi variantai: 9–12 klasės arba I–IV gimnazijos klasės; 5–12 klasės arba 5–8 ir I–IV gimnazijos klasės; 1–12 klasės arba 1–8 klasės ir I–IV gimnazijos klasės.

LR Švietimo įstatymo 42 straipsnyje nurodyta, kad bendrojo ugdymo mokyklų steigėjais gali būti:

1. LR Švietimo ir mokslo ministerija – steigia bendrojo ugdymo mokyklas, kurių teisinė forma – biudžetinė įstaiga. Mokyklas steigia vadovaudamasi Vyriausybės patvirtintomis Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklėmis ir gavusi finansų ministro rašytinį sutikimą.

2. Savivaldybės taryba – bendrojo ugdymo mokyklas steigia vadovaudamasi Vyriausybės patvirtintomis Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklėmis.

3. Kiti Lietuvos Respublikoje įsteigti juridiniai asmenys, taip pat valstybės narės juridiniai asmenys ar kitos organizacijos, fiziniai asmenys bei kitų valstybių juridiniai ir fiziniai asmenys.

Svarbu pastebėti tai, kad Švietimo įstatymo 42 straipsnio 3 ir 4 dalyse teigiama, kad bendrojo ugdymo mokyklos steigėjais gali būti keli fiziniai ir juridiniai asmenys, sudarę mokyklos steigimo sandorį. Lietuvoje gali būti steigiami užsienio mokyklų filialai ir tarptautinių organizacijų mokyklos vadovaujantis Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir teisės aktų nustatyta tvarka. Šiems

filialams ir mokykloms netaikomas finansavimas iš valstybės biudžeto, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ar specialūs įstatymai nenustato kitaip. Valstybinės ir savivaldybės mokyklos dalyviais negali būti užsienio valstybių juridiniai ir fiziniai asmenys.

Pasak Kučaidze, Miškinio (2012) svarbus veiksnys, turintis įtakos mokyklų finansavimui, yra mokyklos priklausomybė (valstybinė, savivaldybės, nevalstybinė mokykla) ir mokyklos teisinė forma (biudžetinė, viešoji įstaiga). Bartaševičius (2012) nurodo, kad bendrojo ugdymo paslauga gali būti teikiama valstybinėje (mokykla, kurios savininkė arba viena iš dalininkų yra valstybė) arba nevalstybinėje mokykloje. Lietuvos statistikos departamentas nurodo, kad 2009–2010 m. m. Lietuvoje veikė 1336 valstybinės mokyklos, ir 28 nevalstybinės mokyklos, 2010–2011 m. m. – 1291 valstybinės ir 30 nevalstybinių mokyklų, 2011–2012 m. m. – 1278 valstybinės ir 31 nevalstybinė mokykla, 2012–2013 m. m. – 1206 valstybinė ir 36 nevalstybinės mokyklos, 2013–2014 m. m. – 1168 valstybinės ir 40 nevalstybinių mokyklų. Šie duomenys rodo, kad dėl mokyklų tinklo optimizavimo valstybinių mokyklų skaičius kasmet mažėja, tačiau nevalstybinių mokyklų skaičius kasmet didėja. Juridinę nevalstybinės mokyklos veiklos formą pasirenka steigėjas. Nevalstybinės mokyklos gali dirbti pagal užsienio valstybėse pripažįstamus ugdymo planus ir programas. Tokios mokyklos išlaikomos steigėjo lėšomis. Šiose mokyklose įgyvendinamas ugdymo turinys ir taikomi metodai turi atitikti šalies teisės aktuose keliamus uždavinius ir visuomenės poreikius.

Nacionalinės ir vietos valdžios institucijos privalo užtikrinti pakankamą bendrojo ugdymo mokyklų, skirtų šalies ar regiono mokiniams, tinklą. Valstybėje privalo veikti optimalus pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų teikėjų tinklas, kuris užtikrintų asmenų ugdymąsi ir jų teisę mokytis. Svarbu pastebėti tai, kad nacionalinės ir vietos valdžios institucijos turi sudaryti sąlygas nevalstybinėms mokykloms steigtis ir veikti. Asmuo turi teisę rinktis ir keisti valstybinę, savivaldybės ar nevalstybinę mokyklą. Priėmimo į bendrojo ugdymo mokyklą tvarką nustato savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija, vadovaudamasi patvirtintais priėmimo kriterijais.

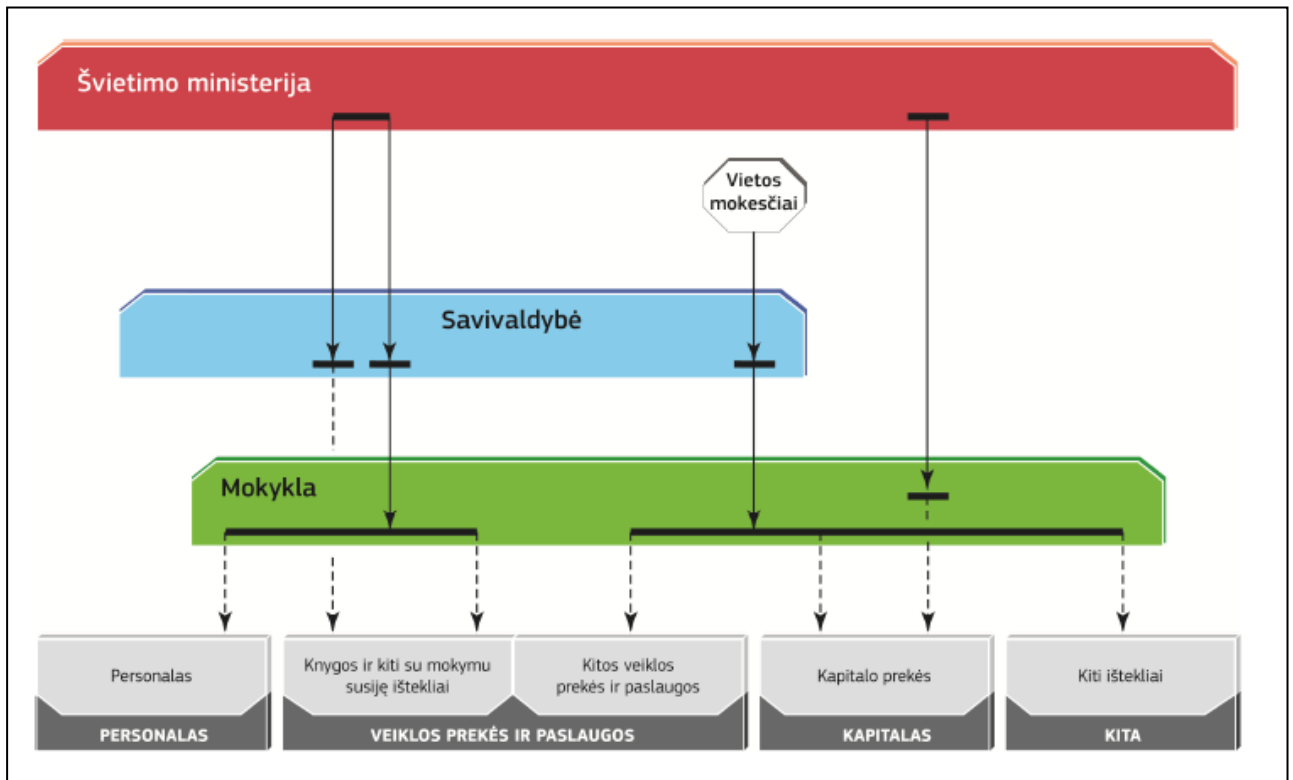
2.2. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modelis

Šioje darbo dalyje nagrinėjamas Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modelis. Analizuojama kokio lygmens valdžios institucijos perveda lėšas mokykloms, kokie yra mokyklų finansavimo šaltiniai.

Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimas – procesas, kurio metu mokyklos iš atitinkamų šaltinių, įstatymų nustatyta tvarka, gauna lėšas savo funkcionavimui palaikyti. Švietimo įstatymo 65 straipsnyje nurodyta, kad bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo šaltiniai yra:

1. Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų asignavimai.
2. Kitos lėšos.

Šiuo metu pagrindinis bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo šaltinis yra valstybės ir savivaldybių biudžeto lėšos (žr. 4 pav.). Švietimo įstatymo 67 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad formaliojo švietimo programoms valstybinėse, savivaldybių ir nevalstybinėse mokyklose finansuoti taikomas mokymo lėšų skyrimo vienam mokiniui principas. Mokymo lėšos, skiriamos iš valstybės biudžeto lėšų, apskaičiuojamos ir paskirstomos pagal Vyriausybės patvirtintas metodikas. Švietimo įstatymo 67 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad mokymo lėšos savivaldybių ir nevalstybinėms mokykloms, įgyvendinančioms pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas, šias programas papildantiems ir mokinių saviraiškos poreikius tenkinantiems moduliams, finansuoti skiriamos iš Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu tvirtinamų savivaldybių biudžetams valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų, valstybinėms mokykloms – iš valstybės biudžete numatytų asignavimų.

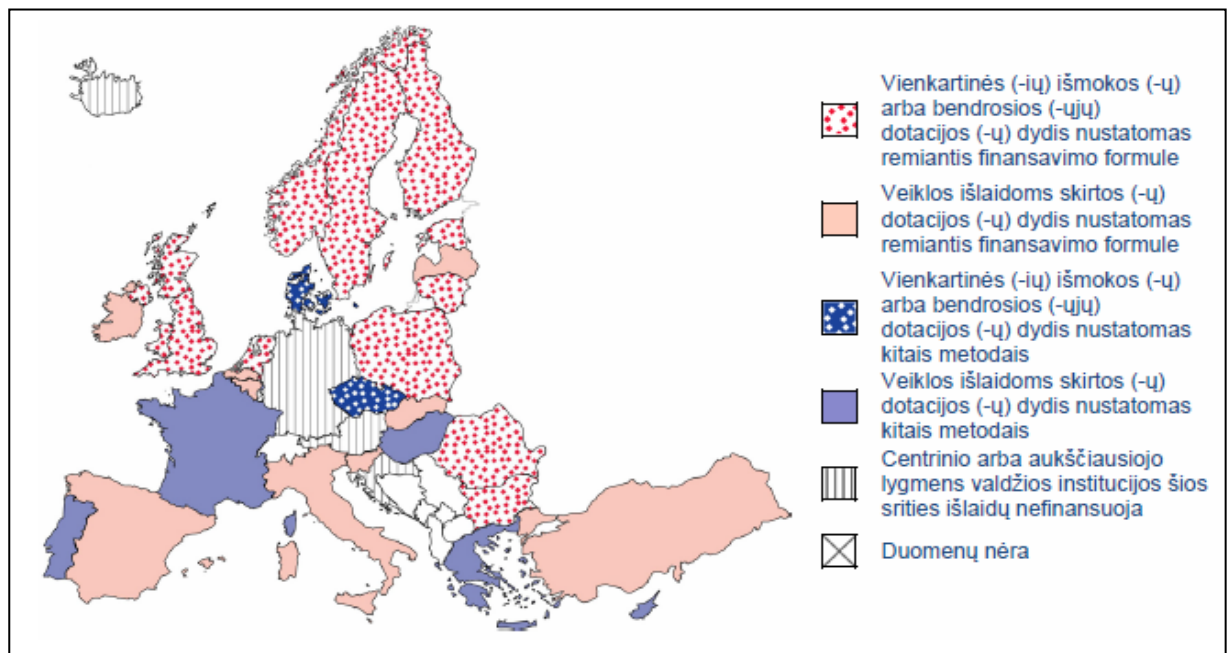

4 pav. Institucijos, atsakingos už finansinių išteklių skyrimą Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloms (Eurydice, 2014, p. 69)

Įvairūs bendrojo ugdymo mokyklų naudojami ištekliai vaizduojami paveikslo apačioje. Ištekliai suskirstyti į penkias kategorijas: personalo (pedagoginio ir nepedagoginio), veiklos prekių ir paslaugų, gamybos priemonių (kilnojamojo ir nekilnojamojo turto) ir kitų išteklių (specialiųjų išteklių). Sekant taškines rodykles matoma, kad mokyklos lėšas, minėtiems ištekliams įsigyti, gauna iš savivaldybės arba įgyja pačios (mokyklos gauta parama). Eurydice (2014) nurodo, kad mokyklos gali būti vaizduojamos dviem lygmenimis: kaip išteklius naudojantys subjektai ir kaip lėšas pervedantys

subjektai, tais atvejais kai perveda atlyginimus personalui arba pačios įgyja išteklius (p. 41). Juodos linijinės rodyklės rodo, kurios institucijos perveda ugdymui skirtas dotacijas. Baltas aštuonkampis vaizduoja, kiek savivaldybės nuosavais ištekliais prisideda prie bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos šalių, aukščiausiojo lygmens ministerijos bendrojo ugdymo mokykloms skirtų išteklių dydį nustato naudodamos finansavimo formulę (žr. 5 pav.). Taikant finansavimo formules naudojami nustatyti kriterijai ir visuotinai suderinta šių kriterijų naudojimo tvarka, nustatanti išteklių, į kuriuos turi teisę kiekviena mokykla, dydį.

5 pav. Finansavimo metodai, kuriuos centrinio lygmens ministerijos taiko bendrojo ugdymo mokyklų finansavimui (Eurydice, 2014, p. 29)

Lietuvoje Švietimo ir mokslo ministerija vadovaudamasi finansavimo formule bendrąją dotaciją skiria savivaldybėms. Savivaldybės gautas dotacijas skiria mokykloms, o šios gautus pinigus paskirsto pedagoginiam personalui išlaikyti, mokymo priemonėms įsigyti, ugdymo proceso organizavimui užtikrinti.

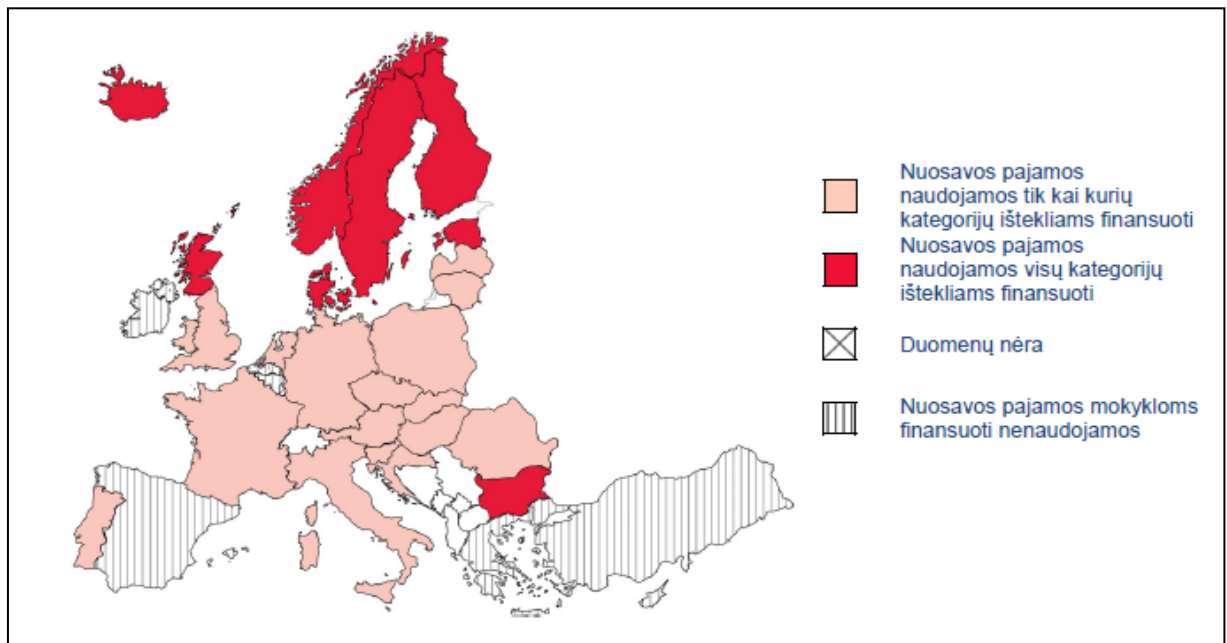
Bendrojo lavinimo mokyklų funkcionavimui užtikrinti būtinos ne tik mokymo, bet ir ūkio lėšos. Mokyklos ūkio lėšos – tai atlyginimai aptarnaujančiajam personalui, lėšos pastato eksploatacinėms išlaidoms padengti, pinigai šildymui, elektrai, kanceliarinėms prekėms (Švietimo finansavimas ir aprūpinimas, 2015). Pagal Švietimo įstatymo 67 straipsnio 4 dalį ūkio lėšos bendrojo lavinimo mokykloms skiriamos:

1. Savivaldybių mokykloms – iš Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams pagal Vyriausybės patvirtintą metodiką ir iš savivaldybių biudžetų asignavimų.

2. Nevalstybinėms mokykloms, vykdančioms bendrojo ugdymo programas – iš savininko (dalyvių susirinkimo) ir kitų lėšų, įtvirtintų mokyklos įstatuose.

Švietimo įstatymo 67 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad bendrojo lavinimo mokykloms ūkio lėšas skiria mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija savo nustatyta tvarka. Pavyzdžiui, valstybinėms ir savivaldybių mokykloms ūkio lėšas skiria valstybė ir savivaldybės iš savo biudžetų. Mokinio krepšelio lėšų šioms reikmėms negalima skirti.

Lietuvoje savivaldybės nuosavas pajamas naudoja tik kai kurių kategorijų ištekliams finansuoti (žr. 6 pav.).

6 pav. Šalys, kurių tarpinės valdžios institucijos naudoja nuosavas pajamas mokyklų finansavimui (Eurydice, 2014, p. 24)

Savivaldybės, vadovaudamosios savo patvirtintomis tvarkomis, skiria išteklius mokyklų ūkiui išlaikyti. Savivaldybių pajamos skiriamos nepedagoginiam personalui išlaikyti, veiklos prekių ir paslaugų (kanceliarinių prekių įsigijimui, komunalinėms paslaugoms apmokėti), gamybos priemonių (pastatų, patalpų remontui, baldų įsigijimui) finansavimui.

Švietimo įstatyme pateiktas mokyklų finansavimo šaltinių sąrašas nėra baigtinis. Palikta galimybė gauti lėšas ne tik iš valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų, bet ir iš kitų teisėtų šaltinių. Finansavimo šaltinių klasifikatoriuje (2007) pateiktos finansavimo šaltinių kategorijos, kurios patenka po sąvoka „kitos lėšos“ (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo šaltiniai „kitos lėšos“

Lėšų rūšis	Pavyzdys
Tarptautinių ir užsienio fondų, organizacijų lėšos	Europos Sąjungos struktūrinių fondų Lietuvos Respublikos mokykloms skiriamas finansavimas.
Paramos lėšos	2 proc. gyventojų pajamų mokesčio skyrimas bendrojo ugdymo mokykloms.
Mokestis už mokslą	Mokinių, kurie mokosi privačiose mokyklose, mokoma įmoka už mokymąsi.
Mokyklų gautos pajamos	Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 3 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad mokykla, kurios teisinė forma – viešoji įstaiga, gali verstis ūkine komercine veikla, kuri yra neatsiejamai susijusi su jos veiklos tikslais ir taip gauti papildomų lėšų. Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymo 10 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad bendrojo lavinimo mokyklos, kurių teisinė forma – biudžetinė įstaiga, taip pat gali gauti pajamų iš savo veiklos, tačiau šių pajamų lėšos turi būti įskaitomos į valstybės ar savivaldybės biudžetą, priklausomai nuo to, iš kurio biudžeto mokykla finansuojama.
Investicinės lėšos į švietimą	Valstybės lygiu – renovacijai, žmonių išteklių plėtrai, skiriamos lėšos pagal Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme numatytas programas (LR Švietimo įstatymas, 66 straipsnis, 1 dalis). Savivaldybių lygiu investicinės lėšos švietimo plėtotei skiriamos pagal programas, nustatytas savivaldybių tarybų patvirtintuose biudžetuose (LR Švietimo įstatymas, 66 straipsnis, 2 dalis). Tokio finansavimo pavyzdys yra mokyklų tobulinimo programa. Šios programos finansavimą sudarė valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšos bei Tarptautinio rekonstrukcijos ir plėtros banko lėšos. Lietuvos Respublika ir Tarptautinio rekonstrukcijos ir plėtros bankas 2002 m. liepos 29 d. sudarė sutartį dėl Mokyklų tobulinimo programos finansavimo. Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas sutiko paskolinti Lietuvai 29 000 000 eurų, kurie galėjo būti naudojami išlaidoms, reikalingoms Mokyklų tobulinimo programai įgyvendinti (prekių, paslaugų, darbų pirkimui).
Dalininkų įnašai	VšĮ mokyklos finansavimas iš dalininko įnašų.
Religinių bendruomenių lėšos	Mokyklų bei jų vykdomų programų finansavimas religinių bendruomenių lėšomis, pavyzdžiui, Jėzuitų gimnazijos Kaune ir Vilniuje.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Finansavimo šaltinių klasifikatorių, patvirtintą Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. ISAK-2422

Lietuvos statistikos departamentas pateikia duomenis apie bendrojo ugdymo mokyklų gautas pajamas iš valdžios sektoriaus, juridinių ir fizinių asmenų, užsienio institucijų, tarptautinių organizacijų bei mokyklų patirtas išlaidas darbo užmokesčiui, prekių ir paslaugų naudojimui, materialiojo ir nematerialiojo turto įsigijimą nuo 2010 m. iki 2013 m. (žr. 4 lentelę, p. 48).

4 lentelė. Bendrojo ugdymo mokyklų pajamos ir išlaidos 2010-2013 m.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
Pajamos, mln. eurų				
Valdžios sektorius	814	796	746	731
Šalies juridiniai ir fiziniai asmenys	19	22	24	27
Namų ūkių mokėjimai mokyklai	12	14	16	18
Užsienio institucijos, tarptautinės organizacijos	17	17	16	13
Iš viso pagal finansavimo šaltinius, mln. eurų	849	835	786	771
Išlaidos, mln. eurų				
Darbuotojų darbo užmokestis ir socialinio draudimo įmokos	684	663	636	623
Prekių ir paslaugų naudojimas	116	128	117	112
Materialiojo ir nematerialiojo turto įsigijimas	32	32	24	25
Visos išlaidos, mln. eurų	841	831	785	765

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis

Pagal lentelėje pateiktus duomenis matoma, kad mažiausias pajamas bendrojo ugdymo mokyklos gauna iš namų ūkio mokėjimų, skirtų mokyklai. Taip yra dėl to, kad mokestis už mokslą gali būti imamas tik privačiose mokyklose. Mokestis netaikomas valstybinėse ir savivaldybių mokyklose, nes Švietimo įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad valstybinėse ir savivaldybių mokyklose mokymas pagal pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas yra nemokamas. Tačiau Švietimo įstatymo 70 straipsnio 7 dalyje nurodyta, kad už bendrojo ugdymo mokykloje teikiamas papildomas paslaugas ar paslaugas, kurios teikiamos mokinių tėvų pageidavimu (pailgintos dienos grupė, būreliai, stovyklos, ekskursijos ir kita) gali būti imamas atlygis, kurį nustato mokyklos savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija. Didžiausias pajamas mokyklos gauna iš valdžios sektoriaus, t. y. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto asignavimų. Analizuojant mokyklų patiriamas išlaidas galima teigti, kad mažiausią išteklių dalį mokyklos skiria materialiojo ir nematerialiojo turto įsigijimui. Didžiausia išteklių dalis skiriama darbuotojų darbo užmokesčiui ir socialinio draudimo įmokoms sumokėti. Svarbu pastebėti, kad analizuojamu laikotarpiu bendrojo ugdymo mokyklų išlaidos neviršijo gautų pajamų.

Lietuvos Respublikos vyriausybė, įgyvendindama savo programas, patvirtino programų įgyvendinimo priemones, kuriomis siekiama – racionaliau, skaidriau naudoti švietimui skirtas lėšas ir valstybės lėšomis užtikrinti bendrąjį ugdymą kiekvienam jaunuoliui, įgyvendinant mokyklų finansavimą pagal principą „pinigai seka paskui vaiką“. Atsižvelgdama į šiuos tikslus, Vyriausybė patvirtino bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatas ir mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodiką.

2001 m. gruodžio 14 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu Nr. 1520 „Dėl Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatų“ įvedė mokinio krepšelio metodiką, kurioje numatyta, kad nuo 2002 metų pradedamas taikyti lėšų skyrimo vienam mokiniui principas –

moksleivio krepšelis. Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatų 1 punkte nurodyti svarbiausi bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos tikslai:

1. Efektyviau naudojant švietimui skiriamas lėšas, gerinti švietimo paslaugų kokybę, sudaryti galimybes teikti asmenims švietimo paslaugas pagal jų gebėjimus ir poreikius.

2. Suteikti moksleiviams ir jų tėvams galimybę pasirinkti mokymo įstaigą ir sudaryti sąlygas šią teisę įgyvendinti.

3. Stiprinti mokyklų finansinį savarankiškumą.

4. Sudaryti sąlygas plėtoti nevalstybinių švietimo įstaigų tinklui.

5. Didinti visų lygių švietimo įstaigų vadovų atsakomybę už realiais finansiniais ištekliais grindžiamų sprendimų vykdymą nustatant švietimo politiką.

Pagal Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatus mokyklos lėšas sudarė: moksleivių krepšeliai, lėšos, skirtos mokymo aplinkai finansuoti, tikslinės lėšos programoms ir projektams vykdyti, rėmėjų ir kitos lėšos. Moksleivių krepšelių, skiriamų mokyklai, dydis priklausė nuo sutartinių moksleivių skaičiaus mokykloje. Moksleiviui pereinant iš vienos mokyklos į kitą, krepšelio lėšos perskirstomos proporcingai mokymosi trukmei (mėnesiais) senojoje ir naujojoje mokyklose. Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatuose buvo numatyta, kad mokinio krepšelio lėšos turi būti naudojamos mokyklos ugdymo planui įgyvendinti, pedagogų tobulinimuisi, vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti, mokyklos valdymui, mokyklos bibliotekai, pedagoginei – socialinei ir psichologinei pagalbai teikti, o sutaupytos krepšelio lėšos steigėjo sprendimu gali būti naudojamos kitoms mokyklos reikmėms finansuoti. Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatų 3 punkte nurodyti trys moksleivio krepšelio įvedimo etapai:

I etapas. Pirmajame mokinio krepšelio įvedimo etape buvo numatyta, kad 2002 m. vadovėliams, pedagogų tobulinimuisi ir vaizdinėms – techninėms mokymo priemonėms būtina skirti 1/3 moksleivio krepšelyje numatytų lėšų. Moksleivių krepšelius bendrojo ugdymo mokyklai paskiria steigėjas atsižvelgdamas į joje esančių sutartinių moksleivių skaičių. Steigėjas turi teisę iki 15 procentų moksleivių krepšelių lėšų perskirstyti mokykloms.

II etapas. Antrojo etapo metu, 2002 metais rengiant Lietuvos Respublikos 2003 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą, švietimo ir mokslo ministro teikimu nustatytas mokinio krepšelio dydis ir numatytos valstybės biudžeto lėšos valstybinių, savivaldybių ir nevalstybinių mokyklų ugdymo procesui finansuoti. Vadovėliams, pedagogų tobulinimuisi ir vaizdinėms – techninėms mokymo priemonėms skirta 2/3 krepšelyje numatytų lėšų, steigėjas gali perskirstyti mokykloms iki 10 procentų skiriamų lėšų.

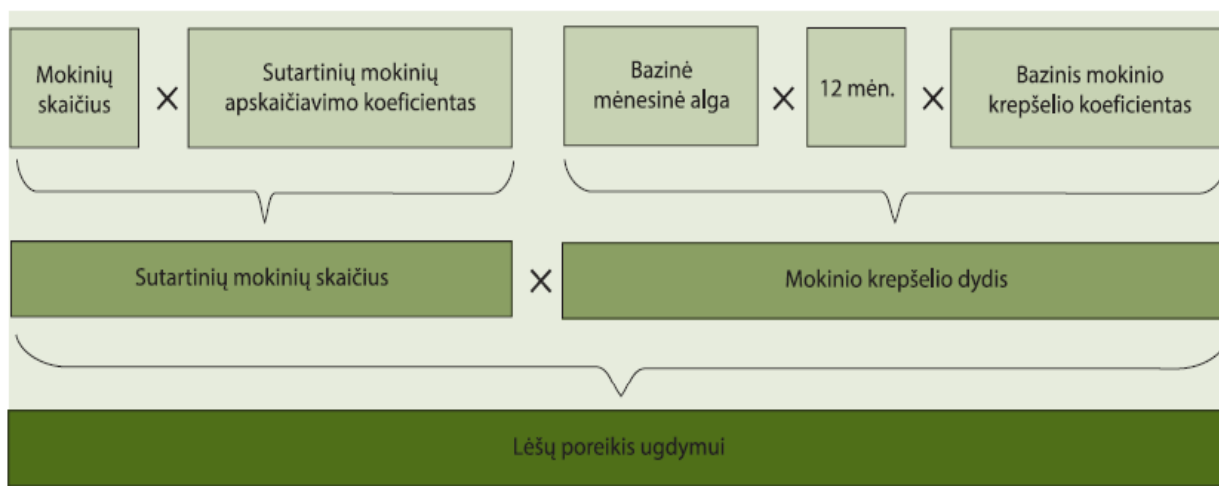
III etapas. Nuo 2004 metų moksleivio krepšelio dydis ir lėšos mokyklų steigėjams nustatomi ir skiriami tokia pat tvarka kaip antrajame etape. Steigėjas gali perskirstyti mokykloms iki 10 procentų

skiriamų lėšų. Vadovėliams, pedagogų tobulinimuisi ir vaizdinėms – techninėms mokymo priemonėms skiriamos visos mokinio krepšelyje numatytos lėšos.

Etapų charakteristikos atskleidžia, kad pirmojo etapo metu steigėjas turėjo didžiausią galimybę perskirstyti krepšelio lėšas mokykloms. Taip pat galima teigti, kad kiekvieno etapo metu vis didesnę mokinio krepšelio lėšų dalis skiriama vadovėliams, pedagogų tobulinimuisi ir vaizdinėms – techninėms mokymo priemonėms, kol nusprendžiama visas krepšelio lėšas skirti tik šioms mokymo priemonėms įsigyti.

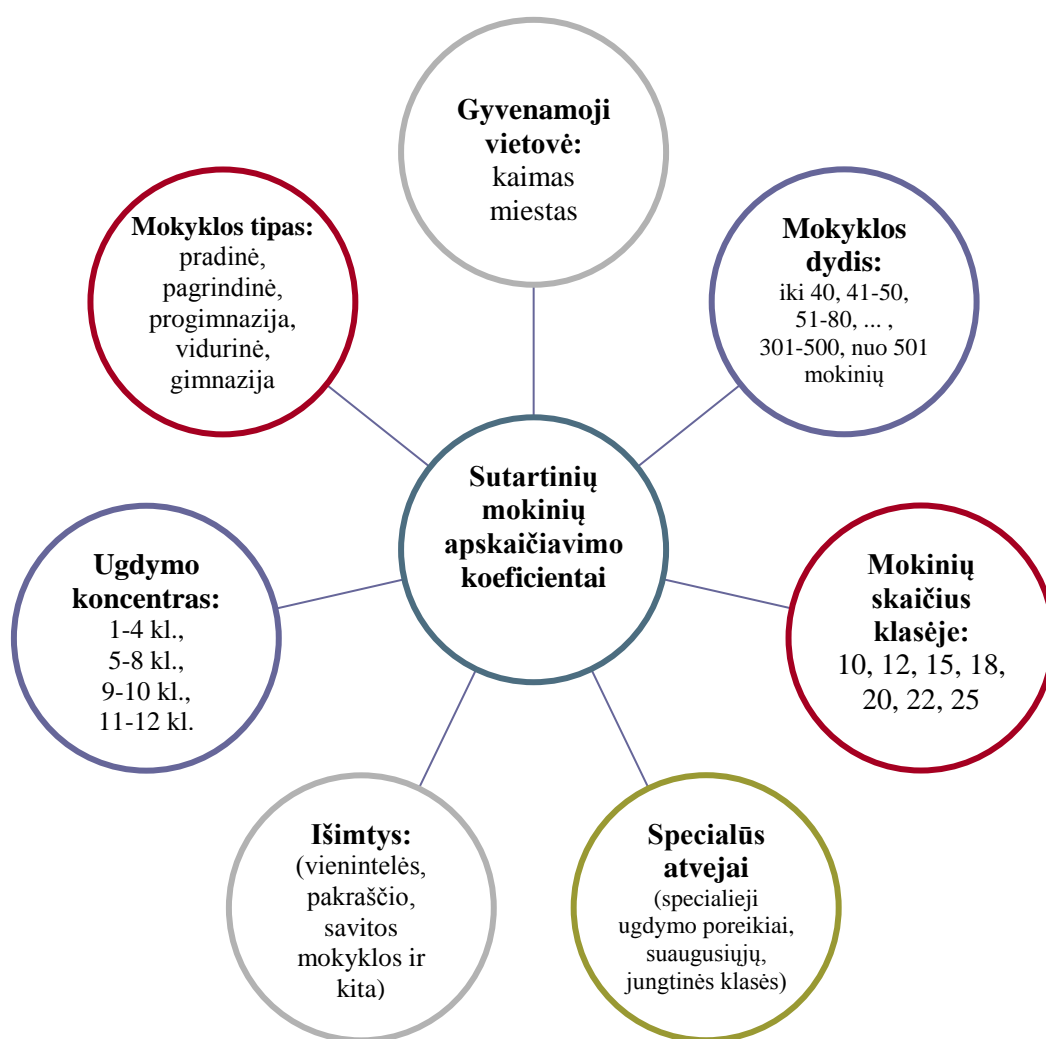
Mokinio krepšelio dydis apskaičiuojamas ir paskirstomas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodiką (toliau – Metodika). Ši metodika taikoma skirstant mokinio krepšelio lėšas valstybinėms, savivaldybių ir nevalstybinėms mokykloms, teikiančioms bendrąjį ugdymą. Ateinantiems metams skiriama mokinio krepšelio lėšų suma apskaičiuojama pagal mokinių skaičių einamųjų metų rugsėjo 1 dieną. Taigi kuo daugiau mokinių mokosi mokykloje, tuo daugiau mokykla gauna mokinio krepšelio lėšų. Mokinio krepšelio lėšų planavimo schema pateikta 1 priede. Metodikos 3 punkte nurodyta, kad mokinio krepšelis (MK) apskaičiuojamas bazinį mokinio krepšelio koeficientą (K_b) padauginus iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyto bazinės mėnesinės algos dydžio (q) ir 12 mėnesių, t. y., $MK = K_b \times q \times 12$.

Bazinis mokinio krepšelio koeficientas (K_b) – mokinio krepšelio koeficientas (K_n), apskaičiuotas Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos 5 punkte nustatyta tvarka – laikant, kad klasės, jungtinės klasės ar grupės pedagoginio darbo valandų skaičius per savaitę lygus 1–10 klasių tarifikuojamų pedagoginio darbo valandų skaičiaus vidurkiui, o klasės mokinių skaičiaus vidurkis (s) – 25 mokiniai. Bazinis mokinio krepšelio koeficientas iki 2014 m. gruodžio 31 d. $K_b = 2,2869$ lito (0,6623 euro), o nuo 2015 m. sausio 1 d. – $K_b = 0,6653$ euro. Mokinio krepšelio lėšų poreikio kiekvienai savivaldybei ar mokyklai apskaičiavimo tvarka pateikiama 7 paveiksle.

7 pav. Lėšų poreikio savivaldybėje ar mokykloje apskaičiavimas (Vaicekauskienė, 2013, p. 8)

Pagal pateiktą paveikslą matoma, kad lėšos mokykloms skiriamos ne pagal realų, bet pagal „sutartinių“ mokinių skaičių. Šis gaunamas realų mokinių skaičių padauginus iš koeficientų, skirtų kompensuoti privalomo pamokų skaičiaus, klasių dydžio įvairių tipų įstaigose ir specialiųjų ugdymosi poreikių lemiamus skirtumus. Sutartinių mokinių skaičius dauginamas iš mokinio krepšelio dydžio, kurį lemia Vyriausybės tvirtinamas bazinės mėnesinės algos dydis ir bazinis mokinio krepšelio koeficientas, kurio pagrindinė dedamoji – vidutinis sąlyginis pedagogo tarifinis atlygis. Mokiniui apskaičiuotas sutartinis koeficientas, padaugintas iš mokinio krepšelio dydžio, nustato, kiek mokinio krepšelio lėšų planuojama skirti mokinio ugdymui per vienerius metus. 2 priede pateikiamas sutartinių mokinių apskaičiavimo koeficientų sąrašas. 8 pav. pateikti veiksniai, darantys poveikį sutartinių mokinių apskaičiavimo koeficientams.

8 pav. Veiksniai, darantys poveikį sutartinių mokinių apskaičiavimo koeficientams (Bendrojo ugdymo finansavimo metodikos tobulinimas, 2014)

Sutartinių mokinių skaičius priklauso ne tik nuo mokinių skaičiaus, bet ir nuo sutartinių mokinių apskaičiavimo koeficientų. Sutartinių koeficientų dydis priklauso nuo atitinkamam ugdymo koncentrai

būtinio pedagoginių darbo valandų skaičiaus per savaitę ir mokinių skaičiaus vidurkio klasėse. Valstybės audito ataskaitoje (2012) nurodoma, kad didesni sutartiniai koeficientai taikomi didesniems ugdymo koncentrams ir mažesnį vidutinį mokinių skaičiaus vidurkį klasėse turinčioms švietimo įstaigoms. Kaimo mokyklose taikomi didesni sutartiniai koeficientai, nes jose mažesnis mokinių skaičiaus vidurkis. Didesni sutartiniai koeficientai taikomi specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams. Specialiųjų poreikių mokiniai gauna daugiau lėšų papildomoms mokymo(si) reikmėms padengti. Šiuo metu specialiųjų ugdymo poreikių turinčių mokinių krepšelis yra 35 proc. didesnis nei bazinis.

Taigi atitinkamos švietimo įstaigos sutartinių mokinių skaičius, padaugintas iš mokinio krepšelio dydžio, nustato, kiek mokinio krepšelio lėšų planuojama skirti atitinkamai mokyklai per metus, atsižvelgiant į jos tipą, ugdymo koncentrą, vietovę, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius ir pan.

Metodikoje nurodyta, kad Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Palangos, Alytaus miestų, Marijampolės ir Visagino savivaldybės 94 procentus, o kitos savivaldybės – 93 procentus atitinkamiems metams joms skirtų mokinio krepšelio lėšų paskirsto savivaldybių ir nevalstybinėms mokykloms proporcingai kiekvienai mokyklai metodikoje nustatyta tvarka apskaičiuotam mokinio krepšelio lėšų poreikiui.

Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikoje numatytos platesnės mokinio krepšelio naudojimo sritys, nei Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatuose. Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos 9 punkte nurodyta, kad Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Palangos, Alytaus miestų, Marijampolės ir Visagino savivaldybės 6 procentus, o kitos savivaldybės – 7 procentus atitinkamiems metams joms skirtų mokinio krepšelio lėšų savo nustatyta tvarka naudoja šioms mokymo reikmėms tenkinti:

1. Pedagoginei psichologinei pagalbai organizuoti.
2. Brandos egzaminams organizuoti ir vykdyti.
3. Neformaliojo vaikų švietimo programoms finansuoti.
4. Pedagoginių darbuotojų tarifinių atlygių koeficientų skirtumams išlyginti.
5. Finansuoti mažiau pasirenkamų užsienio kalbų (prancūzų, vokiečių ir kitų) mokymuisi mobiliosiose grupėse, mažesnėse už numatytąsias švietimo ir mokslo ministro tvirtinamuose bendruosiuose pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų ugdymo planuose.

Pagal 10 metodikos punktą, pedagoginei psichologinei pagalbai organizuoti savivaldybės turi skirti ne mažiau kaip 80 procentų, o neformaliojo vaikų švietimo programoms finansuoti – ne mažiau kaip 100 procentų (žr. 5 lentelę, p. 54).

Brandos egzaminų organizavimui ir vykdymui, pedagoginių darbuotojų tarifinių atlygių koeficientų skirtumams išlyginti, mažiau pasirenkamų užsienio kalbų (prancūzų, vokiečių ir kitų)

mokymuisi mobiliosiose grupėse, mažesnėse už numatytąsias švietimo ir mokslo ministro tvirtinamuose bendruosiuose ugdymo planuose, finansuoti savivaldybės lėšas skiria pagal poreikį.

Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos 12 punkte įtvirtintos nuostatos, kad mokyklos skirtas mokinio krepšelio lėšas naudoja šioms mokymo reikmėms tenkinti:

1. Darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą.
2. Mokyklos ugdymo procesui organizuoti ir valdyti.
3. Mokyklos bibliotekos darbuotojams išlaikyti.
4. Darbo užmokesčiui ir paslaugoms, susijusioms su psichologine, specialiąja pedagogine, specialiąja ir socialine pedagogine pagalba.
5. Ne mažiau kaip 3 procentai šių lėšų turi būti skiriama psichologinei, specialiajai pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti ir paslaugoms apmokėti.
6. Iš mokinio krepšelio lėšų gali būti mokama už darbą pedagoginiams darbuotojams, nurodytiems švietimo ir mokslo ministro patvirtintame Pareigybių, kurias atliekant darbas yra laikomas pedagoginiu, sąraše, išskyrus užmokestį už darbą, kai mokinių tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu teikiamos papildomos paslaugos (pailgintos dienos grupės, popamokinė mokinių priežiūra, klubai, būreliai, stovyklos, ekskursijos ir kita).
7. Gestų kalbos vertėjams, mokytojų padėjėjams ir darbuotojams, kurių funkcijoms priskiriamas mokyklų veiklos kokybės įsivertinimas.
8. Vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms.
9. Mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui.
10. Mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kvalifikacijai tobulinti.
11. Informacinėms ir komunikacinėms technologijoms (IKT) diegti ir naudoti (internetui diegti ir naudoti, duomenų bazėms, elektroniniams dienynams tvarkyti, IKT aptarnaujantiems darbuotojams už darbą užmokėti ir kitoms išlaidoms, susijusioms su IKT).

Metodikos 13 punkte, įtvirtinta nuostata, kad vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms mokyklos turi skirti ne mažiau kaip 80 procentų, o mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui, mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kvalifikacijai tobulinti, informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti – ne mažiau kaip 40 procentų 5 lentelėje (žr. p. 54) nurodytų rekomenduojamų mokinio krepšelio lėšų sumų.

5 lentelė. Mokymo reikmių koeficientai ir rekomenduojamos mokinio krepšelio lėšų sumos

Mokymo reikmės	Mokymo reikmių koeficientai	Rekomenduojamos mokinio krepšelio lėšų sumos
1. Mokymo reikmės, finansuojamos iš savivaldybių skirstomų mokinio krepšelio lėšų:		
1.1. pedagoginei psichologinei pagalbai organizuoti	0,0130	6,6 Eur/sut. mok./m.
1.2. brandos egzaminams organizuoti ir vykdyti	0,0040	1,68 Eur/mok./m.
1.3. neformaliojo vaikų švietimo programoms finansuoti	0,0410	1,45 Eur/mok./mėn.
2. Mokymo reikmės, finansuojamos iš mokyklų skirstomų mokinio krepšelio lėšų:		
2.1. vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms	0,0478	20,27 Eur/mok./m.
2.2. mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui	0,0071	3,01 Eur/mok./m.
2.3. mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kvalifikacijai tobulinti	0,0130	5,5 Eur/sut. mok./m.
2.4. IKT diegti ir naudoti	0,0137	5,79 Eur/mok./m.

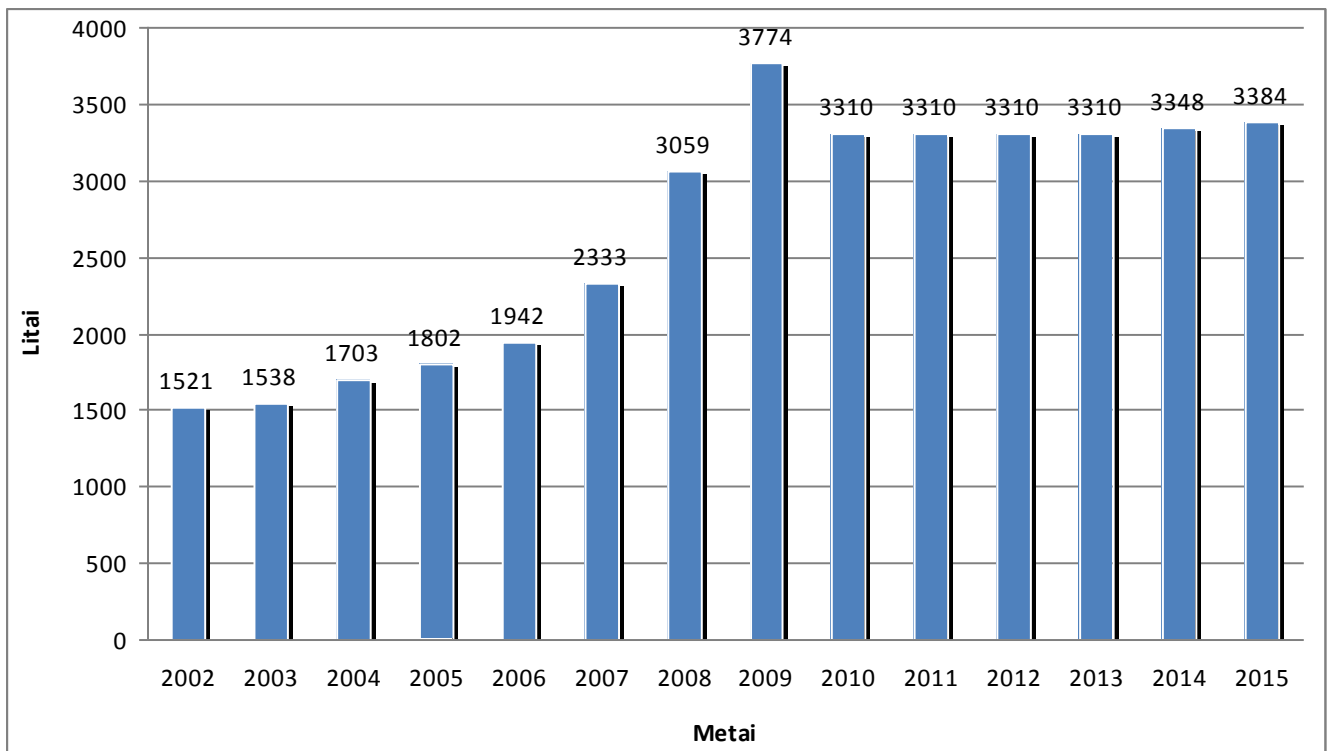
Šaltinis: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugpjūčio 20 d. nutarimas Nr. 812

Lentelėje pateikiamų dydžių paaiškinimai: Eur/mok./mėn. – eurai vienam mokiniui per mėnesį; Eur/mok./m. – eurai vienam mokiniui per metus; Eur/sut. mok./m. – eurai vienam sutartiniam mokiniui per metus.

Iš lentelėje pateikiamų duomenų matoma, kad didžiausia mokyklų skirstomų mokinio krepšelio lėšų dalis skiriama vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti (20,27 Eur/mok./m.). Mažiausia mokinio krepšelio lėšų dalis skiriama mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui (3,01 Eur/mok./m.).

Valstybės audito ataskaitoje (2012) nurodyta, kad LR Švietimo ir mokslo ministerija, vadovaudamasi atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo planu, kasmet LR Finansų ministerijai teikia duomenis apie valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos mokinio krepšeliui finansuoti lėšų poreikį kiekvienos savivaldybės biudžetui. Švietimo ir mokslo ministerija mokinio krepšelio lėšų poreikį savivaldybėms apskaičiuoja vadovaudamasi Metodika. Švietimo ir mokslo ministerija planuodama mokinio krepšelio lėšas ateinantiems biudžetiniams metams naudoja švietimo įstaigų Mokinių registre pateiktais duomenimis apie kiekvieną mokinį einamųjų metų rugsėjo 1 d. (žr. 1 priedą).

Pagal Metodiką apskaičiuotas mokinio krepšelio dydis tvirtinamas atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu. Mokinio krepšelio dydžio kitimas pateiktas 9 pav.

9 pav. Mokinio krepšelio dydžio kitimas 2002–2015 m. (sudaryta autorės pagal atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymus)

Iš pateiktų duomenų matoma, kad mokinio krepšelis nuo 2002 m. iki 2015 m. padidėjo du kartus: nuo 1521 Lt iki 3384 Lt (980 eurų). Įtakos mokinio krepšelio augimui turėjo padidėjęs bazinis mokinio krepšelio koeficientas ir padidėjusi bazinė mėnesinė alga. Valstybės audito ataskaitoje (2012) nurodoma, kad bazinis mokinio krepšelio koeficientas didėjo dėl šių priežasčių:

1. Augo vidutinio sąlyginio pedagogo tarifinio atlygio koeficientas R. Jis apskaičiuojamas atsižvelgiant į atitinkamos kvalifikacinės kategorijos, pedagoginio darbo stažą turinčių mokytojų skaičių ir švietimo ir mokslo ministro patvirtintus pedagogų tarifinių atlygių koeficientus.

2. Keitėsi per savaitę tarifikuojamų pedagoginio darbo valandų skaičius 1–10 klasėse vidurkis. Pedagoginės darbo valandos apima pamokų laiką ir laiką pasirengimui pamokoms, sąsiuvinų taisymui, vadovavimui klasei ir pan. Pagal Švietimo ir mokslo ministro įsakymais tvirtinamus atitinkamų metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosius ugdymo planus didėjo maksimalus galimas pamokų skaičius ir tarifikuojamų papildomų valandų pasirengimui pamokoms, sąsiuvinų taisymui, vadovavimui klasei skaičius.

3. Keitėsi mokymo reikmių koeficientai ir buvo įvestos naujos mokymo reikmės: pedagoginei psichologinei pagalbai organizuoti, brandos egzaminams organizuoti ir vykdyti, bendrąjį ugdymą teikiančių mokyklų išorės vertinimui organizuoti, neformaliajam švietimui, papildančiam bendrąsias pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, vadovėliams ir mokymo priemonėms, mokinių

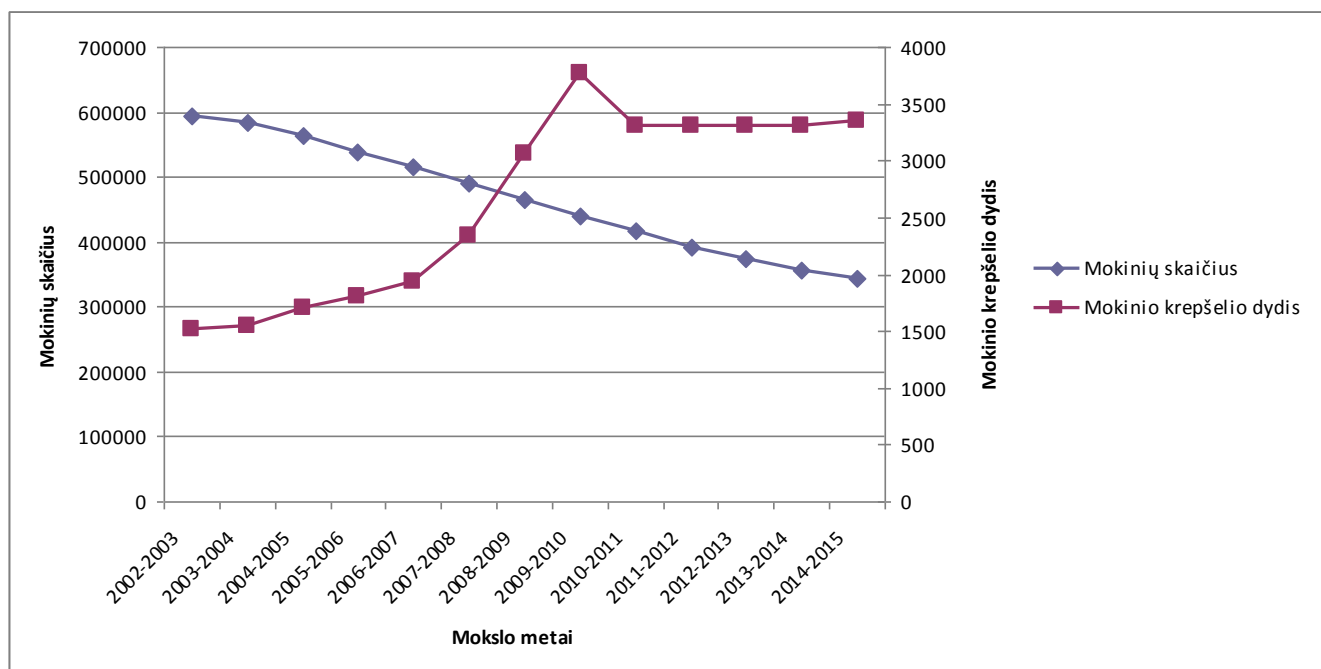
pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui, mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kvalifikacijai tobulinti, informacinėms komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti (Valstybės audito ataskaita, 2012, p. 10).

Svarbu paminėti, kad 2009 m. mokinio krepšelis keitėsi net 3 kartus: iki 2009 m. gegužės 19 d. – 3774 Lt (didžiausias per visą krepšelio taikymo istoriją), iki rugpjūčio 31 d. – 3738 Lt, nuo rugsėjo 1 d. – 3635 Lt (tuo metu buvo sumažintos lėšos visų biudžetinio sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčiui ir įvestos tarifinių atlygių koeficientų „ribos“).

Reaguojant į ekonominę krizę 2010 m. mokinio krepšelio dydis sumažintas iki 3310 Lt ir tokio dydžio išliko 4 metus. 2014 m. stebimas krepšelio padidėjimas 38 litais (3348 Lt). 2014 m. buvo įvesta klasių finansavimo mažėjimo amortizavimo dedamoji dalis. 2015 m. mokinio krepšelio didėjimo tendencija išlieka. Mokinio krepšelis padidėjo 36 litais, nuo 3348 Lt iki 3384 Lt arba iki 980 eurų.

Nuo 2012 metų vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu mokinio krepšelio lėšos bendra suma tvirtinamos Švietimo ir mokslo ministerijai, kuri jas paskirsto kiekvienai savivaldybei, o savivaldybės – savivaldybių ir nevalstybinėms švietimo įstaigoms, vadovaudamosios Metodikoje nustatyta tvarka.

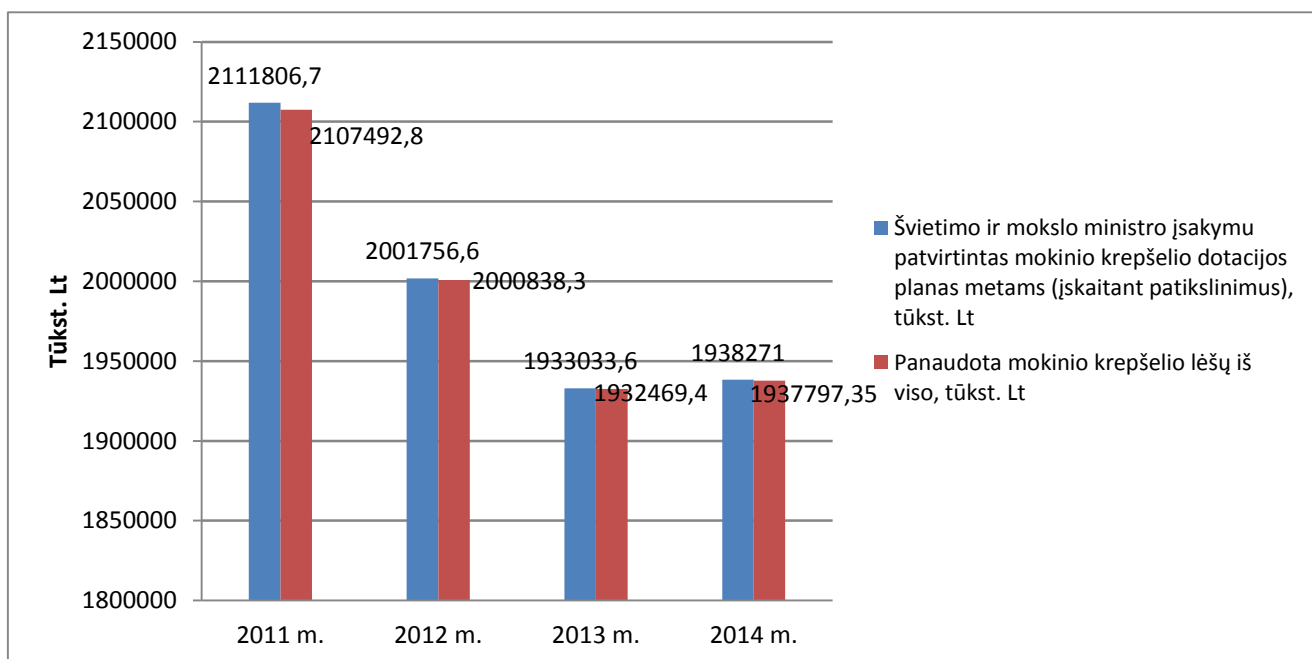
Statistiniai duomenys rodo, kad mokinių skaičiui Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose mažėjant, mokinio krepšelio lėšos didėjo (žr. 10 pav.).

10 pav. Mokinių skaičiaus ir mokinio krepšelio lėšų kitimas 2002–2014 m. m. (sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis)

Nuo 2002 m. iki 2014 m. mokinių skaičius sumažėjo 236783, tuo tarpu mokinio krepšelio lėšos, skiriamos vienam sutartiniam mokiniui nemažėjo, jos padidėjo 1827 Lt.

Švietimo ir mokslo ministerija pateikia duomenis apie mokinio krepšelio lėšų panaudojimą nuo 2011 m. iki 2014 m. (žr. 3 priedą). Švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintas mokinio krepšelio dotacijos planas ir panaudotos mokinio krepšelio lėšos 2011–2014 m. pateiktos 11 paveiksle.

11 pav. Mokinio krepšelio lėšų planas ir panaudojimas 2011–2014 m. Lietuvoje (sudaryta autorės pagal LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenis – Švietimo finansavimas ir aprūpinimas, 2015)

Analizuojamu laikotarpiu LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintos mokinio krepšelio dotacijos mažėjo. Didžiausia dotacija buvo skirta 2011 m. – 2111806,7 tūkst. Lt, vėliau dotacijos mažėjo: 2012 m. – 2001756,60 tūkst. Lt, 2013 m. – 1933033,60 tūkst. Lt, 2014 m. dotacija buvo 1938271,00 tūkst. Lt. Analogiškai mažėjo panaudojamų mokinio krepšelių lėšų kiekis. 2011 m. panaudota 2107492,80 tūkst. Lt, 2012 m. – 2000838,30 tūkst. Lt, 2013 m. – 1932469,40 tūkst. Lt, 2014 m. – 1937797,35 tūkst. Lt. Mokinio krepšelio dotacijos mažėjo dėl mažėjančio mokinių skaičiaus bendrojo ugdymo mokyklose (žr. 3 priedą). Verta pastebėti, kad analizuojamu laikotarpiu, t. y. nuo 2011 m. iki 2014 m., į valstybės biudžetą buvo grąžinamos nepanaudotos mokinio krepšelio lėšos. 2012 m. buvo grąžinta didžiausia nepanaudotų lėšų dalis – 633,79 tūkst. Lt, tuo tarpu 2014 m. į valstybės biudžetą grąžinta 473,65 tūkst. Lt (žr. 3 priedą).

Svarbu pastebėti tai, kad 2011–2014 m. laikotarpiu dalis mokinio krepšelio lėšų buvo naudojama ne pagal paskirtį. 2011 m. ne pagal paskirtį panaudota 1450 tūkst. Lt mokinio krepšelio lėšų. Švietimo ir mokslo ministerija nurodo, kad 127,9 tūkst. Lt liko įšalę bankrutavusiame banke „Snoras“, likusi lėšų dalis buvo panaudota darbo vietų rizikos vertinimui. 2012 m. – 5,5, tūkst. Lt, 2013 – 33,70 tūkst. Lt, 2014 m. – 6000,00 tūkst. Lt mokinio krepšelio lėšų buvo panaudota skoloms padengti (žr. 3 priedą).

Švietimo ir mokslo ministerija nurodo, kad 2011–2014 m. didžiausia mokinio krepšelio lėšų dalis buvo skirta darbo užmokesčiui (su soc. draudimu) pagal ugdymo planą, ugdymo procesui organizuoti ir valdyti, bibliotekai, psichologinei pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti. Daug mažesnė lėšų dalis buvo skirta vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti, neformaliai švietimui, papildančiam bendrąsias pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas. Mažiausia mokinio krepšelio lėšų dalis buvo skirta IKT diegimui ir naudojimui, bendrąjį lavinimą teikiančių mokyklų išorės vertinimui organizuoti ir brandos egzaminų organizavimui, vykdymui bei vertinimui (žr. 3 priedą). Brandos egzaminų organizavimui, vykdymui ir vertinimui skiriama mažiausia lėšų dalis, nes Lietuvoje ISCED 3 pakopa nėra privaloma ir daugelis mokinių nelaiko brandos egzaminų.

Taigi mokinio krepšelis pradėtas taikyti siekiant racionaliau, skaidriau naudoti švietimui skirtas lėšas ir valstybės lėšomis užtikrinti bendrąjį ugdymą kiekvienam jaunuoliui.

2.3. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modelio silpnosios ir stipriosios pusės

Išanalizavus Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo modelį galima išskirti jo silpnąsias ir stipriąsias puses.

Silpnosios pusės. Valstybės audito ataskaitoje (2012) teigiama, kad metodikos sutartiniai koeficientai keičiami orientuojantis į valstybės skiriamas lėšas, o ne į skirtingų mokyklų tipų ir mokinių ugdymui reikalingų lėšų poreikį. Todėl keičiantis sutartiniams koeficientams, mokykloms sudėtinga iš anksto planuoti savo veiklą ir išlaidas mokymo reikmėms.

Mokinio krepšelio lėšos planuojamos pagal Mokinių registro duomenis. Kai kurioms švietimo įstaigoms gali būti planuojamas neteisingas mokinio krepšelio lėšų poreikis, nes Mokinių registre ne visais atvejais pateikti tikslūs ir patikimi duomenys, pavyzdžiui, mokiniai užregistruoti be priėmimą pagrindžiančių dokumentų. Mokinių registre naujai atvykę mokiniai turi būti užregistruojami per trumpą laikotarpį, o tai sudaro sąlygas įregistruoti klaidingus duomenis, pavyzdžiui, registruojant mokinius gali būti pasirinktos netinkamos mokymosi formos, specialiųjų poreikių lygis ir dėl to pritaikyti klaidingi sutartiniai koeficientai. Pagal Informacijos, kurios reikia mokinio krepšelio lėšų sumai apskaičiuoti, teikimo Švietimo informacinių technologijų centrui tvarkos aprašo 4 punktą mokyklos turi užregistruoti mokinius Mokinių registre iki einamųjų metų rugsėjo 5 d. Valstybės audito ataskaitoje (2012) nurodoma, kad daliai mokyklų šis terminas per trumpas.

Mokinių registre yra galimybė mokinius užregistruoti bei išregistruoti ankstesne arba vėlesne data. Mokinį galima užregistruoti Mokinių registre rugsėjo 1 d., nors jis į konkrečią mokyklą atvyko vėliau. Todėl yra rizika, kad mokinio krepšelio lėšos gali būti skiriamos po rugsėjo 1 d. atvykusiems mokiniams. Taip pat mokyklos gali pasinaudoti galimybe mokinį išregistruoti vėlesne data. Pavyzdžiui, mokinys pateikė prašymą iš mokyklos išvykti rugpjūčio 31 d., tačiau mokykla jį gali

išregistruoti tik rugsėjo 2 d. Dėl šios priežasties kita mokykla mokinį savo Mokinių registre užregistruoti galės tik nuo rugsėjo 3 d., nors mokinys į mokyklą atvykęs nuo rugsėjo 1 d. Taip mokykla neteks mokinio krepšelio lėšų už naujai atvykusį mokinį.

Stipriosios pusės. Sukurta Metodika užtikrina lėšų planavimo ir skyrimo vienam mokiniui principo įgyvendinimą, nes mokinio krepšelio lėšos skiriamos atsižvelgiant į mokinių skaičių, o mokiniui pereinant į kito steigėjo finansuojamą švietimo įstaigą, mokinio krepšelis keliauja paskui jį. Metodika sudaro galimybes finansuoti įvairias ugdymo įstaigas ir ugdymo programas, nes Metodikoje numatyti sutartiniai koeficientai diferencijuojami pagal švietimo įstaigų tipus, dydžius, mokinių ugdymo(si) poreikius.

Mokykloms suteiktos didesnės galimybės naudoti joms skirtas mokinio krepšelio lėšas. Bendrojo ugdymo mokyklos atsižvelgdamos į ugdymo proceso poreikius gali perskirstyti mokinio krepšelio lėšas iš vienos biudžeto eilutės į kitą eilutę.

Mokinių registras susietas su Gyventojų registru. Dėl šios priežasties mokyklose negali būti fiktyvių mokinių. Mokyklos negali užregistruoti mokinio Mokinių registre, jeigu jis išvykęs iš Lietuvos, o jo išvykimas – deklaruotas.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje bendrasis ugdymas pradedamas 6-7 m. ir baigiamas 17-19 m. Bendrojo ugdymo paslauga teikiama pradinėse, pagrindinėse, vidurinėse mokyklose, progimnazijose arba gimnazijose. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos finansuojamos pagal finansavimo formulę, kurioje naudojami sutartiniai koeficientai. LR Švietimo ir mokslo ministerija dotaciją, apskaičiuotą pagal finansavimo formulę, skiria savivaldybėms, o šios gautą dotaciją paskirsto mokykloms. Pagrindiniai mokyklų finansavimo šaltiniai yra valstybės ir savivaldybės biudžetų dotacijos. Iš savivaldybių biudžetų bendrojo ugdymo mokykloms skiriamos ūkio lėšos, o iš valstybės biudžeto – mokymo lėšos. Mokymo lėšos skiriamos pagal principą „pinigai paskui mokinį“, kitaip dar vadinamu mokinio krepšeliu. Mokinio krepšelis pradėtas taikyti 2002 m., siekiant racionaliau, skaidriau naudoti švietimui skirtas lėšas ir valstybės lėšomis užtikrinti bendrąjį ugdymą kiekvienam jaunuoliui. Atsižvelgdama į šiuos tikslus, Vyriausybė patvirtino Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatas, kuriose buvo numatyti finansavimo reformos tikslai ir mokinio krepšelio įvedimo etapai. Šiuo metu pagrindinis dokumentas reglamentuojantis mokinio krepšelio įgyvendinimo principus yra „Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodika“. Sukurta metodika užtikrina lėšų planavimo ir skyrimo vienam mokiniui įgyvendinimą, nes mokinio krepšelio lėšos mokykloms skiriamos atsižvelgiant į mokinių skaičių, o mokiniui pereinant į kito steigėjo finansuojamą mokyklą, krepšelis keliauja paskui jį. Taigi mokinio krepšelis per finansavimo politiką padeda garantuoti moksleiviams ir jų tėvams teisę rinktis ugdymo įstaigą, efektyviau naudoti ugdymui skirtas lėšas, mokyklų tarpusavio konkurencingumą, gerinti ugdymo kokybę, stiprinti mokyklų finansinį savarankiškumą.

3. BENDROJO UGDYMO FINANSAVIMO KAUNO RAJONO MOKYKLOSE TYRIMAS

Siekiant išsiaiškinti ar mokinio krepšelis atitinka bendrojo ugdymo mokyklų poreikius atliktas tyrimas Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklose. Šiame skyriuje aprašoma tyrimo metodika ir organizavimas, pateikiama tyrimo duomenų analizė.

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti bendrojo ugdymo mokyklų vadovų nuomonę ar mokinio krepšelis atitinka bendrojo ugdymo mokyklų poreikius.

Sėkmingam tyrimo atlikimui reikalinga technika – kompiuteris, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), Microsoft Office Word ir Microsoft Office Excel programos, anketa.

Darbo atlikimui pasirinkti kiekybinio tyrimo metodai. Siekiant išsiaiškinti ar mokinio krepšelis atitinka bendrojo ugdymo mokyklų poreikius buvo taikomas anketinės apklausos metodas ir antrinės kiekybinių duomenų analizės metodas.

Tyrimo metu taikyta antrinė kiekybinių duomenų analizė, kurios metu analizuojami kitų tyrėjų ir institucijų surinkti duomenys. Šis metodas vertingas tuo, kad analizuojant jau surinktus duomenis reikalingi mažesni kaštai nei atliekant naują tyrimą, analizuojami reprezentatyvūs, patikimi, tarpusavyje palyginami (laiko atžvilgiu) duomenys, kurių pagrindu galima daryti platesnius apibendrinimus. Antrinei kiekybinių duomenų analizei naudojami Lietuvos statistikos departamento ir Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos pateikiami duomenys apie bendrąjį ugdymą ir jo finansavimą.

Tyrimo metu taikytas apklausos metodas. Šis metodas vertingas tuo, kad pateikus keletą klausimų, greitai galima gauti daugybę informacijos, taip pat verta pastebėti, kad tai ganėtinai trumpas ir pigus metodas. Tyrimo metu naudota anoniminė anketa, kai atsakęs į klausimus asmuo lieka nežinomas (žr. 4 priedą). Sudarant tyrimo anketą buvo laikomasi šių reikalavimų: pažinti ir įvertinti respondentą, anketą priderinti prie respondento, stengtis, kad anketa būtų patogi ir tinkama duomenų suvedimui ir apdorojimui personalinių kompiuterių pagalba.

Atliekant anketinę apklausą buvo pasirinktas tikslinės atrankos būdas. Taikant tokį atrankos būdą sugaištama mažiau laiko, mažesni kaštai, profesionaliai atrinkus visumos elementus gaunama pakankamai reprezentatyvi imtis, t. y. atrinkami individai, kurie gali suteikti prasmingos informacijos apie tiriamąjį dalyką. Į apklausą įtraukti 24 Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklų direktoriai. Užpildyta 21 anketa (87,5 %). Tyrimo imtis 21 respondentai duoda 8 % imties paklaidą. Todėl tyrimas pakankamai reprezentatyvus.

Siekiant susieti praktinės dalies tyrime pateikiamus klausimus su magistro baigiamojo darbo teorine dalimi ir išvengti netikslingų klausimų, nesusijusių su darbo tema, parengiamas tyrimo klausimynas, kuriame tikslingai suformuluojami klausimai. 6 lentelėje pateiktas anketos klausimų instrumentarijus.

6 lentelė. Klausimyno instrumentarijus

Klausimai	Klausimų blokai	Klausimų interpretacija, laukiami rezultatai
1-4	Demografiniai	Išsiaiškinti respondentų pasiskirstymą pagal demografinius duomenis, išsiaiškinant jų darbo stažą švietimo sistemoje, vadovaujamojo darbo stažą, kokio dydžio mokyklai vadovauja. Apdorojant rezultatus pagal pateiktus atsakymus galima išvesti priklausomybę, pvz., tarp mokinių skaičiaus ir lėšų trūkumo atitinkamoms mokymo reikmėms tenkinti.
5	Mokyklų finansavimo reformos tikslai	Išsiaiškinti, kaip respondentai vertina bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslus.
6-7	Mokinio krepšelio panaudojimas	Išsiaiškinti, respondentų požiūrį į mokinio krepšelio lėšų skirstymą konkrečioms mokymo reikmėms tenkinti.
8-9	Mokinio krepšelio privalumai ir trūkumai	Respondentams suteikiama galimybė išreikšti savo nuomonę apie mokinio krepšelio, kaip mokyklų finansavimo instrumento, privalumus ir trūkumus.
10	Pasiūlymai	Respondentams suteikiama galimybė pateikti siūlymus institucijoms susijusioms su mokinio krepšelio lėšų nustatymu, paskirstymu ir naudojimu.

Taigi tyrimui atlikti sudaryta 10 klausimų anketa, iš kurių 3 – atviro tipo klausimai. Atsakydami į 1 – 4 anketos klausimus respondentai nurodė savo demografines charakteristikas, kurias galima susieti su tyrimo rezultatais. 5 klausimu siekiama įvertinti respondentų nuomonę apie bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslus, 6 klausimu tirtas respondentų požiūris į tai kas vyksta jų atstovaujamoje mokykloje, ar juos tenkina gaunamų lėšų kiekis. Anketos 5 ir 6 klausimai buvo pateikti Likert'o vertinimų skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia „visiškai nesutinku“, o 5 reiškia „visiškai sutinku“. 7 klausimu buvo siekiama nustatyti vadovų nuomonę apie tai, kiek daugiau mokinio krepšelio lėšų reikėtų skirti atitinkamoms mokymo reikmėms tenkinti. 8 ir 9 klausime respondentai galėjo pateikti informaciją apie teigiamus ir neigiamus mokinio krepšelio bruožus, su kuriais susiduria vadovaudami mokyklai. 10 anketos klausime respondentai galėjo pateikti rekomendacijas konkrečioms institucijoms dėl efektyvesnio, racialesnio mokinio krepšelio.

Apibendrinus tyrimo eigą, galima teigti, kad tyrimas praėjo sklandžiai, buvo sukaupta pakankamai informacijos, reikalingos tyrimui. Antrinės kiekybinių duomenų analizės ir anketinės apklausos metodais gauti duomenys papildė vienas kitą ir suteikia galimybę tiksliau interpretuoti viso tyrimo metu gautus duomenis.

3.2. Tyrimo duomenų analizė

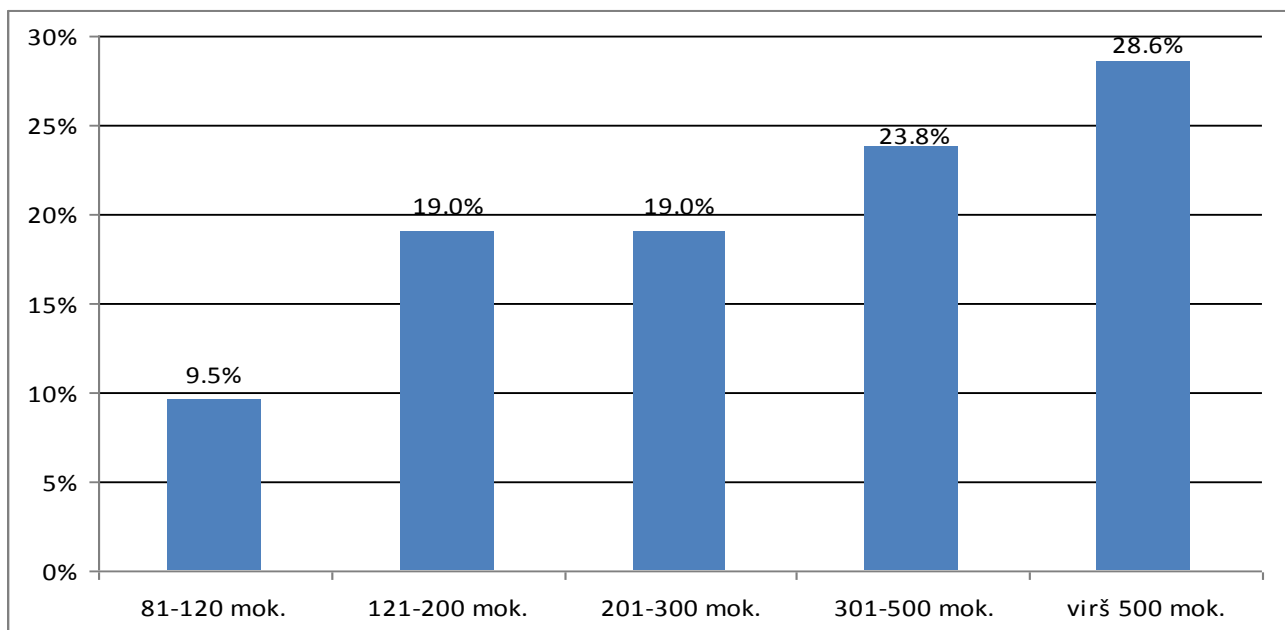
Tyrimo dalyvavo Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklų direktoriai, kurių darbo ir vadovaujamo darbo stažas švietimo sistemoje prasideda nuo 6 metų ir yra ilgesnis nei 30 metų (žr. 7 lentelę). Tyrimo dalyvavo direktoriai, kurie vadovauja progimnazijoms (9,5%), pagrindinėms mokykloms (38,1%) ir gimnazijoms (52,4%). Taigi daugiau kaip pusė tiriamųjų vadovauja gimnazijoms, esančioms Kauno rajone.

7 lentelė. Darbo ir vadovaujamo darbo stažas švietimo sistemoje

Darbo stažas	Respondentų dalis, %
Darbo stažas švietimo sistemoje	
6–10 m.	4,8
11–20 m.	14,3
21–30 m.	47,6
virš 30 m.	33,3
Vadovaujamo darbo švietimo sistemoje stažas	
iki 5 m.	14,3
6–10 m.	4,8
11–20 m.	23,8
21–30 m.	33,3
virš 30 m.	23,8

Iš lentelėje pateiktų duomenų matoma, kad daugumos tyrimo dalyvių darbo stažas ir vadovaujamo darbo stažas švietimo sistemoje yra 21–30 metų. Tai leidžia teigti, kad tyrimo dalyvavę asmenys palčiausiai susipažinę su bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo tvarka ir gali pateikti ilgamete patirtimi grįstus atsakymus.

Tyrimo metu respondentų buvo teiraujama kiek mokinių mokosi jų vadovaujamoje mokykloje. Gauti rezultatai pateikti 12 paveiksle (žr. p. 63).

12 pav. Atsakymų į klausimą „Kiek mokinių mokosi Jūsų vadovaujamoje mokykloje?“ rezultatai

Atsakymai į klausimą pasiskirstė taip: 9,5% respondentų teigė, kad jų vadovaujamoje mokykloje mokosi 81–120 mok., 19,0% teigė, kad 121–200 mokinių, kiti 19,0 % respondentų nurodė, kad mokosi 201–300 mokinių, 23,8 % respondentų teigė, kad jų mokyklose mokosi 301–500 mokinių ir didžioji dalis (28,6%) respondentų nurodė, kad jų vadovaujamoje mokykloje mokosi virš 500 mokinių. Taigi Kauno rajone dominuoja didelės mokyklos, kuriose mokosi daugiau nei 500 mokinių.

Anketoje buvo suformuluoti teiginiai, kuriais siekta įvertinti respondentų nuomonę apie bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslus. Gauti rezultatai pateikiami 5 priede. Su teiginiu „Mokinio krepšelio idėja yra aiški, suprantama ir žinoma“ dauguma (61,9%) respondentų visiškai sutinka, likusieji (19,0%) sutinka arba sutinka iš dalies (19,0%). Nesutinkančių su teiginiu visiškai nėra. Kad mokinio krepšelio principas skaidrina švietimo sistemos finansavimą sutinka 66,7% respondentų, 23,8% respondentų sutinka visiškai, o likusieji (9,5%) sutinka tik iš dalies. Su teiginiu „Mokyklų finansavimas, remiantis mokinio krepšelio principu užtikrina racialesnį lėšų paskirstymą ir panaudojimą“ sutinka dauguma (66,7%) respondentų, likusieji visiškai sutinka (19,0%) arba sutinka iš dalies (14,3%). Kad mokinio krepšelis daro teigiamą įtaką mokyklos finansavimui daugiau nei pusė respondentų sutinka (57,1%), likusieji respondentai su šiuo teiginiu sutinka visiškai (23,8%) arba sutinka iš dalies (19,0%). Su teiginiu „Mokinio krepšelio principas užtikrina kokybišką mokinių ugdymą“ dauguma respondentų (52,4%) sutinka, visiškai sutinka 14,3% respondentų, iš dalies sutinka 23,8%, likusieji (9,5%) su teiginiu nesutinka. Kad mokinio krepšelis garantuoja ugdymo įvairovės įgyvendinimą sutinka 66,7% respondentų, likusieji sutinka visiškai (9,5%) arba iš dalies (23,8%), nesutinkančių su teiginiu nėra.

Su teiginiu „Mokinio krepšelis skatina mokyklų konkurenciją“ dauguma respondentų sutinka (57,1%), visiškai sutinka 28,6% respondentų, sutinka iš dalies 9,5% respondentų, likusieji respondentai (4,8%) su šiuo teiginiu nesutinka.

Su teiginiu „Mokinio krepšelis suteikia moksleiviams ir jų tėvams galimybę pasirinkti mokyklą“ dauguma (57,1%) respondentų sutinka iš dalies, 23,8% respondentų su teiginiu sutinka, likusieji nesutinka (9,5%) arba visiškai nesutinka (9,5%). Kad mokinio krepšelis sudaro sąlygas lanksčiau panaudoti mokyklos biudžetą dauguma (52,4%) respondentų sutinka iš dalies, likusieji sutinka (38,1%) arba visiškai sutinka (9,5%), nesutinkančių respondentų nėra. Su teiginiu „Mokinio krepšelis sudaro galimybes teikti asmenims švietimo paslaugas pagal jų gebėjimus ir poreikius“ dauguma (66,7%) respondentų sutinka iš dalies, 33,3% respondentų su šiuo teiginiu sutinka, nesutinkančių su teiginiu nėra.

Su teiginiu „Pinigų, skirtų bendrojo ugdymo finansavimui, kiekis lemia ugdymo kokybę“ dauguma respondentų sutinka iš dalies (61,9%), su teiginiu sutinka 28,6% respondentų, visiškai sutinka 4,8% respondentų, likusieji respondentai su šiuo teiginiu nesutinka (4,8%). Kad informacija apie mokinio krepšelio lėšų panaudojimą mokyklose yra prieinama visoms suinteresuotoms pusėms dauguma respondentų sutinka iš dalies (52,4%), likusieji sutinka (23,8%) arba visiškai sutinka (23,8%). Respondentų nesutinkančių, kad informacija apie mokinio krepšelio lėšų panaudojimą mokyklose yra prieinama visoms suinteresuotoms pusėms, nėra. Verta pastebėti tai, kad mokyklos privalo kiekvienais metais savo internetinėse svetainėse paskelbti finansinės veiklos ataskaitų rinkinius. Šiose ataskaitose atsispindi mokyklų gautos lėšos ir jų panaudojimas. Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (ŠVIS) numatyta sritis „Indėlio rodikliai“, kurioje turėtų būti detalizuojama informacija apie ugdymo lėšas skirtas mokykloms (duomenis galima palyginti tarp savivaldybių ar konkrečių mokyklų). Tačiau sistemoje duomenys nėra skelbiami.

Tyrimo metu respondentų buvo teirujamasi ar mokyklos turi turėti galimybę perskirstyti mokinio krepšelio lėšas iš vienos eilutės į kitą eilutę. Respondentų atsakymai pasiskirstė taip: 66,7% respondentų sutinka visiškai, 28,6% respondentų sutinka, 4,8% respondentų sutinka iš dalies, nesutinkančių ar nesutinkančių visiškai nėra. Su teiginiu „Mokykloje, kuriai vadovaujate, mokinio krepšelio lėšos panaudojamos efektyviai, racionaliai“ dauguma (71,4%) sutinka, 23,8% respondentų visiškai sutinka, likusieji (4,8%) sutinka tik iš dalies. Kad mokykla, kuriai respondentai vadovauja, gauna pakankamą kiekį lėšų, kokybiškoms švietimo paslaugoms užtikrinti, dauguma respondentų sutinka iš dalies (66,7%), likusieji sutinka (23,8%) arba nesutinka (9,5%).

Siekiant išsiaiškinti, kaip Kauno rajono mokyklų vadovai vertina bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslus apskaičiuotas pasirinktų atsakymų vidurkis. Gauti rezultatai pateikiami 13 paveiksle. Didesnis vidurkis rodo didesnę sutikimą su teiginiu ir atvirkščiai.

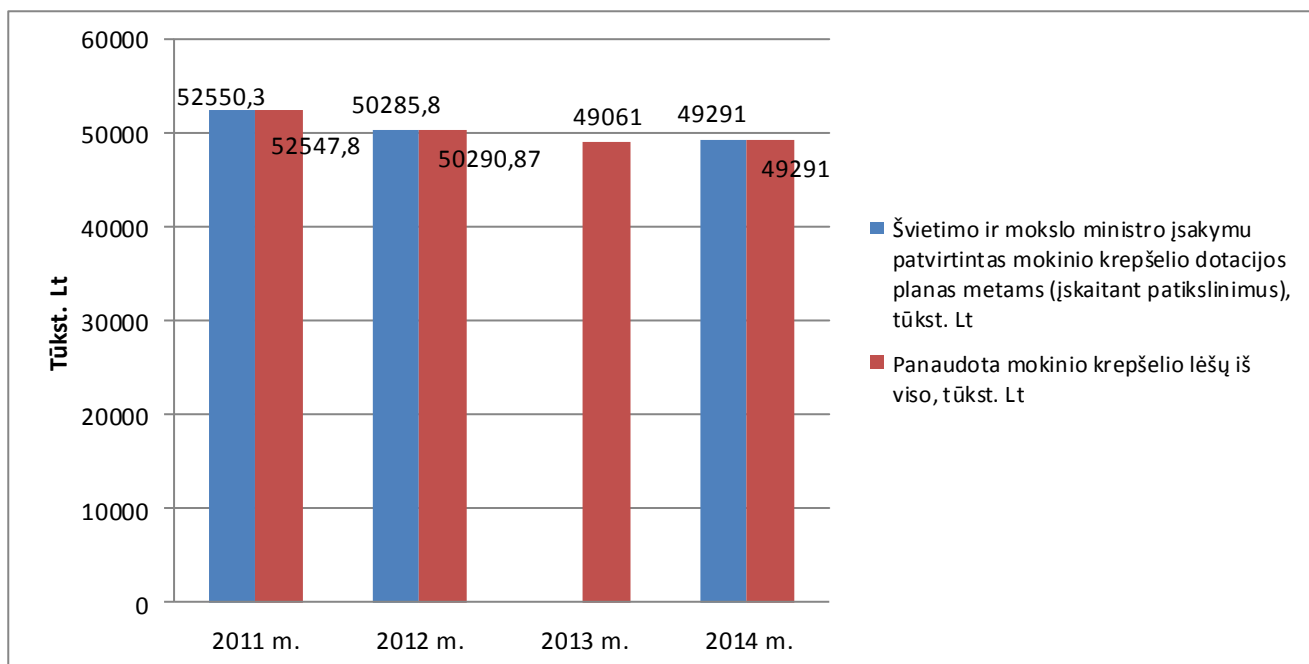

13 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslų vertinimų vidurkis

Iš pateiktų duomenų matoma, kad labiausiai sutinkama su tuo, kad „Mokinio krepšelio idėja yra aiški, suprantama ir žinoma“ (vidurkis 4,43). Šiek tiek mažiau sutinkama, kad „Mokinio krepšelio principas skaidrina švietimo sistemos finansavimą“ (vidurkis 4,14), „Mokinio krepšelis skatina mokyklų konkurenciją“ (vidurkis 4,10), „Mokinio krepšelis daro teigiamą įtaką mokyklos finansavimui“ (vidurkis 4,05), „Mokyklų finansavimas, remiantis mokinio krepšelio principu užtikrina racialesnį lėšų paskirstymą ir panaudojimą“ (vidurkis 4,05). Mažiau sutinkama su šiais bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslais: „Mokinio krepšelis sudaro galimybes teikti asmenims švietimo paslaugas pagal jų gebėjimus ir poreikius“ (vidurkis 3,33), „Pinigų, skirtų bendrojo ugdymo finansavimui, kiekis lemia ugdymo kokybę“ (vidurkis 3,33). Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklų direktoriai mažiausiai sutinka, kad mokinio krepšelis suteikia moksleiviams ir jų tėvams galimybę pasirinkti mokyklą (vidurkis 2,95). Taip yra dėl to, kad mokinių priėmimas į Kauno rajono mokyklas vykdomas vadovaujantis „Mokinių priėmimo į Kauno rajono savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklas tvarkos aprašu“ (toliau – Aprašas), patvirtintu Kauno rajono savivaldybės tarybos 2014 m. rugsėjo 25 d. sprendimu Nr. TS-350. Apraše nurodyta, kad į Kauno rajono savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklas (išskyrus Kauno r. Garliavos Juozo Lukšos gimnaziją ir Kauno r. Garliavos Jonučių gimnaziją) pirmumo teise priimami asmenys, gyvenantys tai mokyklai priskirtoje aptarnavimo teritorijoje. Prašymai iš asmenų, gyvenančių mokyklos aptarnavimo teritorijoje, priimami nuo

einamųjų metų sausio 1 d. iki vasario 28 d. Atsižvelgdama į pateiktų prašymų kiekį Kauno rajono taryba iki kovo 31 d. nustato klasių komplektų skaičių. Nuo balandžio 1 d. gali būti priimami prašymai į mokyklose esančias laisvas vietas ir iš asmenų, gyvenančių ne mokyklos aptarnavimo teritorijoje.

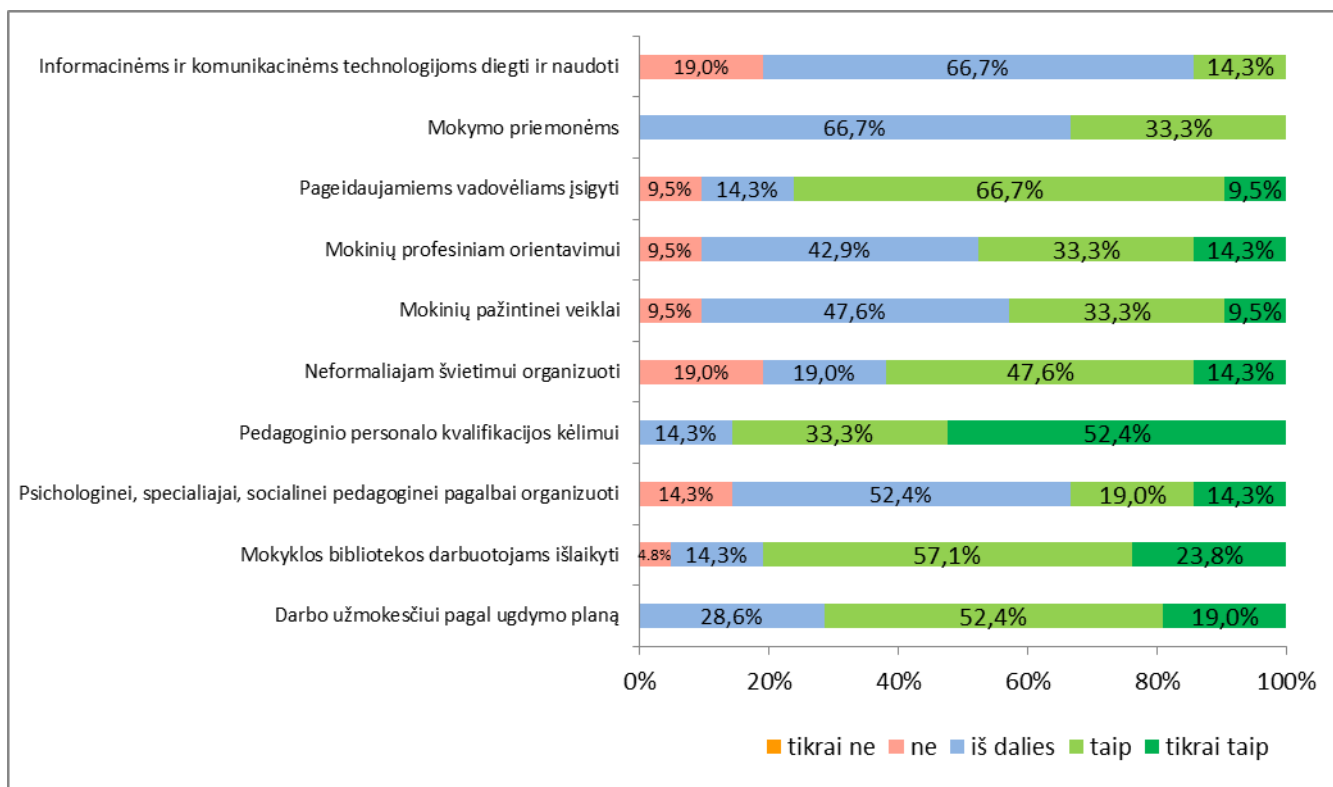
Kiekvienais metais LR Švietimo ir mokslo ministerija patvirtina mokinio krepšelio dotacijas. Švietimo ir mokslo ministerija pateikia duomenis apie patvirtintos dotacijos dydį ir panaudotas lėšas Kauno rajone nuo 2011 m. iki 2014 m. (žr. 14 pav.).

14 pav. Mokinio krepšelio dotacijos planas ir panaudojimas 2011–2014 m. Kauno rajone (sudaryta autorės pagal LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenis – Švietimo finansavimas ir aprūpinimas, 2015)

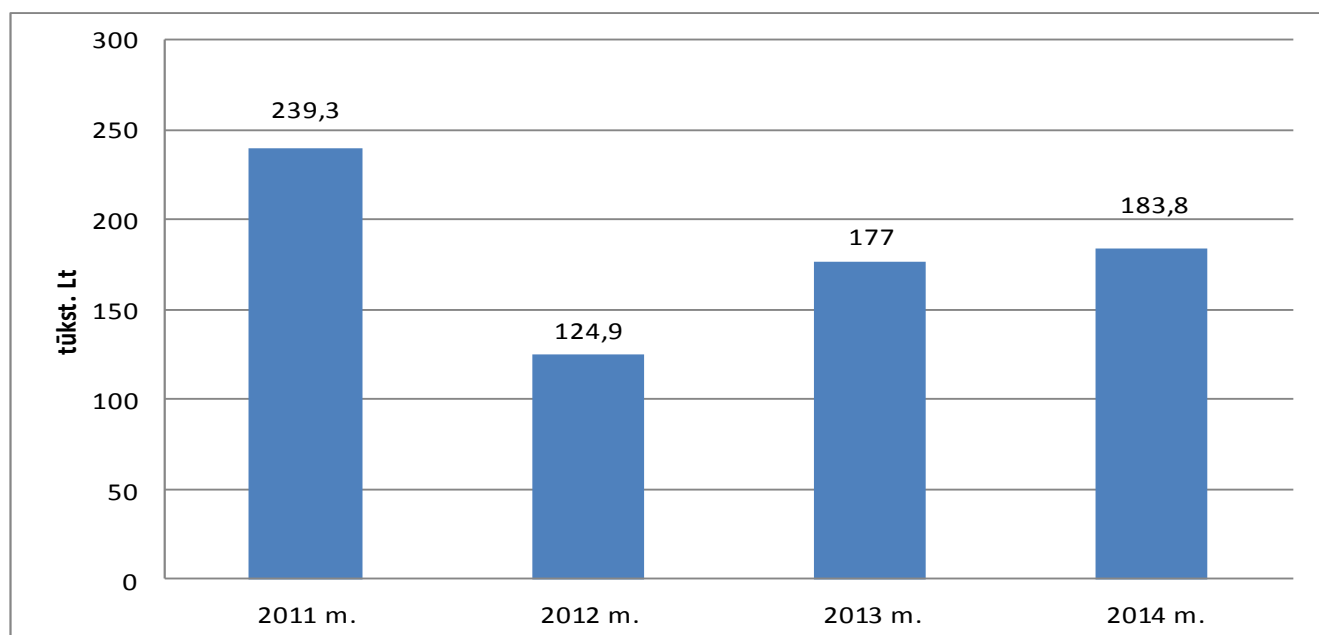
Analizuojamu laikotarpiu LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintos mokinio krepšelio dotacijos Kauno rajone mažėjo. 2011 m. buvo skirta didžiausia mokinio krepšelio dotacija (52550,3 tūkst. Lt), 2012 m. dotacija sumažėjo 2264,5 tūkst. Lt. Svarbu pastebėti, kad Švietimo ir mokslo ministerija duomenų apie mokinio krepšelio dotacijos planą 2013 m. nepateikia. 2014 m. dotacija buvo 49291,0 tūkst. Lt. Analogiškai mažėjo panaudojamų mokinio krepšelio lėšų kiekis. 2011 m. panaudota 52547,8 tūkst. Lt, tuo tarpu 2014 m. – 49291,00 tūkst. Lt (žr. 3 priedą). Galima teigti, kad mokinio krepšelio dotacijos mažėjo dėl mažėjančio mokinių skaičiaus Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklose (žr. 3 priedą). Verta pastebėti, kad analizuojamu laikotarpiu, t. y. nuo 2011 m. iki 2014 m., į valstybės biudžetą buvo grąžinamos nepanaudotos mokinio krepšelio lėšos tik 2011 m. – 2,5 tūkst. Lt (žr. 3 priedą).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar mokyklose pakanka mokinio krepšelio lėšų, skiriamų konkrečioms mokymo reikmėms tenkinti. Gauti rezultatai pateikiami 15 paveiksle (žr. p. 67).

15 pav. Atsakymų į klausimą „Ar pakanka, Jūsų vadovaujamoje mokykloje, mokinio krepšelio lėšų“ rezultatai

Respondentai nurodė, kad jų vadovaujamosiose mokyklose pakanka lėšų, skiriamų pedagoginio personalo kvalifikacijai kelti. Į šį klausimą tikrai taip ir taip atsakė 85,7% respondentų, likusieji 14,3% respondentų mano, kad jų mokyklose lėšų, skirtų pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui, pakanka iš dalies. Lėšų, skirtų kvalifikacijos kėlimui, kiekis vaizduojamas 16 paveiksle.

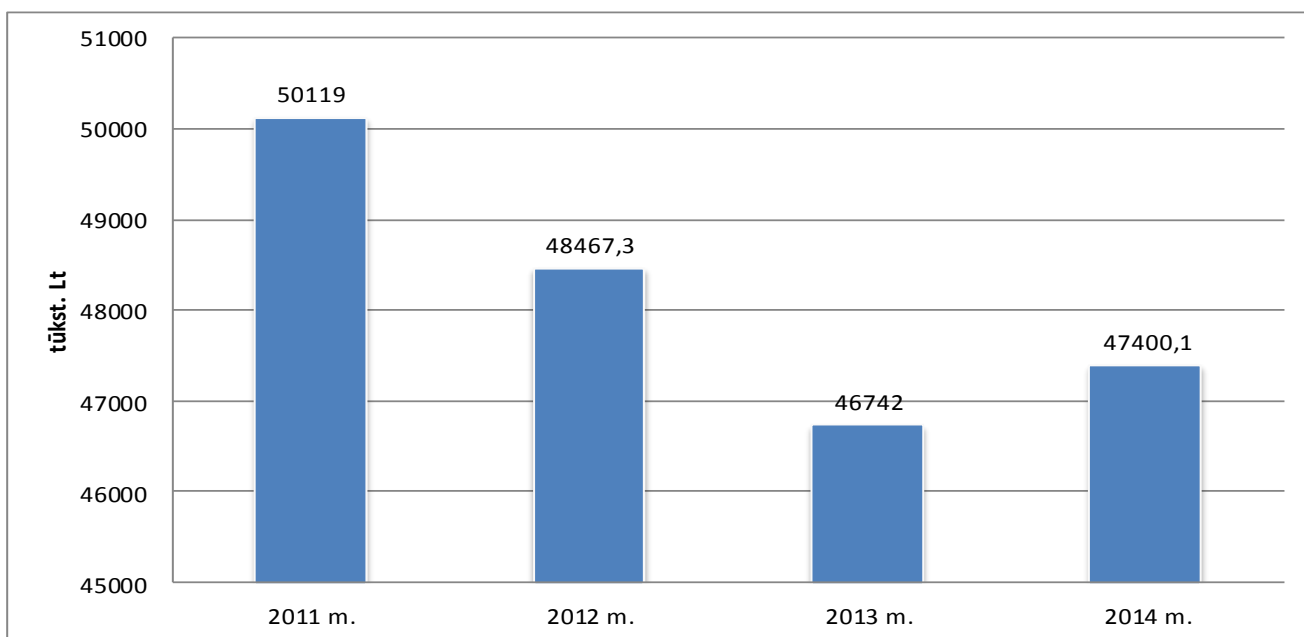

16 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui, Kauno rajone 2011–2014 m. (sudaryta autorės pagal LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenis – Švietimo finansavimas ir aprūpinimas, 2015)

Lėšų, skirtų pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui, kiekis analizuojamu laikotarpiu svyravo nuo 239,30 tūkst. Lt iki 183,80 tūkst. Lt. Didžiausias lėšų kiekis buvo skirtas 2011 m., mažiausias – 2012 m. Nuo 2013 m. skiriamos lėšos ėmė didėti.

Tyrimo metu respondentų buvo teirujamasi kiek daugiau mokinio krepšelio lėšų reikėtų skirti pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui. Dauguma respondentų (57,1%) nurodė, kad kvalifikacijos kėlimui reikėtų skirti ne daugiau, kaip 10 proc. skiriamų lėšų (žr. 6 priedą).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar pakanka mokinio krepšelio lėšų darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą ir bibliotekos darbuotojams išlaikyti. Dauguma tyrimo dalyvių nurodė, kad mokyklose, kuriose jie vadovauja, lėšų, skirtų darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą, užtenka. Tikrai taip ir taip atsakė 71,4% respondentų, iš dalies atsakė 28,6% respondentų. Respondentų, teigiančių, kad lėšų darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą, neužtenka nebuvo (žr. 15 pav.). Dauguma tyrimo dalyvių nurodė, kad lėšų, mokyklos bibliotekos darbuotojams išlaikyti, gauna pakankamai. Atsakymo variantus tikrai taip ir taip pasirinko 81,0% tyrimo dalyvių, iš dalies – 14,3%, ir tik 4,8% respondentų mano, kad lėšų, skirtų bibliotekos darbuotojams išlaikyti, nepakanka (žr. 15 pav.). Lėšų, skirtų darbo užmokesčiui (su soc. draudimu) pagal ugdymo planą, bibliotekos darbuotojams išlaikyti, kiekis pateikiamas 17 paveiksle.

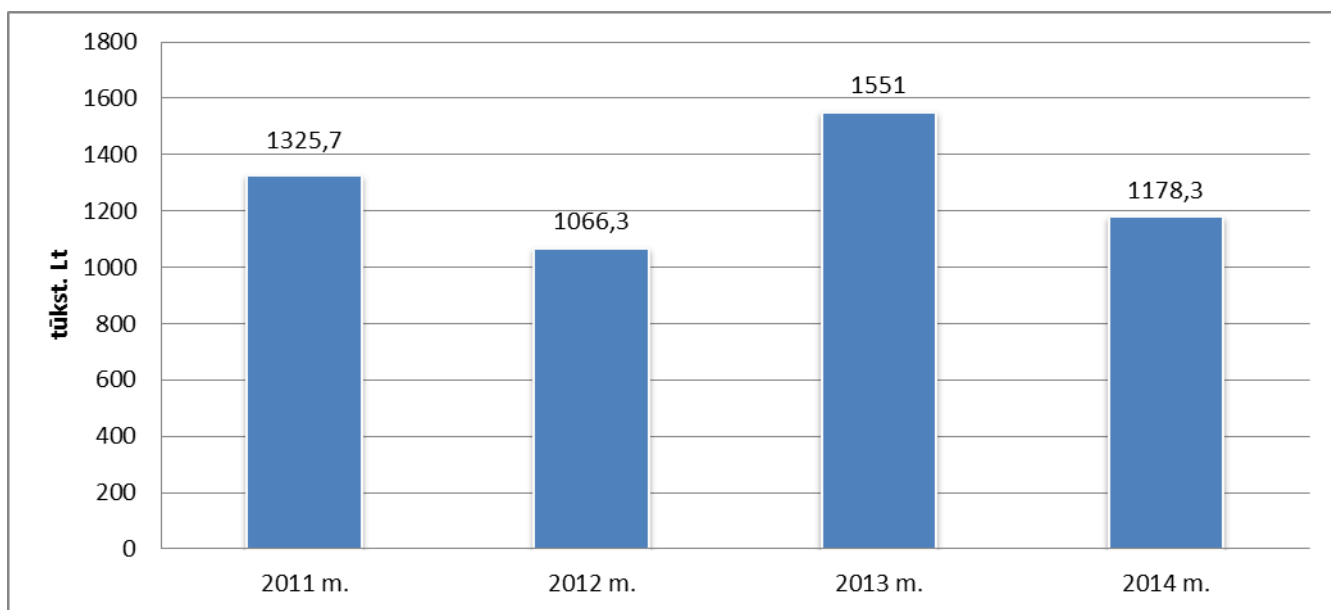
17 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą ir bibliotekos darbuotojams išlaikyti, 2011–2014 m. Kauno rajone (sudaryta autorės pagal LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenis – Švietimo finansavimas ir aprūpinimas, 2015)

Švietimo ir mokslo ministerija pateikia apibendrintus duomenis apie lėšų, skirtų darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą ir bibliotekos darbuotojams išlaikyti, kiekį. 2011 m. buvo skirtas didžiausias mokinio krepšelio lėšų kiekis, t. y. 50119,00 tūkst. Lt, 2012 m. ir 2013 m. lėšų kiekis

sumažėjo. Lyginant 2013 m. su 2014 m. lėšos, skirtos darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą ir bibliotekos darbuotojams išlaikyti, buvo padidintos 658,1 tūkst. Lt ir siekė 47400,10 tūkst. Lt.

Tyrimo metu respondentų buvo teiraujama kiek daugiau mokinio krepšelio lėšų reikėtų skirti darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą. Respondentų atsakymai pasiskirstė taip: 42,9% respondentų mano, kad reikėtų skirti 21–30% daugiau, 23,8% respondentų – 11–20 proc. daugiau, likusieji (23,8%) respondentai – iki 10 proc. (žr. 6 priedą). Taip pat buvo teiraujama kiek daugiau lėšų reikėtų skirti bibliotekos darbuotojams išlaikyti. Dauguma respondentų mano, kad šiai sričiai reikėtų skirti 11–20% daugiau (žr. 6 priedą).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar pakanka mokinio krepšelio lėšų pageidaujamiems vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti. Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad lėšų, pageidaujamiems vadovėliams įsigyti, pakanka. Atsakymo variantus tikrai taip ir taip pasirinko 76,2% tyrimo dalyvių. 14,3% tyrimo dalyvių mano, kad lėšų, skirtų vadovėliams įsigyti, užtenka iš dalies, likusieji (4,8%) respondentai, teigė, kad lėšų neužtenka (žr. 15 pav.). Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad jų mokyklose labiausiai trūksta lėšų, skirtų mokymo priemonių (žemėlapių, plakatų, dalijamosios medžiagos) įsigijimui. Atsakymo variantą iš dalies pasirinko 66,7% tyrimo dalyvių, likusieji teigė, kad lėšų, mokymo priemonėms, užtenka (33,3%) (žr. 15 pav.). Lėšų, skirtų vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms, kiekis pateikiamas 18 paveiksle.

18 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms, 2011–2014 m. Kauno rajone (sudaryta autorės pagal LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenis – Švietimo finansavimas ir aprūpinimas, 2015)

Švietimo ir mokslo ministerija pateikia apibendrintus duomenis apie lėšų, skirtų vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti, kiekį. Iš pateiktų duomenų matoma, kad mažiausias lėšų kiekis buvo skirtas 2012 m., didžiausias 2013 m. Atsižvelgiant į respondentų nuomonę, kad lėšų

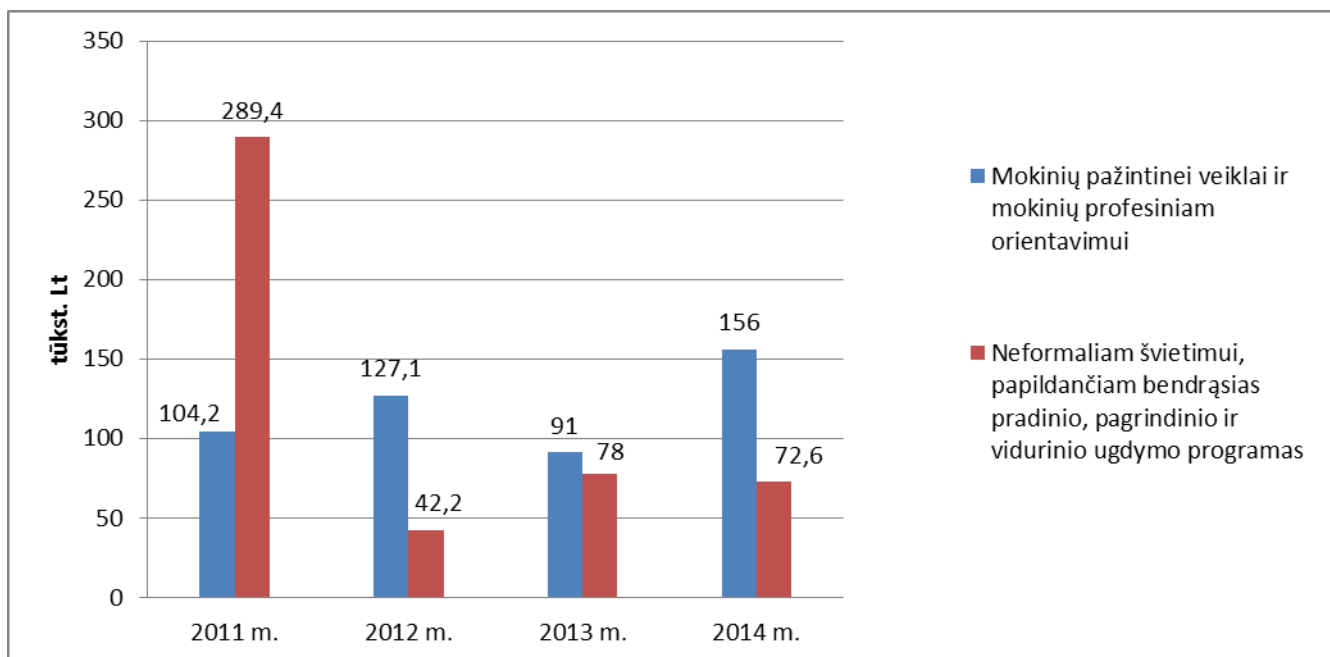
pageidaujamiems vadovėliams įsigyti pakanka, galima teigti, kad mokyklos naujų vadovėlių kiekvienais metais neperka. Nauji vadovėliai perkami esant poreikiui: pasikeitus ugdymo programai, susidėvėjus turimiems vadovėliams. Tyrimo metu respondentų buvo teiraujama kiek daugiau mokinio krepšelio lėšų reikėtų skirti pageidaujamiems vadovėliams įsigyti. Tyrimo dalyvių atsakymai pasiskirstė taip: 42,9% respondentų mano, kad reikia skirti 21–30% daugiau, 23,8% respondentų – 11–20%, likusiųjų respondentų atsakymai pateikiami 6 priede. Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad jų mokyklose trūksta lėšų, skirtų mokymo priemonių (žemėlapių, plakatų, dalijamosios medžiagos) įsigijimui. Siekiant užtikrinti šiuolaikišką, kokybišką ugdymą mokyklos turi pasirinkti mokymo priemones iš itin didelės pasiūlos. Įsigytos priemonės gali greitai susidėvėti ar būti sunaudojamos (dalijamoji medžiaga), todėl jas nuolatos reikia atnaujinti. Dauguma tyrimo dalyvių (42,9%) nurodė, kad mokymo priemonėms įsigyti turėtų būti skiriama 41–50% lėšų daugiau, o 38,1% tyrimo dalyvių nurodė, kad iki 30% daugiau (žr. 6 priedą).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar pakanka mokinio krepšelio lėšų, skirtų neformaliajam švietimui organizuoti. Tyrimo dalyviai mano, kad lėšų, skirtų neformaliajam švietimui organizuoti, pakanka. Atsakymo variantus tikrai taip ir taip pasirinko 61,9% tyrimo dalyvių, iš dalies – 19,0% tyrimo dalyvių, atsakymo variantą ne – 19,0% tyrimo dalyvių (žr. 15 pav.). LR Švietimo ir mokslo ministerija nurodo, kad Kauno rajone 2011 m. buvo skirtas didžiausias lėšų kiekis neformaliajam švietimui organizuoti (289,40 tūkst. Lt), 2012 m. skirtas mažiausias lėšų kiekis (42,20 tūkst. Lt), 2013 m. lėšų kiekis buvo padidintas iki 78,00 tūkst. Lt, o 2014 m. sumažintas iki 72,6 tūkst. Lt (žr. 19 pav., p. 71). tyrimo dalyvių buvo teiraujama kiek daugiau lėšų reikėtų skirti neformaliajam ugdymui organizuoti, jų vadovaujamoje mokykloje. Dauguma tyrimo dalyvių (47,6%) teigė, kad lėšos šiais sričiai turėtų būti padidintos 31–40% (žr. 6 priedą).

Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti ar mokyklose pakanka lėšų, mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui organizuoti. Respondentų nuomone, lėšų, skiriamų mokinių pažintinei veiklai organizuoti, mokyklose trūksta. 47,6% respondentų mano, kad lėšų, mokinių pažintinei veiklai, pakanka tik iš dalies, o likusieji (9,5%) mano, kad lėšų nepakanka, 42,9% tyrimo dalyvių mano, kad šių lėšų pakanka (pasirinkti atsakymo variantai tikrai taip ir taip) (žr. 15 pav.).

Respondentų nuomone, lėšų, skiriamų mokinių profesiniam orientavimui, mokyklose trūksta. 42,9% tyrimo dalyvių teigė, kad lėšų, profesiniam orientavimui, pakanka tik iš dalies, o 9,5% tyrimo dalyvių teigė, kad lėšų nepakanka, 47,6% tyrimo dalyvių teigė, kad lėšų pakanka (pasirinkti atsakymo variantai tikrai taip ir taip) (žr. 15 pav.).

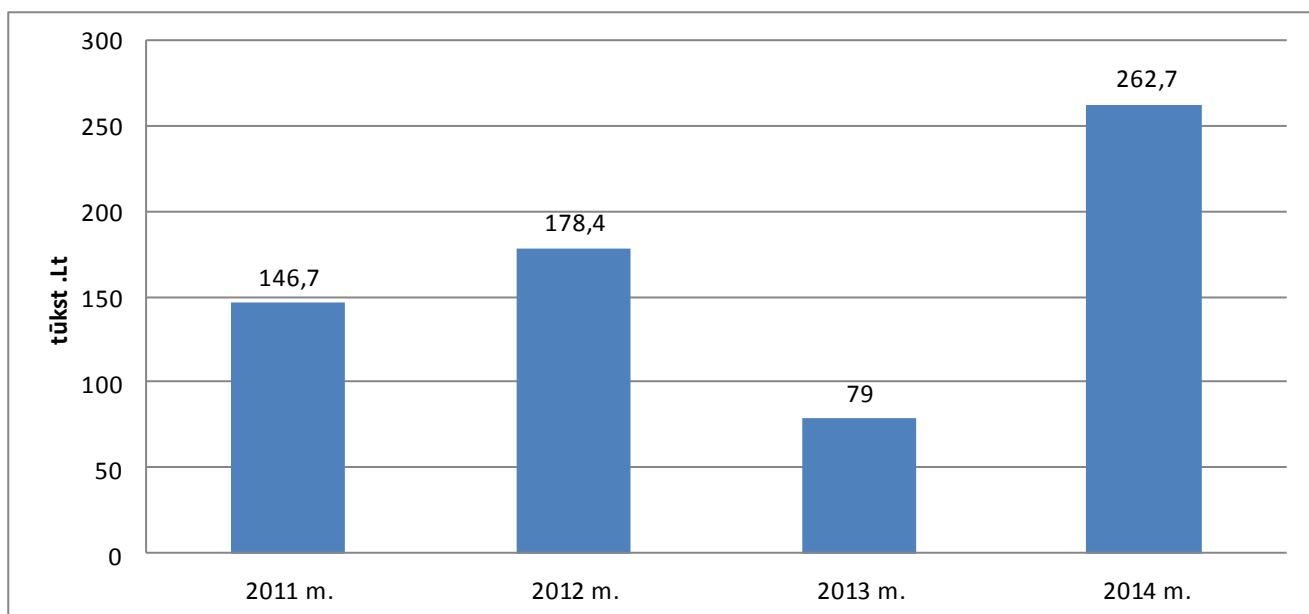
Lėšų, skirtų neformaliajam švietimui, pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui, kiekis vaizduojamas 19 paveiksle.

19 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos neformaliojo švietimo, pažintinės veiklos ir profesinio orientavimo organizavimui, 2011–2014 m. Kauno rajone (sudaryta autorės pagal LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenis – Švietimo finansavimas ir aprūpinimas, 2015)

Švietimo ir mokslo ministerija pateikia apibendrintus duomenis apie lėšų, skirtų mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui, kiekį. Analizuojamu laikotarpiu lėšų kiekis svyravo nuo 91,00 tūkst. Lt iki 156,00 tūkst. Lt. Verta pastebėti, kad 2014 m. buvo skirta daugiausia lėšų. Dauguma tyrimo dalyvių (57,1%) nurodė, kad pažintinei mokinių veiklai organizuoti turėtų būti skiriama 31–60% daugiau, 33,3% tyrimo dalyvių nurodė, kad iki 30% daugiau, o likusieji (9,5%) respondentai nurodė, kad 61–100% daugiau (žr. 6 priedą). Dauguma tyrimo dalyvių (76,2%) mano, kad mokinių profesiniam orientavimui reikia skirti iki 30% lėšų daugiau, 9,5% tyrimo dalyvių mano, kad 31–60% lėšų daugiau, 14,3% tyrimo dalyvių – 61–100% lėšų daugiau (žr. 6 priedą). Lėšos, skiriamos profesiniam mokinių orientavimui, yra ypač svarbios. Profesinio orientavimo veikla suteikia mokiniams galimybę susipažinti su įvairiomis profesijomis ir apsispręsti kokią veiklos sritį pasirinkti tolimesniame gyvenime.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar pakanka mokinio krepšelio lėšų, skirtų informacinėms ir komunikacinėms technologijoms mokykloje diegti ir naudoti. Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad mokykloje, kurioje jie vadovauja, lėšų, informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti, pakanka tik iš dalies (66,7%), 14,3% respondentų teigė, kad lėšų pakanka, o likusieji (19,0%) respondentai nurodė, kad lėšų nepakanka (žr. 15 pav.). Lėšų, skirtų informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti, kiekis vaizduojamas 20 paveiksle.

20 pav. Mokinio krepšelio lėšos, skirtos informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti, Kauno rajone 2011–2014 m. (sudaryta autorės pagal LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenis – Švietimo finansavimas ir aprūpinimas, 2015)

Analizuojamu laikotarpiu lėšų, informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti, kiekis svyravo nuo 79,00 tūkst. Lt iki 262,70 tūkst. Lt. Mažiausia lėšų dalis buvo skirta 2013 m., tuo tarpu 2014 m. skirta 3,3 kartus daugiau, t. y. 262,70 tūkst. Lt. Tyrimo dalyvių buvo teirujamasi kiek daugiau lėšų reikėtų skirti informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti jų vadovaujamoje mokykloje. Dauguma (71,4%) respondentų nurodė, kad lėšos šiai sričiai turėtų būti didesnės 31–60%, 14,3% respondentų nurodė, kad lėšos turėtų būti iki 30% didesnės, o likusieji 14,3% respondentų – 61–100% (žr. 6 priedą).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar pakanka mokinio krepšelio lėšų, skirtų pedagoginei, specialiajai pedagoginei ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti. Dauguma respondentų teigė, kad lėšų, skirtų pedagoginei, specialiajai pedagoginei, socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti, pakanka tik iš dalies (52,4%). 33,3% respondentų nurodė, kad lėšų pakanka, nes pasirinko atsakymo variantus taip ir tikrai taip (žr. 15 pav.). Švietimo ir mokslo ministerija nurodo, kad 2011 m. buvo skirta 235,50 tūkst. Lt, 2012 m. – 233,70 tūkst. Lt, 2013 m. – 241,00 tūkst. Lt, 2014 m. – lėšų pedagoginei, specialiajai pedagoginei ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti nebuvo skirta (žr. 3 priedą). Daugiau nei pusė tyrimo dalyvių (71,4%) nurodė, kad pedagoginei, specialiajai pedagoginei ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti turėtų būti skiriama iki 30% lėšų daugiau, likusieji (28,6%) 31–60% daugiau lėšų (žr. 6 priedą).

71,4% tyrimo dalyvių nurodė, kad jų vadovaujamoje mokykloje mokinio krepšelio lėšos panaudojamos efektyviai ir racionaliai, 66,7% tyrimo dalyvių nurodė, kad mokykla, kuriai jie vadovauja, gauna pakankamą kiekį lėšų, kokybiškoms švietimo paslaugoms užtikrinti (žr. 5 priedą).

Tyrimo metu buvo surinkti duomenys apie mokinių skaičių ir lėšų trūkumą Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklose. Kadangi abu anketoje pateikiami klausimai yra ranginiai, ryšiui nustatyti naudojamas Spirmeno koreliacijos koeficientas. 8 lentelėje pateikti koreliacijos koeficientai tarp visų 6 anketos klausimo punktų ir 4 klausimo. Išvados apie ryšio buvimą daromos remiantis p reikšme. Jeigu $p < 0,05$ teigiama, kad koreliacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas.

8 lentelė. Ryšys tarp mokinių skaičiaus ir lėšų trūkumo Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklose

Ar pakanka, Jūsų vadovaujamoje mokykloje, mokinio krepšelio lėšų?	Koeficiento reikšmė	Kiek Jūsų vadovaujamoje mokykloje mokosi mokinių?
Darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą	r	0,085
	p	0,716
Mokyklos bibliotekos darbuotojams išlaikyti	r	0,211
	p	0,360
Psichologinei, specialiajai pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti	r	0,461
	p	0,035
Pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui	r	0,187
	p	0,417
Neformaliajam švietimui organizuoti	r	0,104
	p	0,653
Mokinių pažintinei veiklai	r	0,356
	p	0,113
Mokinių profesiniam orientavimui	r	0,158
	p	0,495
Pageidaujamiems vadovėliams įsigyti	r	-0,239
	p	0,296
Mokymo priemonėms (žemėlapiai, plakatai, dalomoji medžiaga ir t. t.)	r	0,077
	p	0,740
Informacinėms ir komunikacinėms technologijoms (IKT) diegti ir naudoti	r	0,328
	p	0,147

Nustatytas tik vienas statistiškai reikšmingas ryšys tarp lėšų kiekio psichologinei, specialiajai pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti ir mokinių skaičiaus mokykloje ($r = 0,461$, $p < 0,05$). Šį ryšį galime paaiškinti taip: kuo didesnis mokinių skaičius mokykloje, tuo labiau pakanka lėšų psichologinei, specialiajai pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti.

Tyrimo dalyvių buvo prašoma nurodyti svarbiausius mokinio krepšelio, kaip mokyklų finansavimo instrumento, neigiamus bruožus. Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklų direktoriai nurodė šiuos mokinio krepšelio neigiamus bruožus: stinga lėšų pilnaverčiam mokinių neformaliajam švietimui, pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui organizuoti, mokymo priemonėms įsigyti,

informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti, lėšų perskirstymas tarp eilučių leidžiamas tik kalendorinių metų gale.

Tyrimo dalyvių buvo prašoma nurodyti svarbiausius mokinio krepšelio, kaip mokyklų finansavimo instrumento, teigiamus bruožus. Kauno rajono bendrojo ugdymo mokyklų direktoriai nurodė šiuos mokinio krepšelio privalumus: galimybė perskirstyti mokinio krepšelio lėšas iš vienos eilutės į kitą eilutę, mokinio krepšelis sudaro sąlygas skaidresniam ir proporcingesniam mokyklos finansavimui, skatina mokyklas gerinti ugdymo kokybę ir tokiu būdu pritraukti didesnę mokinių skaičių, užtikrina pedagoginio personalo darbo užmokesčio stabilumą, sudaro sąlygas mokinių pažintinės veiklos, profesinio orientavimo organizavimui, mokykla tiksliai žino kokio dydžio mokinio krepšelio biudžetą gaus ir gali planuoti racionalų jo panaudojimą.

Tyrimo dalyviai pateikė pasiūlymus ką reikėtų daryti, kad mokinio krepšelis, kaip mokyklų finansavimo instrumentas, taptų dar efektyvesnis ir racionalesnis. Respondentų nuomone savivaldybės administracija turėtų griežčiau kontroliuoti ar mokinio krepšelio lėšos panaudojamos tikslingai. Savivaldybės taryba mokykloms, kurioms trūksta mokinio krepšelio lėšų, turėtų leisti skirti tik minimalius tarnybinių atlyginimų koeficientus pedagoginiams darbuotojams išlaikyti ir riboti tokių mokyklų lėšas, skiriamas už papildomus darbus (priedai, priemokos). Mokykloms, nevykdančioms šių reikalavimų, neskirti papildomo finansavimo perskirsčius kitų (rentabilių mokyklų) lėšas. Tyrimo dalyviai nurodė, kad turėtų būti nustatytas ilgesnis laikotarpis mokinių suregistravimui Mokinių registre, nes didelės mokyklos nespėja to padaryti iki rugsėjo 5 d. Respondentų nuomone, mokykloms turi būti suteikta daugiau savarankiškumo perskirstant mokinio krepšelio lėšas.

Apibendrinant tyrimo duomenis, galima teigti, kad mokinio krepšelio principas skaidrina švietimo sistemos finansavimą, skatina mokyklų konkurenciją, daro teigiamą įtaką mokyklos finansavimui bei užtikrina racionalesnę lėšų paskirstymą ir panaudojimą, tačiau mokinio krepšelis neužtikrina moksleiviams ir jų tėvams galimybės pasirinkti mokyklą. Antrinė kiekybinių duomenų analizė atskleidė, kad didžioji mokinio krepšelio lėšų dalis 2011-2014 m. Kauno rajone buvo skirta darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą ir bibliotekos darbuotojams išlaikyti, vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti. Mažiausia mokinio krepšelio lėšų dalis buvo skirta informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti, neformaliajam ugdymui, mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui. Remiantis tyrimo duomenimis bendrojo ugdymo mokyklose labiausiai trūksta lėšų, skirtų mokymo priemonių (žemėlapiams, plakatams, dalijamai medžiagai) įsigijimui bei informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti.

IŠVADOS

1. Išanalizavus bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo teorinius ypatumus galima daryti tokias išvadas:

1.1. Finansavimą bendrojo ugdymo mokykloms skiria: centrinė valdžia, vietos valdžia. Praktikoje dominuoja finansavimo modeliai, kai finansavimo šaltinius skiria skirtingi valdžios lygiai: centrinė valdžia, centrinė ir vietos valdžia arba vietos valdžia.

1.2. Bendrojo ugdymo mokyklos dažniausiai finansuojamos naudojant finansavimo formulę su keliais kintamaisiais, pagal kuriuos skiriama tam tikra pinigų suma. Pagrindiniai kintamieji, naudojami mokyklų finansavimo formulėse: mokinių skaičius, klasės lygis, mokinių mokymosi poreikiai, ugdymo planas ir ugdymo programos, individualios mokyklos charakteristikos.

2. Atlikus Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo analizę galima daryti tokias išvadas:

2.1. Lietuvoje bendrojo ugdymo mokyklos finansuojamos pagal finansavimo formulę. LR Švietimo ir mokslo ministerija dotaciją, apskaičiuotą pagal finansavimo formulę, skiria savivaldybėms, o šios gautą dotaciją paskirsto mokykloms. Lėšos mokykloms skiriamos ne pagal realų, bet pagal „sutartinių“ mokinių skaičių. Šis gaunamas realų mokinių skaičių padauginus iš nustatyto dydžio koeficientų. Veiksniai, įtakoiantys sutartinių mokinių apskaičiavimo koeficientus: mokyklos tipas, ugdymo koncentras, mokyklos dydis, mokinių skaičius klasėje, specialieji poreikiai, vieta, kurioje veikia mokykla.

2.2. Pagrindiniai Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo šaltiniai – valstybės biudžetas, savivaldybės biudžetų asignavimai ir kitos lėšos (tarptautinių ir užsienio fondų, organizacijų lėšos, paramos lėšos, mokyklų gautos pajamos, investicinės lėšos į švietimą). Savivaldybių biudžetų asignavimai skiriami nepedagoginiam personalui išlaikyti, veiklos prekių ir paslaugų, gamybos priemonių finansavimui. Iš valstybės biudžeto skiriamos lėšos mokymo reikmėms tenkinti, t. y. „mokinio krepšelis“.

2.3. Antrinė kiekybinių duomenų analizė atskleidė, kad mokinio krepšelis nuo 2002 m. iki 2015 m. padidėjo du kartus: nuo 1521 Lt iki 3384 Lt (980 eurų). Įtakos mokinio krepšelio augimui turėjo: padidėjęs bazinis mokinio krepšelio koeficientas, padidėjusi bazinė mėnesinė alga, augo vidutinio sąlyginio pedagogo tarifinio atlygio koeficientas, keitėsi mokymo reikmių koeficientai ir buvo įvestos naujos mokymo reikmės.

3. Įvertinus atlikto tyrimo rezultatus, galima daryti tokias išvadas:

3.1. Įgyvendinti šie bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslai: mokinio krepšelio principas skaidrina švietimo sistemos finansavimą, mokinio krepšelis skatina mokyklų konkurenciją, daro teigiamą įtaką mokyklos finansavimui, užtikrina racionalesnį lėšų paskirstymą ir panaudojimą,

užtikrina kokybišką mokinių ugdymą, garantuoja ugdymo įvairovės įgyvendinimą (neformalusis švietimas, mokinių pažintinės veiklos, profesinio orientavimo organizavimas).

Mokinio krepšelis neužtikrina moksleiviams ir jų tėvams galimybės pasirinkti ugdymo įstaigos. Savivaldybių tarybos yra priėmusios tvarkas, reglamentuojančias mokinių priėmimą į konkrečias savivaldybių mokyklas. Tvarkose numatytos mokyklų aptarnavimo teritorijos iš kurių pirmumo teise priimami mokiniai. Mokiniai, kurie nori mokytis mokykloje, bet gyvenamąją vietą yra deklaravę kitos mokyklos aptarnavimo teritorijoje, gali būti priimami tik tuo atveju, jeigu mokykloje yra laisvų vietų.

3.2. Tyrimas atskleidė, kad bendrojo ugdymo mokyklose, mokinio krepšelio lėšų pakanka: pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui, mokyklos bibliotekos darbuotojams išlaikyti, darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą bei pageidaujamiems vadovėliams įsigyti.

Remiantis tyrimo duomenimis bendrojo ugdymo mokyklose labiausiai trūksta lėšų, skirtų mokymo priemonių (žemėlapių, plakatų, padalomosios medžiagos) įsigijimui bei informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti. Dauguma tyrimo dalyvių nurodė, kad informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti reikėtų skirti 31–60 proc. daugiau lėšų, mokymo priemonių įsigijimui – 31–60 proc. daugiau lėšų.

3.3. Antrinė kiekybinių duomenų analizė atskleidė, kad didžioji mokinio krepšelio lėšų dalis 2011–2014 m. Kauno rajone buvo skirta darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą ir bibliotekos darbuotojams išlaikyti (192728,40 tūkst. Lt), vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti (5121,30 tūkst. Lt). Mažiausia mokinio krepšelio lėšų dalis buvo skirta informacinėms ir komunikacinėms technologijoms diegti ir naudoti (666,80 tūkst. Lt), neformaliajam ugdymui (482,20 tūkst. Lt), mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui (478,30 tūkst. Lt).

REKOMENDACIJOS

Įvertinus atliktos analizės rezultatus galima pateikti šias rekomendacijas:

1. Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikoje turėtų būti numatyta galimybė mokykloms pačioms, pagal savo poreikius, planuoti, perskirstyti ar taupyti mokinio krepšelio lėšas.
2. Reikalingas teisės aktas, kuriame būtų detalai išdėstytas mokinio krepšelio metodikos pritaikymas, veikimas, numatytos sankcijos už metodikos reikalavimų nesilaikymą.
3. Mokykloms mokinio krepšelio lėšos skirstomos vadovaujantis Mokinių registro duomenimis, todėl būtina užtikrinti Mokinių registro duomenų tikslumą ir patikimumą. Būtina nustatyti kontrolės priemones, kurios neleistų užregistruoti mokinio Mokinių registre anksčiau, negu sudaryta mokymo sutartis.
4. Reikalinga pratęsti „Informacijos, kurios reikia mokinio krepšelio lėšų sumai apskaičiuoti, teikimo Švietimo informacinių technologijų centrui tvarkos aprašo“ 4 punkte numatytą mokinių užregistravimo į mokyklą terminą, pagal kurį skaičiuojamos mokinio krepšelio lėšos konkrečioms mokykloms.
5. Būtina rengti ir teikti metodinę pagalbą švietimo įstaigoms mokinio krepšelio lėšų panaudojimo klausimais.
6. Svarbu užtikrinti informacijos apie mokinio krepšelio lėšų panaudojimą mokyklose sklaidą. Švietimo valdymo informacinės sistemos skiltyje „Bendrieji savivaldybių rodikliai“ numatyta rodiklių grupė „Indėlio rodikliai“, kurioje būtina skelbti informaciją apie mokinio krepšelio, mokyklos ūkio lėšų panaudojimą.

LITERATŪRA

1. Aleknavičienė, V. (2005). *Finansai ir kreditas*. Kaunas: Enciklopedija.
2. Atkinson, M., Lamont, E., Gulliver, C., White, R., Kinder, K. (2005). *School Funding: a Review of Existing Models in European and OECD Countries* (LGA Research Report 3/05). Slough: National Foundation for Educational Research [žiūrėta 2015 03 28]. Prieiga per internetą: http://www.nfer.ac.uk/publications/ESF01/ESF01_home.cfm.
3. Babylon dictionary [žiūrėta 2015 03 21]. Prieiga per internetą: <http://dictionary.babylon.com/>.
4. Bagdonienė, L., Hopenienė, R. (2009). *Paslaugų marketingas ir vadyba*. Kaunas: Technologija.
5. Baker, B. D., Sciarra, D. G., Farrie, D. (2014). *Is School Funding Fair? A National Report Card*. Newark: Education Law Center [žiūrėta 2015 03 22]. Prieiga per internetą: http://www.schoolfundingfairness.org/National_Report_Card_2014.pdf.
6. Bartaševičius, R. (2012). Švietimo decentralizacija ir savivaldybių funkcijos. *Švietimo naujienos, Nr. 1 (312)*, 1-12.
7. Bischoff, C. (Ed.). (2009). *Public Money for Public Schools: Financing Education in South Eastern Europe*. Budapest: Open Society Institute.
8. Buckūnienė, O., Meidūnas, V., Puzinauskas P. (2003). *Lietuvos finansų sistema: mokomoji knyga*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
9. Čaikovski, A. (2007). Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo: funkcijos ir įgaliojimai. *Jurisprudencija, 6 (96)*, 90–96.
10. Eurydice, (2007). *School Autonomy in Europe. Policies and Measures* [žiūrėta 2015 04 02]. Prieiga per internetą: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/090EN.pdf.
11. Eurydice (2014). *Mokyklų finansavimas Europoje: mechanizmai, metodai ir kriterijai* [žiūrėta 2015 03 15]. Prieiga per internetą: http://eacea.ec.europa.eu/education/Eurydice/documents/thematic_reports/170LT.pdf.
12. Euroguidance (2015). *Lietuvos švietimo sistema* [žiūrėta 2015 03 15]. Prieiga per internetą: <http://www.euroguidance.lt/education/site/showmap#mainMenu>.
13. Euroguidance Lietuva/ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas (2005). *Švietimas ir profesinis orientavimas Lietuvoje* [žiūrėta 2015 03 15]. Prieiga per internetą: <http://www.manager.lt/content/files/76188917748304f1ed7327.pdf>.
14. Europos Komisija (2012). *Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Švietimo persvarstymas. Investavimas į gebėjimus siekiant geresnių socialinių ir ekonominių rezultatų* [žiūrėta 2015 04 02]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0669&from=EN>.

15. Europos Sąjungos taryba (2013). Tarybos išvados dėl investicijų į švietimą ir mokymą. Veikla, susijusi su komunikatu „Švietimo persvarstymas. Investavimas į gebėjimus siekiant geresnių socialinių ir ekonominių rezultatų“ ir 2013 m. metine augimo apžvalga [žiūrėta 2015 04 02]. Prieiga per internetą: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013XG0305\(01\)&from=LT](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013XG0305(01)&from=LT)>.
16. Fazekas, M. (2012). School Funding Formulas – Review of Main Characteristics and Impacts. OECD Education Working Papers, 74 [žiūrėta 2015 03 22]. Prieiga per internetą: <<http://dx.doi.org/10.1787/5k993xw27cd3-en>>.
17. Finkler, S. A. (2005). *Financial Management for Public, Health, and Not-for-Profit Organizations*. 2nd ed. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
18. Gaulė, E. (2009). Viešojo sektoriaus finansų valdymas. Kn. A. Raipa (red.). *Įvadas į viešąjį valdymą* (pp. 133–150). Kaunas: Technologija.
19. Gudelis, D. (2010). Pagrindinės viešojo administravimo sąvokos. Kn. V. Smalskys (red.). *Viešasis valdymas* (pp. 23–40). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
20. Guthrie, J. W. (2006). Modern Education Finance: How It Differs From the Old and the Analytic and Data Collection Changes it Implies. *Education Finance and Policy*, 1, 3–16.
21. Hanushek, E. A. (2005). Science Violated: Spending Projections and the „Costing Out“ of an Adequate Education. In E. A. Hanushek (Ed.). *Courting Failure: How School Finance Lawsuits Exploit Judges' Good Intentions and Harm our Children* (pp. 257–313). Stanford: Hoover Institution Press.
22. Harrison, M. (2004). Education Matters: Government, Markets and New Zealand School [žiūrėta 2015 04 03]. Prieiga per internetą: <<http://nzinitiative.org.nz/site/nzinitiative/files/publications/education%20matters%20government,%20markets%20and%20new%20zealand%20schools%20-%202004.pdf>>.
23. Yinger, J. (Ed.). (2004). *Helping Children Left Behind: State Aid and the Pursuit of Educational Equity*. Cambridge: MIT Press.
24. Jeffrey, M. P., Osher, D. (2006). Understanding the New Environment of Public School Funding: How Student Support Services Are Funded. In C. Franklin, M. B. Harris, P. Allen-Meares (Eds.). *The School Services Sourcebook: a Guide for School-Based Professionals* (pp. 1077–1093). Oxford: Oxford University Press.
25. Jespersen, C. (2002). The Taximeter System. In D. Dohmen and B. A. Cleuvers (Eds.). *Financing Further Education and Lifelong Learning* (pp. 80–91). Köln.
26. Kazlauskienė, V. (2012). *Finansai: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
27. Kilvert, P. (2001). Partnerships 21. *International Education Journal*, 2 (1), pp. 1–9 [žiūrėta 2015 04 03]. Prieiga per internetą: <<http://openjournals.library.usyd.edu.au/index.php/IEJ/article/view/6773/7418>>.
28. Kendall, L., O'Donnell, L., Golden, S., Ridley, K., Machin, S., Rutt, S., McNally, S., Meghir, I. S. C., Stoney, S., Morris, M., West, A., Noden, P. (2005). Excellence in Cities: The National Evaluation of a Policy to Raise Standards in Urban Schools 2000–2003 [žiūrėta 2015 04 07]. Prieiga per internetą:

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/http://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/RR675a.pdf>>.

29. Kučaidze, N., Miškinis, A. (2012). Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo sistema. *1st International Scientific Conference „Problems of Tax Policy“* (pp. 18-30). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

30. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras (2012). Lietuvos kvalifikacijų sandaros susiejimo su Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijos sandara ir Europos aukštojo mokslo erdvės kvalifikacijų sandara ataskaita [žiūrėta 2015 03 15]. Prieiga per internetą:

<http://www.kpmc.lt/LTKS_EKS/LTKS_EKS_ataskaita.pdf>.

31. Lane, J. E. (2001). *Viešasis sektorius: sąvokos, modeliai ir požiūriai*. Vilnius: Margi raštai.

32. Langvinienė, N., Vengrienė, B. (2005). *Paslaugų teorija ir praktika: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.

33. Lee, V., Wong, E. (2002). Education Voucher System. Hong Kong: Research and Library Services, Division Legislative Council Secretariat [žiūrėta 2015 03 21]. Prieiga per internetą:

<<http://www.legco.gov.hk/yr01-02/english/sec/library/0102rp06e.pdf>>.

34. Levačic, R., Downes, P. (Eds.). (2004). *Formula Funding of Schools, Decentralization and Corruption: a Comparative Analysis*. Paris: IIEP's Printshop [žiūrėta 2015 04 02]. Prieiga per internetą:

<<http://www.unesco.org/iiep/PDF/pubs/F167.pdf>>.

35. Levačic, R., Ross, K., Caldwell, B., Odden, A. (2000). Funding Schools by Formula: Comparing Practice in Five Countries. *Journal of Education Finance*, 3, 489-516.

36. Levačic, R. (2008). Funding Schools by Formula. In N. C. Soguel and P. Jaccard (Eds.). *Governance and Performance of Education Systems* (pp. 205-245). Netherlands: Springer.

37. Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). *Valstybės finansai: vadovėlis*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

38. Li, X., (2008). A Tale Of Two Provinces: Who Makes Stronger Vertical Equity Efforts. *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, 83, 1–19.

39. Lietuvos laisvosios rinkos instituto pasiūlymai dėl bendrojo lavinimo sistemos gerinimo [žiūrėta 2015 03 21]. Prieiga per internetą:

<http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/lri_pasiulymai_del_bendrojo_lavinimo_sistemos_gerinimo/5410>.

40. Lietuvos Respublikos 2015 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XII-1408. *TAR*, 2014, Nr. 20611.

41. Lietuvos Respublikos 2014 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XII-659. *Žin.*, 2013, Nr. 140-7044.

42. Lietuvos Respublikos 2013 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XII-65. *Žin.*, 2012, Nr. 153-7823.

43. Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XI-1823. *Žin.*, 2011, Nr. 163-7741.

44. Lietuvos Respublikos 2011 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XI-1210. *Žin.*, 2010, Nr. 151-7712.

45. Lietuvos Respublikos 2010 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XI-563. *Žin.*, 2009, Nr. 152-6822.

46. Lietuvos Respublikos 2009 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XI-96. *Žin.*, 2008, Nr. 149-6020.

47. Lietuvos Respublikos 2008 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. X-1353. *Žin.*, 2007, Nr. 132.

48. Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. X-963. *Žin.*, 2006, Nr. 138-5267.

49. Lietuvos Respublikos 2006 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. X-433. *Žin.*, 2005, Nr. 150-5462.

50. Lietuvos Respublikos 2005 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. IX-2550. *Žin.*, 2004, Nr. 171-6303.

51. Lietuvos Respublikos 2004 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. IX-1884. *Žin.*, 2003, Nr. 121-5466.

52. Lietuvos Respublikos 2003 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. IX-1227. *Žin.*, 2002, Nr. 124-5619.

53. Lietuvos Respublikos 2002 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. IX-643. *Žin.*, 2001, Nr. 110-3990.

54. Lietuvos Respublikos Biudžetinių įstaigų įstatymas Nr. I-1113. *Žin.*, 1995, Nr. 104-2322; 2010, Nr. 15-699.

55. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas Nr. I-1489. *Žin.*, 1991, Nr. 23-593, 2011, Nr. 38-1804.

56. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. ISAK-2422 „Dėl finansavimo šaltinių klasifikatoriaus patvirtinimo“. *Žin.*, 2007, Nr. 135-5512.

57. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugpjūčio 24 d. įsakymas Nr. V-1557 „Dėl Informacijos, kurios reikia mokinio krepšelio lėšų sumai apskaičiuoti, teikimo Švietimo informacinių technologijų centrui tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2011, Nr. 106-5019.

58. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija (2014). Bendrojo ugdymo finansavimo metodikos tobulinimas [žiūrėta 2015 04 25]. Prieiga per internetą:

<https://www.smm.lt/uploads/documents/veikla/ministerija_ir_profsajungos/Finansavimo%20metodikos%20keitimas%2002.pdf>.

59. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Pagrindinis ugdymas [žiūrėta 2015 03 15]. Prieiga per internetą:

<<http://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimas-pagrindinis-ugdymas>>.

60. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Pradinis ugdymas [žiūrėta 2015 03 15]. Prieiga per internetą:

<<http://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimas-pradinis-ugdymas>>.

61. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo finansavimas ir aprūpinimas [žiūrėta 2015 05 08]. Prieiga per internetą:

<<http://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimo-finansavimas-ir-aprupinimas>>.

62. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Vidurinis ugdymas [žiūrėta 2015 03 15]. Prieiga per internetą:

<<http://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimas-vidurinis-ugdymas>>.

63. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė (2012). *Mokinio krepšelio lėšų planavimo ir naudojimo vertinimas*. Valstybinio audito ataskaita. Vilnius.

64. Lietuvos Respublikos Viešųjų įstaigų įstatymas Nr. I-1428. *Žin.*, 1996, Nr. 68-1633; 2013, Nr. 75-3755.

65. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. 1520 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatų patvirtinimo“. *Žin.*, 2001, Nr. 106-3810.

66. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 27 d. nutarimas Nr. 785 „Dėl mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos patvirtinimo“. *Žin.*, 2001, Nr. 57-2040; 2013, Nr. 94-4699; *TAR*, 2014, Nr. 812.

67. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugpjūčio 20 d. nutarimas Nr. 812 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 785 „Dėl mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“. *Žin.*, 2014, Nr. 2014-20918.

68. Lietuvos statistikos departamentas. Švietimas ir gyventojų išsilavinimas [žiūrėta 2015 04 26]. Prieiga per internetą:

<<http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles59>>.

69. Mačerinskienė, I., Ivaškevičiūtė, L., Sabaitė, G. (2002). Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros galimybės ir jų problemos. *Socialiniai mokslai*, 2 (34), 35-46.

70. Martišauskienė, D., Trakšėlysis, K. (2013). Švietimo politikos, ugdymo kokybės ir paslaugų vartotojų poreikių tenkinimo sąsajos. *Socialinių mokslų studijos*, 5 (4), 1124–1137.

71. Merriam-Webster dictionary [žiūrėta 2015 03 21]. Prieiga per internetą:

<<http://www.merriam-webster.com/>>.

72. Mėdžius, T. (2010). Mokyklų finansavimas taikant mokinio krepšelio principą. *Švietimo problemos analizė*, Nr. 9 (49), 1–8.

73. Mokinių priėmimo į Kauno rajono savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklas tvarkos aprašas, patvirtintas Kauno rajono savivaldybės tarybos 2014 m. rugsėjo 25 d. sprendimu Nr. TS-350. *TAR*, 2014, Nr. 13382.

74. Obrazcovas, V., Savas, E. S., Jančauskas, E. E. (2003). *Valstybės ir savivaldybių turto valdymas ir privatizavimas: teorija ir praktika. Pirmoji knyga*. Vilnius: LTU leidykla.

75. OECD (2003). Education at a Glance: OECD Indicators [žiūrėta 2015 04 03]. Prieiga per internetą:

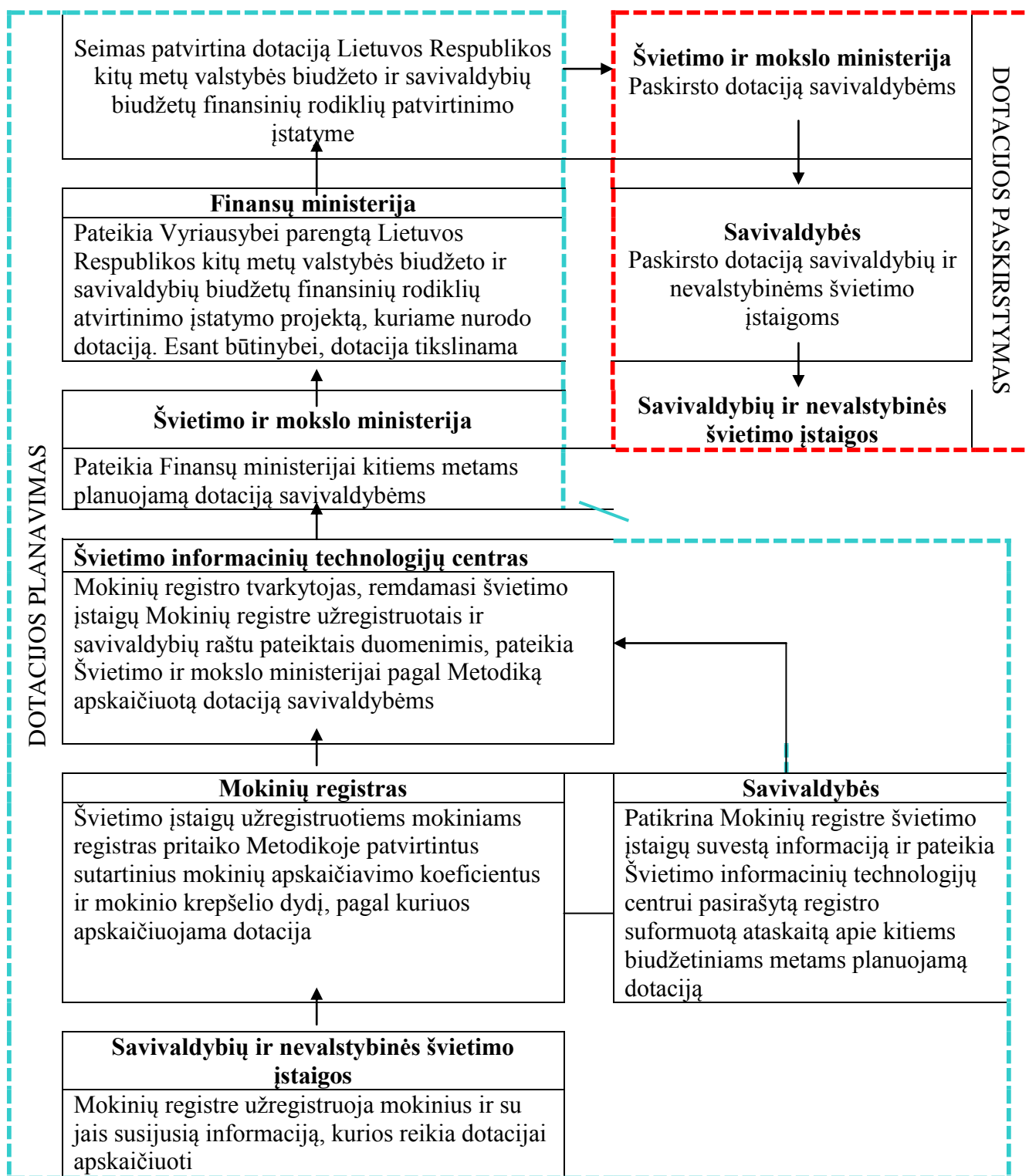
<<http://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>>.

76. OECD (2012). PISA Public and Private Schools: How Management and Funding Relate to their Socio-economic Profile. OECD Publishing [žiūrėta 2015 04 03]. Prieiga per internetą:

<<http://dx.doi.org/10.1787/9789264175006-en>>.

77. Parsons, W. (2001). *Viešoji politika. Politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas*. Vilnius: Eugrimas.
78. Paurienė, L., Vaičiūnaitė, D. (2013). Lietuvos švietimas Europos švietimo siekių kontekste. *Švietimo problemos analizė, Nr. 9 (95)*, 1–12.
79. Peters, G. B. (2001). *The Politics of Bureaucracy: Fifth Edition*. London: Routledge.
80. Profesijos vadovas (2010). Lietuvos švietimo sistema [žiūrėta 2015 03 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.euroguidance.lt/profesijosvadovas/single.php?content=schema>>.
81. Rado, P. (2003). *Švietimas pereinamuoju laikotarpiu*. Vilnius: Garnelis.
82. Raipa, A. (2002). Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika. *Viešoji politika ir administravimas, 1*, 11–20.
83. Rakauskienė, O. (2006). *Valstybės ekonominė politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
84. Schenker-Wicki, A. (2008). Comments on the paper: Funding schools by formula. In N. C. Soguel and P. Jaccard (Eds.). *Governance and Performance of Education Systems* (pp. 236-245). Netherlands: Springer.
85. Simkins, T. (2004). School Finance and Equity in England: an Analysis of Strategies and Consequences. *Educational Management Administration and Leadership, 32 (4)*, 369–386.
86. Stačiokas, R. (2008). Viešojo administravimo institucijų finansai ir biudžetas. Kn. A. Raipa (red.). *Viešasis administravimas* (pp. 325-348). Kaunas: Technologija.
87. Stasiukynas, A. (2010). Viešųjų paslaugų teikimo administravimas. Kn. V. Smalskys (red.). *Viešasis valdymas* (pp. 294-305). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
88. Šalkauskienė, L., Žalys, L., Žalienė, I. (2006). *Komandinis darbas paslaugų sferoje*. Šiauliai: Lucilijus.
89. Šimanskienė, L., Trakšelys, K. (2009). Pedagoginės psichologinės pagalbos teikimas Lietuvos ir JAV švietimo sistemoje. *Socialinis darbas, 8 (2)*, 75–85.
90. Tarptautinių žodžių žodynas (2008). Red. V. Bogušienė, A. Bendorienė. Vilnius: Alma littera.
91. Urbanovič, J. (2011). *Mokyklos autonomijos valdymo modelis*. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
92. Vaicekuskienė, V. (2013). Švietimo finansavimas: kiek, kam ir kaip. *Švietimo problemos analizė, Nr. 13 (99)*, 1–16.
93. Vaitkienė, E., Vidrinskaitė, S. (2001). *Lietuvos konstitucinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia.
94. Vengrienė, B. (2006). *Paslaugų vadyba: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
95. West, A. (2009). Redistribution and Financing Schools in England under Labour. are Resources Going Where Needs are Greatest. *Educational Management Administration and Leadership, 37, (2)*, 158–179.
96. Vitkienė, E. (2004). *Paslaugų marketingas: mokomoji knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
97. Zabulionis, A. (2001). *Švietimo finansavimo aspektai: čekiai, vaučeriai, krepšeliai* (Atviros Lietuvos fondo Švietimo studijų centro užsakymu). Vilnius: Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Švietimo politikos centras.

MOKINIO KREPŠELIO LĖŠŲ PLANAVIMO SCHEMA

Šaltinis: Valstybės audito ataskaita, 2012, p. 38

SUTARTINIŲ MOKINIŲ APSKAIČIAVIMO KOEFICIENTŲ SĄRAŠAS

Mokyklos apibūdinimas	Klasės mokinių skaičiaus vidurkis (s)	Sutartinių mokinių apskaičiavimo koeficientai / jų didinimo procentai			
		1–4 klasės / ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo grupės	5–8 klasės	9–10 (I–II gimnazijos) klasės	11–12 (III–IV gimnazijos) klasės
Kaime:					
pradinė mokykla, kurioje mokosi 81 ir daugiau mokinių	20	0,9963	x	x	x
pagrindinė mokykla (progimnazija), kurioje mokosi 301 ir daugiau mokinių	1–4 kl. – 20, 5–10 kl. – 22	0,9792	1,2685	1,4206	x
vidurinė mokykla, gimnazija, kurioje mokosi 501 ir daugiau mokinių	1–4 kl. – 20, 5–12 kl. – 25	0,9792	1,2064	1,4077	1,4345
Mieste:					
pradinė mokykla	22	0,9963	x	x	x
pagrindinė mokykla (progimnazija)	25, išskyrus 1–4 kl. – 22	0,9461	1,2064	1,4077	x
vidurinė mokykla ir gimnazija, turinti I–IV gimnazijos klases ir 1–8 arba 5–8 klases	25, išskyrus 1–4 kl. – 22	0,9461	1,1274	1,4077	1,4345
gimnazija, turinti tik I–IV gimnazijos klases	25	x	x	1,4077	1,4345
Sutartinių mokinių apskaičiavimo koeficientai didinami specialiujų ugdymosi poreikių turintiems ir integruotiems bendrojo ugdymo klasėse mokiniams		35 procentais			

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 785 „Dėl mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos patvirtinimo“ 1 priedą

3 PRIEDAS

MOKINIO KREPŠELIO LĖŠŲ PANAUDOJIMAS 2011-2014 M.

Lėšų panaudojimas	Lietuva				Kauno rajonas			
	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Mokinių, kuriems skirtos mokinio krepšelio lėšos, skaičius rugsėjo 1 d.	409594	386859	368573	352283	10378	9895	9669	9234
Švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintas mokinio krepšelio dotacijos planas metams (įskaitant patikslinimus), tūkst. Lt	2111806,7	2001756,6	1933033,60	1938271,00	52550,3	50285,8	Duomenų nėra	49291,0
Panaudota mokinio krepšelio lėšų iš viso, tūkst. Lt	2107492,8	2000838,30	1932469,40	1937797,35	52547,8	50290,87	49061	49291,00
Iš jų - pagal mokinio krepšelio dalis								
Iš viso darbo užmokesčiui (su soc. draudimu) pagal ugdymo planą, ugdymo procesui organizuoti ir valdyti, bibliotekai, psichologinei pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti, tūkst. Lt	2004570,6	1917738,76	1849939,20	1837051,92	50119	48467,3	46742	47400,1
Vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms, tūkst. Lt	49578,8	36904,3	37806,50	47157,61	1325,7	1066,3	1551	1178,3
Mokinių pažintinei veiklai ir mokinių profesiniam orientavimui, tūkst. Lt	4399,1	3717,61	3790,80	3525,31	104,2	127,1	91	156
Mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kvalifikacijai tobulinti, tūkst. Lt	7775,8	5365,05	5360,80	6203,37	239,3	124,9	177	183,8
IKT diegti ir naudoti, tūkst. Lt	9024	7383,97	7390,00	8496,91	146,7	178,4	79	262,7
Pedagoginei psichologinei pagalbai organizuoti (PPT), tūkst. Lt	12837,9	12870,1	12530,00	12913,45	235,5	233,7	241	0
Brandos egzaminams organizuoti, vykdyti ir vertinti, tūkst. Lt	2458,7	2525,3	1593,00	1631,89	60,2	45,9	33	37,5
Bendrajį lavinimą teikiančių mokyklų išorės vertinimui organizuoti, tūkst. Lt	1214,9	502,8	797,60	0	27,8	0	36	0
Profesinės linkmės moduliams neformaliojo švietimo mokyklose finansuoti, tūkst. Lt	1602,9	1283,68	1776,30	1006,52	0	0	0	0
Neformaliajam švietimui, papildančiam bendrąsias pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, tūkst. Lt	12621	12147,57	11146,00	13810,38	289,4	42,2	78	72,6
Panaudota ne MK reikmėms (ne pagal paskirtį), tūkst. Lt skoloms dengti	1450	5,5	33,70	6000,00	0	0	0	0
Gražinta į valstybės biudžetą nepanaudotų MK lėšų, tūkst. Lt	4204,53	633,79	564,2	473,65	2,5	0	0	0

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo finansavimas ir aprūpinimas. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimo-finansavimas-ir-aprupinimas>>.

**BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ FINANSAVIMO ANALIZĖ: KAUNO RAJONO
ATVEJIS****ANKETA**

Gerbiamas respondente,

Kauno technologijos universiteto, Viešosios politikos ir administravimo instituto, magistrantūros studijų programos „Viešasis administravimas“, antro kurso studentė atlieka tyrimą tema „Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo analizė: Kauno rajono atvejis“. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti mokyklų vadovų nuomonę ar mokinio krepšelis atitinka bendrojo ugdymo mokyklų poreikius.

Anketa yra anoniminė, tyrimo metu gauti duomenys nebus analizuojami pavieniui. Visų respondentų duomenys bus apdorojami ir pateikiami apibendrintai. Jums tinkamą atsakymą pažymėkite X.

1. Jūsų darbo stažas švietimo sistemoje:

- Iki 5 m.
- 6 – 10 m.
- 11 – 20 m.
- 21 – 30 m.
- Virš 30 m.

2. Jūsų vadovaujamojo darbo švietimo sistemoje stažas:

- Iki 5 m.
- 6 – 10 m.
- 11 – 20 m.
- 21 – 30 m.
- Virš 30 m.

3. Jūs vadovaujate:

- Pradinei mokyklai
- Progimnazijai
- Pagrindinei mokyklai
- Gimnazijai
- Vidurinei mokyklai

4. Jūsų vadovaujamoje mokykloje mokosi mokinių:

- Iki 40 mokinių
- 41 – 50 mokinių
- 51 – 80 mokinių
- 81 – 120 mokinių
- 121 – 200 mokinių
- 201 – 300 mokinių
- 301 – 500 mokinių
- Virš 500 mokinių

5. Ar pritariate šiems teiginiams (kiekvienoje eilutėje pažymėkite Jums tinkantį variantą):

Teiginiai	visiškai sutinku	sutinku	iš dalies sutinku	nesutinku	visiškai nesutinku
Mokinio krepšelio idėja yra aiški, suprantama ir žinoma	5	4	3	2	1
Mokinio krepšelio principas skaidrina švietimo sistemos finansavimą	5	4	3	2	1
Mokyklų finansavimas, remiantis mokinio krepšelio principu užtikrina racialesnį lėšų paskirstymą ir panaudojimą	5	4	3	2	1
Mokinio krepšelis daro teigiamą įtaką mokyklos finansavimui	5	4	3	2	1
Mokinio krepšelis sudaro sąlygas lankstesniam mokyklos biudžeto panaudojimui	5	4	3	2	1
Mokinio krepšelio principas užtikrina kokybišką mokinių ugdymą	5	4	3	2	1
Mokinio krepšelis garantuoja ugdymo įvairovės įgyvendinimą	5	4	3	2	1
Mokinio krepšelis sudaro galimybes teikti asmenims švietimo paslaugas pagal jų gebėjimus ir poreikius	5	4	3	2	1
Mokinio krepšelis skatina mokyklų konkurenciją	5	4	3	2	1
Mokinio krepšelis suteikia moksleiviams ir jų tėvams galimybę pasirinkti mokyklą	5	4	3	2	1
Informacija apie mokinio krepšelio lėšų panaudojimą mokyklose yra prieinama visoms suinteresuotoms pusėms	5	4	3	2	1
Pinigų, skirtų bendrojo ugdymo finansavimui, kiekis lemia ugdymo kokybę	5	4	3	2	1
Mokyklos turi turėti galimybę perskirstyti mokinio krepšelio lėšas iš vienos eilutės į kitą eilutę	5	4	3	2	1
Mokykloje, kuriai vadovaujate, mokinio krepšelio lėšos panaudojamos efektyviai, racionaliai	5	4	3	2	1
Mokykla, kuriai vadovaujate, gauna pakankamą kiekį lėšų, kad užtikrintų kokybiškas švietimo paslaugas	5	4	3	2	1

6. Ar pakanka, Jūsų vadovaujamoje mokykloje, mokinio krepšelio lėšų (kiekvienoje eilutėje pažymėkite Jums tinkantį variantą):

Teiginiai	tikrai taip	taip	iš dalies	ne	tikrai ne
Darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą	5	4	3	2	1
Mokyklos bibliotekos darbuotojams išlaikyti	5	4	3	2	1
Psichologinei, specialiajai pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti	5	4	3	2	1
Pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui	5	4	3	2	1
Neformaliajam švietimui organizuoti	5	4	3	2	1
Mokinių pažintinei veiklai	5	4	3	2	1
Mokinių profesiniam orientavimui	5	4	3	2	1
Pageidaujamiems vadovėliams įsigyti	5	4	3	2	1
Mokymo priemonėms (žemėlapiai, plakatai, dalijamoji medžiaga ir t. t.)	5	4	3	2	1
Informacinėms ir komunikacinėms technologijoms (IKT) diegti ir naudoti	5	4	3	2	1

7. Kaip manote, kiek daugiau mokinio krepšelio lėšų reikėtų skirti (kiekvienoje eilutėje pažymėkite Jums tinkantį variantą):

Teiginiai	iki 10 proc.	11-20 proc.	21-30 proc.	31-40 proc.	41-50 proc.	51-60 proc.	61-70 proc.	71-80 proc.	81-90 proc.	91-100 proc.
Darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mokyklos bibliotekos darbuotojams išlaikyti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Psichologinei, specialiajai pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Neformaliajam švietimui organizuoti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mokinių pažintinei veiklai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mokinių profesiniam orientavimui	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pageidaujamiems vadovėliams įsigyti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mokymo priemonėms (žemėlapiai, plakatai, dalijamoji medžiaga ir t. t.)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Informacinėms ir komunikacinėms technologijoms (IKT) diegti ir naudoti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

8. Įvardinkite, Jūsų nuomone, svarbiausius mokinio krepšelio, kaip mokyklų finansavimo instrumento, teigiamus bruožus:

.....
.....
.....

9. Įvardinkite, Jūsų nuomone, svarbiausius mokinio krepšelio, kaip mokyklų finansavimo instrumento, neigiamus bruožus:

.....
.....
.....

10. Jūsų pastabos ir pasiūlymai, kad mokinio krepšelis, kaip mokyklų finansavimo instrumentas, būtų racialesnis, efektyvesnis:

.....
.....
.....

Ačiū už Jūsų atsakymus!

BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ FINANSAVIMO REFORMOS TIKSLŲ VERTINIMAS

Bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformos tikslai		Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Mokinio krepšelio idėja yra aiški, suprantama ir žinoma	Tiriamųjų sk.	0	0	4	4	13
	%	0,0%	0,0%	19,0%	19,0%	61,9%
Mokinio krepšelio principas skaidrina švietimo sistemos finansavimą	Tiriamųjų sk.	0	0	2	14	5
	%	0,0%	0,0%	9,5%	66,7%	23,8%
Mokyklų finansavimas, remiantis mokinio krepšelio principu užtikrina racialesnį lėšų paskirstymą ir panaudojimą	Tiriamųjų sk.	0	0	3	14	4
	%	0,0%	0,0%	14,3%	66,7%	19,0%
Mokinio krepšelis daro teigiamą įtaką mokyklos finansavimui	Tiriamųjų sk.	0	0	4	12	5
	%	0,0%	0,0%	19,0%	57,1%	23,8%
Mokinio krepšelis sudaro sąlygas lankstesniam mokyklos biudžeto panaudojimui	Tiriamųjų sk.	0	0	11	8	2
	%	0,0%	0,0%	52,4%	38,1%	9,5%
Mokinio krepšelio principas užtikrina kokybišką mokinių ugdymą	Tiriamųjų sk.	0	2	5	11	3
	%	0,0%	9,5%	23,8%	52,4%	14,3%
Mokinio krepšelis garantuoja ugdymo įvairovės įgyvendinimą	Tiriamųjų sk.	0	0	5	14	2
	%	0,0%	0,0%	23,8%	66,7%	9,5%
Mokinio krepšelis sudaro galimybes teikti asmenims švietimo paslaugas pagal jų gebėjimus ir poreikius	Tiriamųjų sk.	0	0	14	7	0
	%	0,0%	0,0%	66,7%	33,3%	0,0%
Mokinio krepšelis skatina mokyklų konkurenciją	Tiriamųjų sk.	0	1	2	12	6
	%	0,0%	4,8%	9,5%	57,1%	28,6%
Mokinio krepšelis suteikia moksleiviams ir jų tėvams galimybę pasirinkti mokyklą	Tiriamųjų sk.	2	2	12	5	0
	%	9,5%	9,5%	57,1%	23,8%	0,0%
Informacija apie mokinio krepšelio lėšų panaudojimą mokyklose yra prieinama visoms suinteresuotoms pusėms	Tiriamųjų sk.	0	0	11	5	5
	%	0,0%	0,0%	52,4%	23,8%	23,8%
Pinigų, skirtų bendrojo ugdymo finansavimui, kiekis lemia ugdymo kokybę	Tiriamųjų sk.	0	1	13	6	1
	%	0,0%	4,8%	61,9%	28,6%	4,8%
Mokyklos turi turėti galimybę perskirstyti mokinio krepšelio lėšas iš vienos eilutės į kitą eilutę	Tiriamųjų sk.	0	0	1	6	14
	%	0,0%	0,0%	4,8%	28,6%	66,7%
Mokykloje, kuriai vadovaujate, mokinio krepšelio lėšos panaudojamos efektyviai, racionaliai	Tiriamųjų sk.	0	0	1	15	5
	%	0,0%	0,0%	4,8%	71,4%	23,8%
Mokykla, kuriai vadovaujate, gauna pakankamą kiekį lėšų, kad užtikrintų kokybiškas švietimo paslaugas	Tiriamųjų sk.	0	2	14	5	0
	%	0,0%	9,5%	66,7%	23,8%	0,0%

6 PRIEDAS

**ATSAKYMŲ Į KLAUSIMĄ „KAIP MANOTE, KIEK DAUGIAU LĖŠŲ REIKĖTŲ SKIRTI ATITINKAMOMS MOKYMO REIKMĖMS
TENKINTI?“ REZULTATAI**

Kaip manote, kiek daugiau mokinio krepšelio lėšų reikėtų skirti:		iki 10%	11-20%	21-30%	31-40%	41-50%	51-60%	61-70%	71-80%	81-90%	91-100%
Darbo užmokesčiui pagal ugdymo planą	Tiriamųjų sk.	5	5	9	2	0	0	0	0	0	0
	%	23,8%	23,8%	42,9%	9,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Mokyklos bibliotekos darbuotojams išlaikyti	Tiriamųjų sk.	5	12	4	0	0	0	0	0	0	0
	%	23,8%	57,1%	19,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Psichologinei, specialiajai pedagoginei, specialiajai ir socialinei pedagoginei pagalbai organizuoti	Tiriamųjų sk.	0	4	11	3	3	0	0	0	0	0
	%	0,0%	19,0%	52,4%	14,3%	14,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Pedagoginio personalo kvalifikacijos kėlimui	Tiriamųjų sk.	12	4	3	1	1	0	0	0	0	0
	%	57,1%	19,0%	14,3%	4,8%	4,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Neformaliajam švietimui organizuoti	Tiriamųjų sk.	3	2	1	10	2	0	1	0	0	2
	%	14,3%	9,5%	4,8%	47,6%	9,5%	0,0%	4,8%	0,0%	0,0%	9,5%
Mokinių pažintinei veiklai	Tiriamųjų sk.	2	3	2	10	2	0	0	0	0	2
	%	9,5%	14,3%	9,5%	47,6%	9,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,5%
Mokinių profesiniam orientavimui	Tiriamųjų sk.	3	3	10	2	0	0	1	0	0	2
	%	14,3%	14,3%	47,6%	9,5%	0,0%	0,0%	4,8%	0,0%	0,0%	9,5%
Pageidaujamiems vadovėliams įsigyti	Tiriamųjų sk.	3	5	9	1	2	0	0	0	0	1
	%	14,3%	23,8%	42,9%	4,8%	9,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,8%
Mokymo priemonėms (žemėlapiai, plakatai, dalomoji medžiaga ir t. t.)	Tiriamųjų sk.	0	5	3	0	9	0	3	0	0	1
	%	0,0%	23,8%	14,3%	0,0%	42,9%	0,0%	14,3%	0,0%	0,0%	4,8%
Informacinėms ir komunikacinėms technologijoms (IKT) diegti ir naudoti	Tiriamųjų sk.	0	0	3	0	6	9	3	0	0	0
	%	0,0%	0,0%	14,3%	0,0%	28,6%	42,9%	14,3%	0,0%	0,0%	0,0%

ATSAKYMŲ Į KLAUSIMĄ „KAIP MANOTE, KIEK DAUGIAU LĖŠŲ REIKĖTŲ SKIRTI ATITINKAMOMS MOKYMO REIKMĖMS TENKINTI?“ REZULTATAI APIBENDRINTI Į TRIS SRITIS

